

ОДБРАНА

Тема

Реорганизација
Копнене војске

ОСЛОНАЦ
ОДБРАНЕ
ЗЕМЉЕ

Интервју
Драгољуб Грујовић
директор "Застава-оружје"

ОПОРАВАК
ОДБРАМБЕНЕ
ИНДУСТРИЈЕ

Специјални прилог
АРСЕНАЛ
САВРЕМЕНО НАОРУЖАЊЕ

Они се буде са Србијом

Јована и Срђан

ЈУТАРЊИ ПРОГРАМ

ПРВИ ПРОГРАМ РТС, СВАКОГ ДАНА У 06.05

ВАШЕ ПРАВО ДА ЗНАТЕ СВЕ

www.rts.co.yu

НОВИНСКИ ЦЕНТАР
ОДБРАНА

ПРЕПОРУЧУЈЕ
КАПИТАЛНО
ИЗДАЊЕ

ЗЕМЉА ЖИВИХ

310116

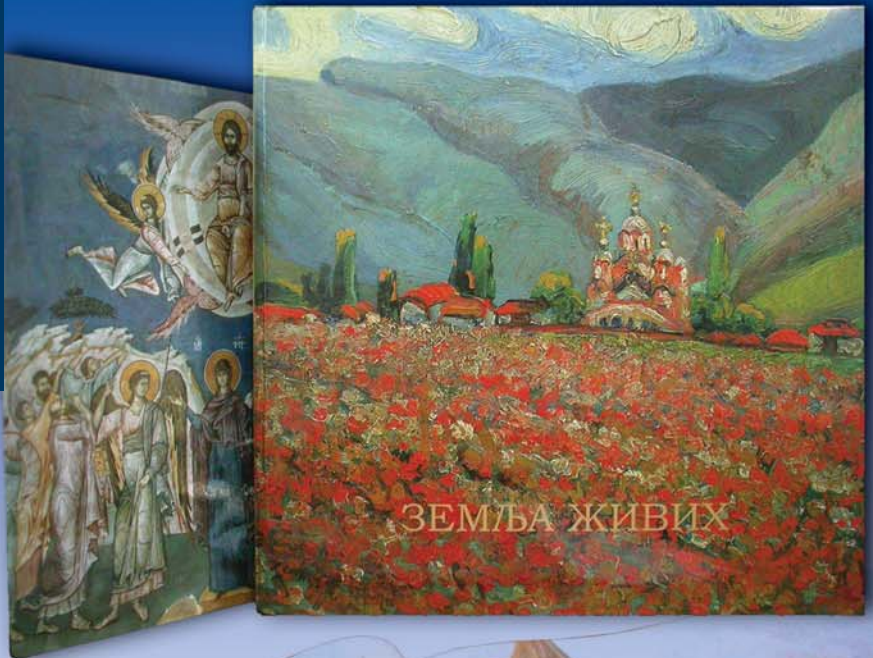
Аутори: Владимир Стојанчевић, Љубодраг Динић и Ђорђе Борозан

Угледни аутори Владимир Стојанчевић, Љубодраг Динић и Ђорђе Борозан написали су текст за репрезентативно издање „ЗЕМЉА ЖИВИХ“ који је дат у двојезичном слогу на српском и енглеском језику. Писан је на темељу потврђених чињеница и поткрепљен до сада необјављиваним историјским документима који појашњавају сложеност теме. Реч је о генези српско-албанских односа у 19. и 20. веку. Корени садашњих (не)прилика дубоки су више од две стотине година и неопходно је добро их изучити како би неке актуелне појаве биле много јасније. Прецизан научни приступ теми, јасна методологија истраживања и свима разумљива писана реч јесу додатне вредности књиге која садржи поуке и за наредне генерације.

Благослов за штампање књиге дао је Патријарх српски господин Павле. Књига је врхунски опремљена, у тврдом повезу, смештена у кутију, обима 372 стране, формата 28,3 x 29 цм. Цена књиге је 7.560,00 динара.

Наручбеницу и примерак уплатнице послати на адресу: НЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд.

Књига се може набавити и у нашој књижари – у Београду, Васина 22

НЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд тел: 011/3241-026,
телефакс: 011/3241-363. жиро-рачун: 840-49849-58

НАРУЧБЕНИЦА

Наручујем примерака књиге: „ЗЕМЉА ЖИВИХ“

по укупној цени од 7.560,00 динара.

Књиге ћу платити (заокружити број): 1) одједном (плаћање унапред)
2) на кредит у месечних рата (највише 6)
по динара, уз оверену административну забрану.

Код плаћања унапред уз наручбеницу послати доказ о уплати целокупног износа увећаног за поштарину у износу 200 динара. Купци на кредит достављају административну забрану (обаразац се добија од НЦ „ОДБРАНА“) оверену у Војној пошти или предузећу у коме су запослени. Рекламације у случају неуручивања књига примамо у року од 30 дана.

Купац.....
(име, очево име, презиме)

Матични број грађана Број личне карте

издате у МУП

Улица и број

Место и број поште Телефон

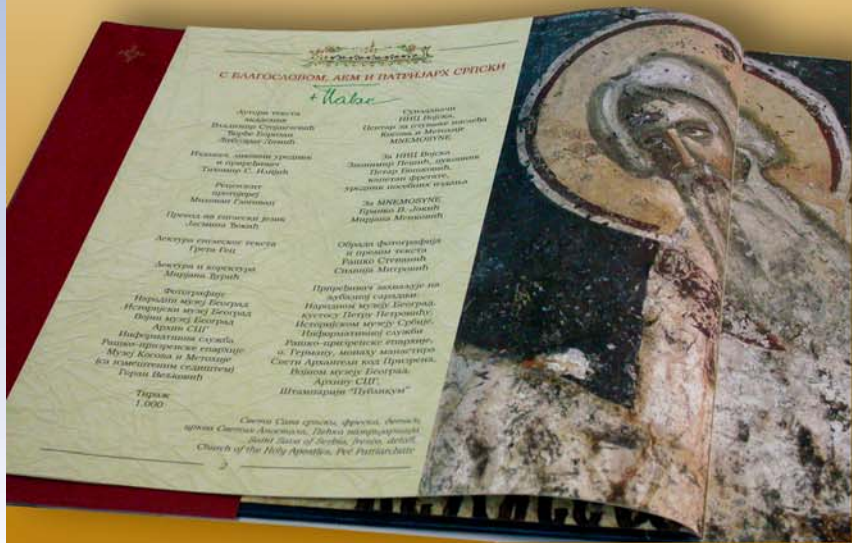
Датум Потпис наручиоца

Именовани је стално запослен у
(назив ВП или предузећа)

Улица и број

телефон Место и број поште

МП Овера овлашћеног лица

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

"Одбрана" наставља традицију "Ратника", чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар "ОДБРАНА"
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Душан Мариновић (деск)
Драгана Марковић (специјални прилози)

РЕДАКЦИЈА:

Александар Антић, поручник, Душан Глишић (интернет),
Снежана Ђокић (свет), Бранко Копуновић (друштво),
др Зоран Миладиновић, потпуковник (дописник из Ниша),
Александар Петровић, др Александар Мутавић,
Владимир Почуч, капетан I класе (одбрана),
Сања Савић, Мира Шведић (техника)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастиан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, др Славиша Влочић,
Милосав Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Мијалковски, Предраг Миљевић,
Миљан Милкић, Крсман Милошевић,
др Милан Милошевић, др Александар Мутавић,
Благоје Ничић, Никола Остојић, Никола Оташ,
Будимир М. Попадић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Бранко Сиљевски (технички уредник), Весна Јовановић

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Звонко Перге, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактори

Мира Попадић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-104; 3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241-257; 23-808
Секретар редакције 3241-363; 23-078
Редакција 2682-937; 23-810; 3201-576; 23-576
Прелом 3240-019; 23-583
Дописништво Ниш 018/509-481; 21-481
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.yu
redakcija@odbrana.mod.gov.yu

Internet

www.odbrana.mod.gov.yu

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ "Одбрана"

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа "ПОЛИТИКА" АД, Београд, Македонска 29

ЦИП – Каталогизација у публикацији

Народне библиотеке Србије

ОДБРАНА

ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

"Одбрана" је члан
Европског удружења војних новинара

Снимко Даримир БАНДА

САДРЖАЈ

ИНТЕРВЈУ

Драгољуб Грујовић, директор "Застава-оружје" о перспективи
фабрике

ПОВРАТАК ЋЕ БИТИ ПОСТЕПЕН 8

Per aspera

КЛУБ ПОРАЖЕНИХ 13

У ФОКУСУ

Обнављање војног ваздухопловства

ПОТРЕБА УМЕСТО ЛУКСУЗА 14

ТЕМА

Реорганизација Копнене војске

ОСЛОНАЦ ОДБРАНЕ ЗЕМЉЕ 18

Усавршавање кадра обавештајне службе

НА ГРАНИЦИ ЈАВНЕ ТАЈНЕ 22

Међународно деловање у случају поплава

МОБИЛНО СЕЛО 26

Др Роберт Бренон

из Центра "Џорџ К. Маршал" у Немачкој

**ПРОЦЕЊИВАЊЕ ПРОШЛОСТИ
И САДАШЊОСТИ 28**

ПРИЛОГ

АРСЕНАЛ 31

ДРУШТВО

Поводом отварања Центра за међународно хуманитарно
право у Београду

РАТ ЗА НОВИ ВЕК 55

80

55

Ђура Чикош, необично обичан читалац "Одбране" **У СВЕТУ САТКАНОМ ОД СТРАСТИ**

СВЕТ

Одбрамбена и штабна академија
"Г. С. Раковски" у Бугарској

ЗАХТЕВИ ИНТЕГРАЦИЈА

Израел након рата са Хезболахом **ОБАВЕШТАЈНИ ШОК**

ТЕХНИКА

Новосадски сајам савремених технологија

ИНВЕСТИЦИЈА ЗА БУДУЋНОСТ

КУЛТУРА

Београдски грбовник II – фототипско издање

ИЛИРСКИ КОД

ФЕЉТОН

Из војне униформе у монашку ризу (2)

СЕДАМ ЕФЕШКИХ МЛАДИЋА

Размишљања о стварима обичним

КЊИЖНИ ОРМАН

СПОРТ

У акцији нашег листа

ИЗАБРАНИ НАЈУСПЕШНИЈИ СПОРТИСТИ

60

62

64

68

70

74

78

80

АРСЕНАЛ

Испунили смо захтеве бројних читалаца да у "Одбрани" више простора дамо савременом наоружању и војној опреми. Пред вама је "Арсенал", први број специјалног прилога са тим називом, који ће убудуће редовно излазити једном месечно.

Арсенал је француска реч и, по Вујаклији, да вас подсетим, означава оружницу или магацин за смештај ратне опреме. Наш специјални прилози биће, дакле, својеврсна оружница, односно место где ћете моћи да пронађете информације о савременим борбеним средствима, достигнућима у њиховом развоју, искуствима у практичној употреби, историјату и друге занимљивости.

Окупили смо тим сарадника и компетентних стручњака, који ће, заједно са нашим уредницима и новинарима, настојати да испуни ваша очекивања. Наравно, потребна нам је и ваша помоћ – ваши предлози и сугестије о томе шта бисте желели да прочитате на страницама специјалног прилога како бисмо заједно обогатили арсенал "Одбране". Не устежите се ни од критика ако их заслужимо, јер ћете нам тако само помоћи да до краја испунимо нашу мисију.

Позивамо и нове сараднике да нам се придруже и допринесу остварењу нашег циља – да читаоце из поузданих извора што потпуније обавестимо о новинама и достигнућима у развоју наоружања и војне опреме у свету.

Нећемо, наравно, запоставити ни достигнућа наших стручњака из Војнотехничког института, Техничког опитног центра и предузећа одбрамбене индустрије. Противоклопни ракетни систем "бумбар", чијим смо ексклузивним приказом отворили први број "Арсенала", очит је пример да још имамо потенцијала и за сложене развојне пројекте који су конкурентни и најновијим страним решењима, што Србију сврстава у ред малобројних земаља које имају знања и могућности за развој система противоклопних вођених ракета.

Недавно потписивање уговора о конверзији потраживања Министарства одбране у улог Републике Србије у капиталу предузећа одбрамбене индустрије биће значајан допринос побољшању рада тих привредних субјеката. Нови импулс за њихов опоравак биће, свакако, и приступање Србије Програму Партнерство за мир, јер ће омогућити учешће у заједничким развојним пројектима и производњу наоружања и војне опреме за светско тржиште.

Драгољуб Грујовић, директор предузећа "Застава-оружје", то потврђује у интервјуу за наш лист, наглашавајући да имамо шта да понудимо страним партнерима и да ће степен упослености производних капацитета тог предузећа наредних година бити на знатно вишем нивоу.

Велике наде полагају у пласман аутоматске пушке М21 из комплета опреме војника пешадије за 21. век, која је још у току испитивања нашла своје место на пробирљивом светском тржишту стрељачког оружја. Њоме су већ неке земље опремиле своју регуларну војску, а користи се и у мировној мисији у Ираку. Наћи ће се, наредних година, наравно, ако се за то обезбеде потребна финансијска средства, и у рукама наших војника, а та референца ће "Застави" омогућити још бољу позицију у борби за купце. ■

ИЗ АКТИВНОСТИ МИНИСТРА ОДБРАНЕ

РАЗГОВОР СА МИНИСТРОМ СПОЉНИХ ПОСЛОВА НОРВЕШКЕ

Министар одбране Зоран Станковић разговарао је 10. јануара са министром спољних послова Краљевине Норвешке Јонасом Гаром Стореом, који је боравио у дводневној посети Београду.

Министар Станковић изразио је захвалност Норвешкој за доследну и активну подршку да Србија уђе у Програм Партнерство за мир. Високо је оценио и рад Амбасаде Норвешке у Београду у досадашњој улози контакт-амбасаде за односе Србије и Северноатлантског савеза. Амбасада је иницирала формирање Групе Србија–Нато за реформу одбране, пружила подршку отварању Војне канцеларије Алијансе у Србији и допринела реализацији више од шездесет значајних активности билатералне војне сарадње у протекле две године.

Министар Станковић је рекао да очекује да ће се интензивна војна сарадња Србије и Норвешке наставити и убудуће, а на основу Меморандума о сарадњи закљученог у новембру 2006. године.

За квалитет и достигнути ниво војне

сарадње двеју земаља заслужни су и српски представници, сматра министар Сторе. Најавио је да Амбасада Норвешке у Београду, и поред тога што више није дипломатско представништво за контакт Србије са Северноатлантском алијансом, неће смањивати број људи и финансијска средства намењена за подршку билатералним војним односима. Министар Сторе је, такође, понудио конкретну помоћ и ангажовање норвешких експерата у чишћењу територије Србије од неексплодираних убојних средстава, заосталих након бомбардовања 1999. године.

Разговору двојице министара присуствовали су политички директор у Министарству спољних послова Норвешке Каи Еиде и помоћник министра одбране Србије Снежана Самарџић-Марковић. ■

САСТАНАК СА АМБАСАДОРОМ ИТАЛИЈЕ

Министар одбране Зоран Станковић састао се 10. јануара са амбасадором Италије у Београду Александром Меролом и изаслаником одбране бригадним генералом Лућом Батом. На састанку се разговарало о будућој улози Италије као државе за контакт Северноатлантске алијансе са Србијом.

Саговорници су изразили задовољство досадашњом интензивном билатералном војном сарадњом двеју земаља. Министар Станковић је нагласио да се нада даљем унапређењу војне сарадње Србије и Италије.

Италијански представници су истакли да ће помоћи даљи процес реформи система одбране на билатералном нивоу и промоцију интереса Србије у Северноатлантској алијанси. Такође, они су посебно нагласили да ће интензивирати сарадњу са Војном канцеларијом Савеза за везу у Београду.

Италијанска амбасада у Београду 1. јануара 2007. преузела је од Амбасаде Краљевине Норвешке улогу "контакт поинт" амбасаде између Србије и Алијансе. ■

ВОЈСКА СВИХ ГРАЂАНА

Само добро обучени официри и добро опремљена Војска могу бити снажна полуга спољне политике и гарант безбедности наше земље и читавог региона – рекао је старешинама и војницима председник Републике Србије Борис Тадић

Председник Републике Србије Борис Тадић, са начелником Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковником Здравком Поношом, командантом Копнених снага генерал-потпуковником Младеном Ћирковићем и саветником за одбрану др Бојаном Димитријевићем, обишао је 2. јануара војнике и старешине у бази "Цворе" (општина Прешево) у Копненој зони безбедности.

– Дошао сам на нашу најудаљенију базу – рекао је председник Тадић – да у име грађана Србије захвалим војницима и старешинама због начина на који обављају свој војнички посао у Копненој зони безбедности. Посета бази "Цворе" има, пре свега, значај посвећивања пажње Војсци поводом новогодишњих и божићних празника, са жељом да се свим грађанима Србије укаже на то што Војска ради и како то она ради. Чињеница је да припадници ВС, заједно са Жандармеријом и полицијом, дају велики допринос стабилности, не само јужним српским општинама већ и читавом региону. Стабилности доприноси и сарадња са јединицама Кфора која је данас добра, али ми имамо обавезу да ту сарадњу унапређујемо. Тако наша држава и Војска показују да поштују вредности савременог света и воде рачуна о свим грађанима који живе на њеном простору.

Приликом посете Копненој зони безбедности начелник ГШ ВС генерал-потпуковник Здравко Понош је рекао:

САРАДЊА СА СТАНОВНИШТВОМ

Командант 78. моторизоване бригаде пуковник Милосав Симовић предочио је председнику Републике и начелнику Генералштаба каква је безбедносно-политичка ситуација у општинама Врање, Бујановац и Прешево и нагласио да је она сада стабилна, али да постоји могућност повремене дестабилизације деловањем појединаца и екстремних група. Симовић је сумирао вредне резултате у спречавању шверца стоке, малопродајне и великопродајне робе, у заустављању неправне сече шума и посебно истакао да припадници Бригаде имају веома коректан, људски и професионалан однос према свим људима, без обзира на националну припадност.

Такву тврдњу илустровао је конкретним догађајем који се догодио управо у близини базе "Цворе". Наиме, дечак Јетон Малићи из махале Лезбалија повредио је ногу приликом сече дрва моторном тестером. Отац је сина довео трактором до базе и замолио за помоћ. Командир базе капетан Јовица Босанац лично је зауставио крварење, пружио прву помоћ и наредио да се дечак транспортује војним санитетским возилом до Дома здравља у Прешеву. Неколико дана касније на базу је опет стигао трактор са члановима породице Малићи, који су, у знак захвалности, донели војницима и старешинама лубенице, сокове и друге дарове.

ИНТЕРЕСИ СРБИЈЕ

Током боравка у бази “Цворе” председник Републике Србије Борис Тадић осврнуо се и на судбину Косова и Метохије и рекао:

– Морам да размишљам, а не да маштам о томе шта бих желео, као што то чине неки политичари. Зато и народ Србије и ја морамо да будемо спремни на потезе и одлуке међународне заједнице, а да у међувремену настојимо да их што више прилагодимо интересима Србије и њених житеља. У вези с тим морамо озбиљно рачунати и на понашање албанских политичара из Прешева, Бујановца и Медвеђе, јер није искључено да они свој став прилагођавају будућим дешавањима.

– Све старешине и војници на бази су професионалци и то је модел Војске којој тежимо. Значи, желимо да сви у Војсци буду професионалци, добро оспособљени, пристojно и на време плаћени.

Председник Тадић се сложио са том оценом и додао:

– Свака посета Зони безбедности уверава ме све више у снагу војних потенцијала Србије, а за мене је важно да се враћам са сазнањем да сте Ви обучени и на време плаћени. Официрски кадар је тема којој ћемо у будуће поклањати највећу пажњу, јер само добро обучени официри и добро опремљена Војска могу бити снажна полу-га наше спољне политике и гарант безбедности наше земље и читавог региона.

Председник Тадић је посебно задовољство показао због уверљивих информација које говоре да припадници Војске воде рачуна и о Србима и о Албанцима.

– Потпуно је јасно – каже Борис Тадић – да би мештани овог краја тешко опстали да нема Војске у њиховој близини. Нису у питању само здравствени проблеми већ и крадљивци који долазе са разних страна и узнемиравају мештанима. Све се то решава присуством Војске и сјајним начином на који војници обављају свој посао. У том контексту поздрављам и одлуку албанских политичких представника и странака да учествују на изборима, јер је то одлука да учествују у институцијама државе Србије. На тај начин најбоље ћемо решавати проблеме.

– Ви заслужујете поштовање и добре плате – рекао је председник Тадић војницима и старешинама у бази “Цворе”. – Све што се тиче опреме поправљаћемо, а треба имати на уму да је ваш задатак најтежи, пошто је борбени, и да је 78. моторизована бригада елитна јединица коју води пуковник Симовић, један од најбољих официра наше Војске.

На крају посете председник Борис Тадић је припадницима базе “Цворе” честитао новогодишње и божићне празнике, уручио им пригодне поклоне и заједно са њима ручао добро познати војнички пасуљ. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

НОВОГОДИШЊИ ПРИЈЕМ МИНИСТРА ОДБРАНЕ У ДОМУ ГАРДЕ

Министар одбране Зоран Станковић приредио је у Дому гарде на Топчидеру новогодишњи пријем за сараднике из Министарства одбране и Генералштаба Војске Србије и организација и институција са којима је Министарство одбране током 2006. године остварило запажену сарадњу.

Обраћајући се присутнима министар Станковић је на почетку издвојио неколико остварених обећања, односно успешно извршених задатака, међу којима су најважнији напредак у процесу евроатлантских интеграција и пријем у Партнерство за мир, смањење дуга Војске, потписивање уговора о ремонту и модернизацији авиона МиГ-29... Министар Станковић је захвалио свима који су у овим тешким временима остварили заиста вредне резултате и пожелело да на темељима таквог доброг рада 2007. буде још успешнија.

Министар Станковић је уручио пригодне поклоне сарадницима који више нису на дужностима у Министарству и Генералштабу – Вукашину Марашу, генерал-потпуковнику у пензији Љубиши Јо-

Генерал-потпуковник Здравко Понош уручио је официрску сабљу бившем начелнику Генералштаба генерал-потпуковнику у пензији Љубиши Јокићу.

кићу, пуковнику у пензији др Бранку Ђедовићу, Веселину Маловићу и пуковнику у пензији Милану Милићу.

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош уручио је официрску сабљу бившем начелнику Генералштаба Војске Србије и Црне Горе генерал-потпуковнику у пензији Љубиши Јокићу.

У име бивших сарадника захвалио је Вукашину Мараш. ■

ДЕЛЕГАЦИЈА ВОЈСКЕ КОД ПРЕДСЕДНИКА СРБИЈЕ

Председник Србије Борис Тадић примио је 9. јануара начелника Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковника Здравка Поноша, начелника Инспектората одбране Војске Србије вицеадмирала Јована Грбавца и начелника Војног кабинета председника пуковника Драгана Радуловића.

Предочавајући председнику Србије редовни годишњи извештај о раду Инспектората одбране, вицеадмирал Јован Грбавац истакао је и напоре који се чине да би се повећали ефикасност и квалитет контроле јединица и установа Војске Србије.

Председник Тадић је нагласио да приоритет Инспектората Војске Србије у 2007. години треба да буду безбедност војника и правилно складиштење убојних средстава.

Тим поводом у Инспекторату одбране Војске Србије сазнали смо да је план рада у овој години већ коригован према примедбама председника Србије. ■

ДРАГОЉУБ ГРУЈОВИЋ,
ДИРЕКТОР "ЗАСТАВА-ОРУЖЈЕ"

ОПОРАВАК ОДБРАМБЕНЕ ИНДУСТРИЈЕ

Да ли ће приступање наше земље Партнерству за мир олакшати рад *Застава-оружју* и осталим фабрикама и какви изазови их чекају у будућности

Н еко је рекао да је израда оружја налика уметничком раду. За стручњаке у развијеном свету та уметност је исказана у што уметнијим решењима оружја, а наши оружари данас показују и много више талента од тога – они су се извештили и у уметности преживљавања. Директор мр Драгољуб Грујовић сматра да ће мудра политика и инострани партнери помоћи да Застава стане на стабилније ноге. А да ли ће им рад олакшати приступање наше земље Партнерству за мир и какве се сада перспективе пред њима отварају?

– Оквирним споразумом о Партнерству за мир дефинисано је да се могу поставити заједнички развој и производња наоружања и војне опреме. То је веома важно за нас, али и за брз опоравак економије Србије. Осим одбрамбене индустрије, која је финалиста за одређене производе, постоји и пратећа индустрија која ће се у већој мери упослити и брже опоравити. Сигурно је да ни цене рада неће остати на истом нивоу – мораће да расту. Мислим да ће та сарадња наше земље са светом у области НВО допринети да се уведу нове технологије које ће се постепено примењивати и у цивилној производњи, а на тај начин ће се и привреда подићи на виши ниво. Ми смо изгубили корак са светом пре 15-16 година. Али, иако економисти кажу да за сваку годину пропадања треба две опоравка, мислим да ће одбрамбена индустрија успети да се опорави у том процесу брже него годину за годину. Али, искључиво у сарадњи са светом. Сама, то не може.

– *Застава* је фабрика која производи војно наоружање и има око 70 одсто инсталисаних капацитета за војни програм, а око 30 одсто за цивилни, с тим што је спроведена конверзија војног и цивилног програма. Последњих 15 година имали смо мање од 10 одсто цивилног производа, а сада имамо 30. И тих 30 одсто је

данас максимално успелено захваљујући сарадњи са светом, пре свега *Ремингтоном*. А од оних 70 одсто максимално ради 15 одсто. Велики број машина не ради, слободан је велики број капацитета и можемо да их успелимо. Наравно и људе.

Са којим средствима наоружања "Застава" намерава да изађе на ново тржиште?

– Већ сада има доста производа. Ми смо и раније производили пешадијско оружје за светско тржиште и мислим да ће сада, а и у наредних 50 година, бити актуелан систем *калашњиков*. Нема нових система која су на видику, а могу да га замене. Ми већ сада имамо оружје тог система у источним калибрима и у калибрима НАТОа. Такође, можемо рећи да припадници мировних мисија у свету користе наше наоружање. *Заставино* оружје се продаје и користе га регуларне снаге које одржавају ред у Ираку. А то су пушка М-70, аутомат М-92, снајперска пушка М-91, те митраљез М-84 и лаки пушкомитраљез М-72, а за полицију и пи-

налазимо у том региону, мислим да ћемо имати и финализацију одређених производа стране конструкције.

У нашој фабрици су се својевремено производили противавионски топови до калибра од 40 мм и куполе за борбена возила пешадије и полиције. И у тим капацитетима могу се убудуће производити компоненте за програм борбених возила светске продукције, данас посебно актуелна лака оклопна возила.

Знају ли то и ваше иностране колеге?

– Мислим да знају. Постоји могућност да се у наредном периоду разговара са светским компанијама о томе на који начин можемо да успелимо своје капацитете. *Застава* је контактирала посебно европске компаније. Разговарали смо са њиховим представницима и овде и код њих, а посебно на сајмовима, где смо разменили информације о томе шта може да буде предмет даље сарадње. И те европске компаније су биле заинтересоване за сарадњу са нама, с тим што је постојала препрека која је сада

ПУТЕВИ ОРУЖЈА

Делатност предузећа *Застава-оружје* регулисана је Законом о производњи и промету наоружања. То је добар закон, прилагођен европским и светским стандардима, а увођењем цивилне контроле марта прошле године, постало је видљиво и како се изводе трансакције. Ми смо и пре тога као *Застава-оружје* имали врло јасне путеве и једино је било могуће извести оружје у земље за које имамо дозволе. У фабрици имамо евиденцију од 1853. за свако оружје где је отишло, али се говори о првом кориснику. Реекспорте не дозвољавамо, али нас нико не пита, па зато и не знамо шта се даље са оружјем догађа.

ИЗВОЗ У ЈЕРМЕНИЈУ

– *Застава* је од јуна 2006. до недавно била због, како се каже, виших државних интереса ускраћена да у Јерменију извезе оно што је раније уговорено. Реч је о два уговора, вредности од око 2,55 милиона долара. Крајем прошле године, ангажовањем државних органа омогућен им је повратак на то тржиште. Догодило се то после неуслешених захтева за компензацијом и четвородневног штрајка у фабрици. Грујовић очекује да у фабрику стигну инспектори наручиоца из Јерменије, под условим да купац у међувремену није одустао од набавке. – Ми већ сада имамо у магацинима робу вредну око два милиона долара, тако да испорука може да крене – додаје директор *Заставе*.

уклоњена – нисмо били у Партнерству за мир. Обновили смо позиве за контакте и имамо прилику да се у овој години, на сајмовима и у другим приликама, сретнемо са људима из тих компанија, које већ знамо, и да договоримо посао.

На основу чега се заснива ваше уверење да ће до средине 2007. године "Застава" потписати прве уговоре?

– Логично је да то урадимо у овој години и да имамо договорене конкретне послове, јер смо их скоро дефинисали пре неколико године, али тада нисмо могли да успоставимо сарадњу. Знамо да су "муницијаши" били започели кооперацију са једном европском фабриком, а онда су добили одговор да морају да прекину. Ми можемо најпре да уговоримо мањи посао, на пример да будемо испоручиоци за неке делове. Коначно и нама се нуди да добијемо јефтине делове од других произвођача оружја у свету. Разне компаније нуде *Застави* да буду подиспоручиоци. Тако да сам сигуран да ћемо ове године имати бар неки посао у оквиру тога споразума и да ћемо моћи слободно да испоручујемо делове или склопове за неке фирме са запада, а да користимо при томе војне капацитете. Ипак, много је значајније да наша војна индустрија заједнички наступе и да нађемо партнера са којим бисмо заједнички наступали.

Очекујем да Министарство одбране, тачније Управа за одбрамбене технологије, покрене иницијативу и да то одредимо на нивоу одбрамбене индустрије Србије, заједно са Министарством

штољ калибра 9 мм ЦЗ-99. Претпрошле године продали смо робе у вредности од око 8,5 милиона долара за мировне мисије, прошле нешто мање, али ускоро очекујемо већу продају.

Модификације ће донети и нове производе на бази старих, па можемо још неку деценију да радимо такве системе јер ће они имати прођу. А ако се у међувремену измени програм, брже ће се радити са страним партнером, него што бисмо то могли сами. Надам да ћемо осим постојећег програма имати и неки нови светски бренд који ћемо радити у сарадњи са неком од светских компанија. Можемо га производити код нас у целини или само компоненте које ће се монтирати у некој другој фабрици у свету. Међутим, пошто се комплетна производња сели са запада на исток, а ми се

одбране и Министарством за привреду. Мислим да је значајно да се та акција координира, мада није небитна ни појединачна иницијатива. Али, у првом случају лакше ћемо доћи до партнера који може да буде занимљив за више наших предузећа, него да идемо на појединачне случајеве.

Ако се потпишу ти уговори хоћете ли моћи да испуните тражене услове и достигнете захтевани проценат производње и време испоруке, с обзиром на капацитете и преостали кадар?

– То зависи од обима посла. Рекао сам да ћемо у почетку прихватити мање послове. Прилагођаваћемо капацитете и користити прилику да модернизујемо фабрику. Било би логично да и наша фабрика буде савремена као европске које имају врло рационално постављену радну снагу, много мање трошкове, а већу продуктивност. Ми мислимо да ћемо постепено решити и проблем велике режије и непрофитне радне снаге, а потом обновити радну снагу и постепеним процесом увећавати обим посла који би се радио.

А када је реч о капацитетима, постоји инфраструктура, постоје читави објекти, један од њих има 4.500 квм са свим инсталацијама и празан је, а могао би да се користи за успостављање нових производних линија. Треба набавити нове машине, алате и све остало, али је најважније да преко сарадње са светом добијемо стално тржиште. А добићемо сигурно оно тржиште које одговара компанијама које са нама уђу у посао, а онда је много лакше да се планира све остало. Мислим да ће процес консолидације предузећа одбрамбене индустрије много брже да се заврши ако уђемо у сарадњу са неком светском компанијом.

Има ли "Застава" довољно квалитетних и квалификованих мајстора? Сви кажу да су им због смене генерација отишли они старији, најiskusнији, а млађи још нису добро овладали послом?

– Имамо мајстора свих специјалности. Јесте, претпрошле године добровољно је отишло 400 радника који су радили у процесу производње на специфичним, али различитим операцијама, па и оним кључним, али пре тога они су обучили млађу генерацију. Тада, нажалост, нисмо имали младе раднике. Прошле године запослили смо једну групу младих, њих 174 од 18 до 25 година. То су техничари, погонски техничари и техничари нумеричких машина, али и КВ радници. Обучавани су четири месеца, а програм смо радили преко Националне службе за запошљавање. После четири месеца положили су све испите и врло успешно раде одређене, чак и одговорне операције. Не кажем да су одмах спремни за све послове и продуктивност коју су постизали њихови претходници, али смо успели да на њих пренесемо специфична знања и учинили све да се не изгубе.

Будући да нам је и план увећан, ове године поново ћемо у процес обуке укључити бар 200 младих радника, свих специјалности, и потом их примити да раде. Примили смо и неколико инжењера и намеравамо да постепено обновимо и сав креативан кадар. И та знања морају се пренети на некога.

Ваша фабрика се модернизује и набавља савремену опрему.

– Да, после 16 година покренули смо нови инвестициони циклус. Прошле године први пут смо успели да купимо савремену опрему – нумеричке обрадне центре. Купили смо 21 машину. Једаност је у августу пуштено у производњу, а за неки дан нам стиже још 10. Уложили смо око два милиона евра и добили опрему практично најновије генерације. Брже раде за 90 одсто него раније генерације тих машина. Имамо намеру да ове године инвестирамо три милиона евра и да купимо још 30 машина, да модернизујемо термичку обраду и створимо услове за обраду нерђајућег челика. Тиме ћемо испунити захтеве Ремингтона да испоручимо ове године и такав производ. Такође, уложићемо и у модернизацију производње кундака.

Уговором о конверзији дуга држава је повећала своје учешће у власништву предузећа одбрамбене индустрије

Намеравамо да смањимо потрошњу енергената и да се максимално укључимо у штедњу, али и да смањимо трошкове у производњи. Котларница која ће бити инсталисана у Застави смањиће трошкове око пет пута. Ангажовали смо позивни тендер за више фирми – пријавиле су се 24 које су урадиле пројекте и тренутно је седам у ужем избору. Такође смо увели компресоре за компримовани ваздух, тако да смо и ту решили проблем велике потрошње струје. Фабрика је знатно реструктурирана. Производњу смо груписали у две хале – једна производи војне артикле, а друга цивилне. Смањили смо трошкове енергије и направили бољи радни амбијент. Имамо и радионицу за услуге грађанима и ту зарадимо око милион динара месечно.

Колике су плате запослених?

– Будући да често имамо хитне испоруке и потребу да се заврше послови, имамо продужено радно време, некад се ради и суботом, тако да неки радници могу да зараде и до 50.000 динара. Али то може само 20 – 30 радника, док је просек плата у фабрици око 21.000 динара. То је мало ниже од републичког просека, али су плате редовне. Када се посао буде развијао а када будемо могли да покријемо све трошкове, зарађиваће се више. Главни нам је проблем непродуктивна радна снага. Овде је дуго био мото – нема вишка радника него мањка посла. То је трајало до пре две године, и тај мото је промењен. Нисмо ми криви што нема посла ни у целој земљи. А онда су по принципу добровољности отпуштани радници – из администрације 510 запослених, а 400 из производње. Али администрација је и даље велика, чак су и неки инжењери вишак у фабрици – потребно је бар 50 одсто мање. Постоје и многе друге службе које би могле да се рационализују, али и поред притиска владе то ћемо морати да урадимо постепено, по принципу добровољности.

За Војску Србије је веома значајно оно што производите. Када очекујете да се у Техничком опитном центру заврше испитивања пушке М-2?

– Било је неких застоја од пола године због истраживања која су у међувремену рађена. Постојало је више захтева кори-

СЕОБА ТЕХНОЛОГИЈА НА ИСТОК

– Западни свет је већ видео потенцијале наше фабрике и целе српске одбрамбене индустрије током разних посета и преко наших производа које извозимо и приказујемо по свету, а могли су да се увере и у то да постоји јак потенцијал у знању, кадру и капацитетима. Посебно је важно богато искуство стручњака и радника разних профила и сазнање да ми можемо бити врло поуздан партнер за многе послове које НАТО иначе поверава источним земљама јер тамо, осим квалитета, налазе и нижу цену рада.

сника да се ураде још нека побољшања и мислим да је то било оправдано. Испитивања би требало да се заврше почетком ове године а све примедбе које после елбората ТОЦ-а буду усвајане на Војнотехничком савету уграђиваћемо у првој серији. Мислим да Војска није ништа изгубила јер она у том периоду није ни могла да се опрема. Важно је да *Застава* има шта да понуди за војника 21. века.

Да ли је тачно да неке земље, које желе да купе М21, условљавају куповину опремањем наших оружаних снага том пушком?

– Није било тако директно условљавања. Међутим, референца је да свако оружје које се извози треба да буде у војсци земље која га извози јер је логично питање које може да постави увозник – зашто се код вас не користи. За сада нам тај услов не прави проблем. Наша пушка је добила потврду да ју је наша војска прихватила и после тога су неке земље купиле М-21 за регуларну војску, а користи се и мировној мисији у Ираку.

Руски "калашњикови" из серије АК 100 урађени у калибру НАТОа нису се показали успешним. Каква су ваша искуства са тим калибром на нашој М21?

Руси јесу направили систем АК101 и он се може мерити са светским решењима. Ипак, они не намеравају да се доминантно баве са калибром 5,56 мм јер као и Американци раде на новом калибру, који би требало да буде између 6 и 7 мм. Сем тога, Русија има калибар сличан НАТОу – 5,45 мм, а калибар НАТОа развили су на својим пушкама да би могли да их извозе. До сада су извезли мале количине, по мајим подацима неколико хиљада комада. Можда нису задовољни јер цео систем није довољно испитан.

Систем *калашњиков* јесте подешен за мали калибар, а познато је да се за мали калибар тешко прави аутоматика и ту је велике проблеме имао и руски конструктор Калашњиков кад је радио пушку 5,45 мм. Током више година наши конструктори решили су све проблеме. Ми смо имали нови модел сваких пет година. То су модели М-85, М-90, М-95 и сада М-21. На новој пушци је примењено све што је раније на тим моделима испитано. Нови су и материјали и дизајн, а са пластичним облогама и преклапајућим кундаком пушка је добила нов, савремен изглед. Најважнија је њена функционалност. Често добијамо и-мејлове са ирачког фронта у којима се у већини случајева каже да им је наша пушка спасила живот – јер није отказивала. Похвалу квалитета је пријатно чути. Такође, приликом испоруке које смо имали прошле године за мировне мисије, добили смо потврду од инспектора који су примали робу код нас да су наши производи, посебно наш митраљез М-84, најбољи серијски произведени митраљеви тренутно у свету. Ми се трудимо да одржимо квалитет. Имамо добру завршницу и све материјале примењене како треба. Урађени су прописно и сви термички поступци па наша оружја – пушка, митраљез и снајперска пушка – имају дуг век и функционалност.

Мења ли се однос државних органа према војним фабрикама? Постоји ли још бојазан око производње и извоза оружја или се економски размисља?

– Мислим да су државни органи, пре свега Министарство за привреду, схватили значај одбрамбене индустрије и онога што доноси земљи преко технолошког напретка и финансијског ефекта. Зато су нас и подржали претпрошле године одлукама са седнице од 10. марта. Тада је прихваћен програм реструктурисања шест предузећа одбрамбене индустрије. Закључци су били врло коректни и већи део Влада је испунила. Испунила је, у већини, финансијско реструктурисање. Влада је прихватила да нас подржи у наредном периоду. Пролетос смо се трансформисали у акционарско друштво и 70 одсто капитала или акција предузећа припало је држави. Недавно је конвертован део *Заставиних* дугова према МО, па је удео државног капитала у *Застави* порастао на 88 одсто. Испуњене су и обавезе у вези са решавањем програма вишка упослених. Остало је дуг према локалној самоуправи.

Влада је помогла да се предузеће модернизује. Прихваћени су програми који су урађени заједно са Министарством одбране и ми смо тада предвидели да се у модернизацију фабрике у периоду за пет година уложи милијарду и 123 милиона динара. Претпрошле године Влада није могла да нас кредитира. Прошле смо очекивали да ћемо од државе добити повољне кредите за модернизацију производних линија и кренули смо сами да то радимо са прилично скупим комерцијалним кредитима. Већ смо при крају да први вратимо, а други смо тек узели. Очекујемо да ће Влада дати средства из фонда за одбрамбену индустрију који је предвиђен једним закључком на седници од 10. марта 2005. Направили смо помак у модернизацији, али смо ушли у финансијске потешкоће.

Са друге стране, наше предузеће није испунило обавезу реструктурисање радене снаге. Спровели смо је само делимично. Претпрошле године је, по разним основама, из предузећа отишло око 1.000, тако да сада имамо 2.700 радника. Иако нас је за трећину мање, ми и даље не можемо да платимо порезе и доприносе. Држава је крајем прошле године одрадила још један дуг према ЕПС-у и сада смо доста растерећени. Мислим да је то урадила зато што је схватила значај предузећа. ■

Мира ШВЕДИЋ
Снимили Г. СТАНКОВИЋ
и Д. БАНДА

СНИМИО Д. БАНДА

Потписани уговори о конверзији потраживања Министарства одбране од предузећа одбрамбене индустрије Србије

ДУГОВИ ПРЕТВОРЕНИ У УЛОГ

Министар одбране Зоран Станковић и директори шест предузећа одбрамбене индустрије Србије потписали су недавно уговоре којима се потраживања Министарства одбране од тих предузећа претварају у трајни улог Републике Србије у њима.

Дугови предузећа према Министарству одбране настали су због нераздужених аванса по уговорима за испоруку наоружања и војне опреме, уговора о позајмици и замени наоружања и војне опреме, али и кредита за обнову порушених погона датих 1999. и 2000. године, преко Српске банке. Укупна сума потраживања Министарства одбране, која ће бити конвертована, износи 2.260.844.000 динара.

У периоду од марта 2004. године, када је Влада Републике Србије прихватила Информацију о концепту реструктурисања предузећа из групаације "Одбрамбена индустрија Србије"

и затражила да министар одбране у Савету министара државне заједнице покрене предлог да се донесе одлука о конверзији свих дугова шест предузећа наменске према Министарству одбране и Војсци, па све до фебруара 2006. године, Министарство одбране је у више наврата покушавало да стави на дневни ред седница Савета министара СЦГ одлуку о конверзији. Ипак, тек је 1. фебруара 2006. године Савет министара државне заједнице усвојио Информацију о конверзији дуговања предузећа из групаације "Одбрамбена индустрија Србије" и овластио министра одбране да са предузећима потпише појединачне уговоре о конверзији дуговања у трајни улог у капиталу.

Влада Републике Србије је, после престанка постојања Савета министара СЦГ, а на предлог Министарства привреде, поново размотрила проблеме дуговања наменске индустрије и на седници од 30. новембра 2006. прихватила информацију о поменутој конверзији.

"Наменска индустрија је стратешки значајна за нашу земљу и у наредном периоду ће, као и до сада, имати пуну подршку Владе. Надам се да смо потписивањем тих уговора учинили велики корак ка даљем побољшању рада те индустрије", рекао је министар одбране Зоран Станковић, који је у име Министарства одбране потписао уговоре.

Уговоре са министром Станковићем потписали су директори предузећа: "Застава-оружја" из Крагујевца – Драгољуб Грујовић, "Слобода" из Чачка – Радомир Љујић, "Милан Благојевић – Наменска" из Лучана – Радош Миловановић, Холдинг компаније "Крушик" из Ваљева – Јован Давидовић, Компаније "Прва искра – Наменска" из Барича – Станоје Биочанин и "Први партизан" из Ужица – Добросав Андрић. ■

С. САВИЋ

Србија и НАТО ПОЧЕТАК РАДА У КОМИТЕТИМА

Србија од ове недеље учествује у комитетима НАТОа, који су јој отворени након приступања Програму Партнерство за мир (ПзМ). Њени представници имају прилику да учествује у раду неколико десетина комитета у оквиру Савета за евроатлантско партнерство (ЕАРС), заједничког тела чланица Алијансе и Партнерства за мир, у којем, након приступања Србије, Црне Горе и БиХ прошлог месеца, учествује укупно 49 држава – 26 чланица НАТОа и 23 чланице Партнерства за мир. У оквиру тог тела Србија ће сваког месеца учествовати на састанку на амбасадорском нивоу, те на годишњем састанку министара спољних послова и одбране.

Амбасадор Србије при НАТОу Бранислав Милинковић је 10. јануара први пут учествовао на састанку политичког комитета ЕАРС на нивоу амбасадора. На том састанку је Србији, Црној Гори и БиХ упућена добродошлица као новим чланицама.

Амбасадор Бранислав Милинковић:
Јачање политичког дијалога Србије и НАТОа

– Захвалили смо за пријем – рекао је амбасадор Милинковић – и истакли да наше учешће у Савету и у Партнерству за мир представља прилику да продубимо добре односе с НАТОом, ојачамо политички дијалог и консултације с Алијансом, остваримо сарадњу која би довела до побољшања реформе одбране и допринесемо стабилности и сарадњи у региону.

У расправи су амбасадори великог броја чланица ЕАРС нагласили да су нове државе у саставу ПзМ део европске породице народа. Они су их позвали да користе инструменте ПзМ и обећали помоћ у даљим интеграцијама.

Српске дипломате у Бриселу учествују и у разним политичко-војним комитетима – за научну сарадњу, јавну дипломатију и планирање цивилне помоћи, те у војним комитетима у оквиру којих ће војна лица из Србије моћи да размењују искуства и раде на заједничким програмима са осталим чланицама Партнерства за мир и НАТОа. ■

МИНИСТАР ОДБРАНЕ ПРИМИО БУДУЋЕ ВОЈНЕ ПОСМАТРАЧЕ У ЛИБЕРИЈИ

Министар одбране Зоран Станковић примио је 4. јануара двојицу припадника Војске Србије, који путују у Либерии као међународни војни посматрачи мисије Уједињених нација – UNMIL. Мајори Ненад Пејин и Дамир Слијепчевић завршили су одговарајуће припремне курсеве у Холандији, Енглеској и Финској. То им је први одлазак у неку од међународних мировних мисија Уједињених нација.

У мировној мисији УН у Либерии, која је започела октобра 2003. године, Министарство одбране Србије учествује од децембра исте године. Наш војни контингент у Либерии броји шест чланова, а до сада су у тој земљи боравила укупно 23 припадника Војске Србије. ■

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

КЛУБ ПОРАЖЕНИХ

Велики аргентински писац Ернесто Сабато написао је роман "О јунацима и гробовима!" По метафорама, паралелама и параболома, изгледа као да Јужна Америка није претерано далеко. Где год су јунаци, ту су и гробови, у читавом "глобалном селу", и ту изузетка нема.

Но, да ли се својим саркастичним огледом Сабато усудио да скрнави начелно родољубље, као светињу у коју се иначе не сме дирати, макар и по цену живота? Његова литерарна игра је луцидна и сурова, а у њој се истина најтеже прихвата и најскупље плаћа. Али и тамо, као и овде, патриотизам је митски повезан са смрћу. Отаџбина тражи све, и то јој се мора дати, то је њено следовање.

Кад је изабран за председника САД, Кенеди је у приступном говору рекао и ово: *Не питајте шта Америка треба да учини за вас, видите шта ви морате да учините за њу.* Ова парафраза дела беседе најмлађег лидера Америке у њеној историји није само реторички обрт. Него наговештај "употребе нације" у великим ратним подухватима, пре свега у вијетнамском глибу и поразу. Отаџбина, наравно, тражи и велике речи, па понекад и велика дела, мада врло често пароле заклањају видике. Лакше је одржати говор него реч. Лако је запалити масе да негде крену, тешко их је контролисати кад се врате. Ако се врате.

Отаџбини, или домовини посвећени су најлепши стихови. Како и не би? Родни крај, хоризонти, позната места, реке и пропланци. Босоног детињство, трчкарање за крпењачом. Љубивоје Ршумовић је написао можда најпоетичнију песму о тим неисказаним треперењима: "Домовина се брани лепотом, и песмом о небу, сестрином сузом, мајчином бригом и оним брашном у хлебу..."

Тако то песник каже, разбијајући на савршен начин бар две предрасуде. Прва је да нема љубави ако се не ратује. И друга, да нема рата, ако се не погине. Замислите, песник слави живот и казује деци како се све може бранити земља. Да ли их је он, можда, погрешно научио?

У српској историји гинуло се често, масовно и преко сваке мере. Све те жртве, наравно, заслужују неисказано дивљење, а неки од њих вечну част и славу. Српски јунаци и гробови обележили су сваку нашу прошлост. Најмање два пута гинуло је пола мушког становништва Србије. Најбољи, најјачи, најхрабрији, најумнији. Можда не и најмудрији. Они су нашли начина да преживе, иначе не би имао ко да се бави подвизима.

У идиличном разумевању прошлости, свака погибија се чини оправданом, а свако разарање могло се видети и као национално челичење. Тако је на честим трагедијама стваран култ смрти. У таквој атмосфери ништа лакше него злоупотребити патриотизам. Неко је рекао да је "родољубље често уточиште хуља!" У то смо се и сами уверили, када су после пораза и суноврата проглашаване победе, а најгори себе видели као њихови симболи.

И данас још трају јачахи апокалипсе и творци Небеске Србије, који су се безобзирно обогатили на свеколиким разарањима и небројеним гробовима. За њих је свака бесмислена смрт оправдана. Можда би они опет на то страшно тржиште изнели туђе главе и бар још једном оплодили свој ратни капитал.

Да поставимо овде два сасвим једноставна питања: *Има ли Србија снаге за бар још један рат? Ако те снаге и сабере, па себи нађе војсковође, па крене у окршај трошећи све ресурсе које има и које ће имати - може ли све то преживети и усправити се на ноге?*

Изгледа да је у оба случаја одговор негативан, посебно у другом. И тај одговор, наравно, не може да буде адут српским непријатељима.

Све што смо у последњих петнаест година покушали да бранимо силом - глатко смо изгубили. Све што смо могли да сачувамо памећу, бранили смо сировом снагом.

Неко је пробао, оне бурне ноћи петог октобра 2000. године, да из ондашњег Генералштаба сачува Милошевића употребом тенкова. На срећу, тада је војска била много паметнија од својих генерала, и није послушала њихове сулуде наредбе.

Многи од тих људи, који су били готови да крену оклопом на народ како би доказали патриотизам, данас седе у Генералском клубу и егленишу о истоме. Неки су починили опасна кривична дела, наређујући војсци за кога да гласа, и ходајући по предизборним вашарима као мечке, агитовали за свога војда. Ништа им се није десило, они данас најбоље знају шта би ваљало учинити онда. Али, онда нису смели, или нису могли, данас их нико више не слуша.

Но, зашто се овде уопште бавимо њима? Све што су бранили, осим својих станчуга - изгубили су. И сада седе у Дому Војске и упорно означавају новог начелника Генералштаба као издајника. А човек, за разлику од њих, ништа није издао, нити продао, нити изгубио. Није у сукобу ни са ким, осим што су они "у сукобу с њим". Није потегао сабљу на народ. Али, није у томе ствар. Њему највише замерају што ама баш нимало не личи на њих. Још му само то фали!

Србији су данас, више него икада, потребни генерали живе војске. Ваљда смо набрали довољно памети да се оканемо тмурних мобилизација и растакања јединица, брижних мајки које долазе на фронт и одводе кућама читаве бригаде.

Све што желимо да сачувамо, можемо само упорном мудрошћу, све што можемо заувек да изгубимо можемо постићи само ратом. То сазнање је наша победничка ратна снага.

Око нас има много лажних јунака и правих гробова. Не зна се шта је мртвије и мрачније. Као да је Сабато походио Балкан и његове тмурне катакомбе.

А песник Ршум каже још: "Домовина се брани лепотом, и чашћу и знањем, домовина се брани животом и лепим васпитањем!"

Животом, да. Али само док он постоји. ■

Аутор је коментатор листа "Политика"

Да поставимо овде два сасвим једноставна питања: *Има ли Србија снаге за бар још један рат? Ако те снаге и сабере, па себи нађе војсковође, па крене у окршај трошећи све ресурсе које има и које ће имати - може ли све то преживети и усправити се на ноге?*

ОБНАВЉАЊЕ ВОЈНОГ ВАЗДУХОПЛОВСТВА

ПОТРЕБА УМЕСТО

Премда су у модернизацији свог ваздухопловства Чешка, Мађарска, Бугарска, Румунија и Хрватска имале, свака за себе, специфичан пут, за све њих су приметна и нека заједничка обележја. Једно од најважнијих јесте чињеница да су наши суседи схватили да без модерног ваздухопловства нема напретка, па ни евроатлантских интеграција. Где је у свему томе место Србије и њеног ваздухопловства?

Промоцијом Националног инвестиционог плана на Аеродрому Батајница за наше су ваздухопловство најављени бољи дани. Међутим, најављени ремонт и модернизација десетак ваздухоплова не представља коначно решење за будући статус ваздухопловства. То је само први корак у ревитализацији овог вида Војске. До сличног закључка дошле су и државе из нашег окружења, које су уложиле велики труд и средства у модернизацију властитог ваздухопловства. Правилно увиђајући место и значај ваздухопловства у физиономији реформисаних оружаних снага, оне су учиниле огроман искорак у стварању савременијих ваздухопловних снага. Сложеност набавки за потребе ваздухопловства условила је већу помоћ и активније учешће државе. Новим приступом, такође, промењен је и однос између Војске и државе којим је елиминисан стари систем "требовања – давања".

■ КВАЛИТЕТ УМЕСТО КВАНТИТЕТА

Илузије да ће са завршетком хладног рата војни буџети бити знатно смањени нестале су већ у првим годинама протекле деценије. Иако су војске бројчано смањене, издвајања за одбрану нису била осетније смањена, а у одређеним случајевима она су и повећана. Најважнији разлози били су реформске природе, што се посебно уочавало у источноевропским земљама. Професионализација војске, праћена укидањем регрутне обавезе, али и нови задаци и изазови,

AS-532 "кугар" су веома модерни хеликоптери. Четири бугарска "кугара" намењена су борбеном трагању и спасавању (фото: Eurocopter).

бене авијације, морале да, уз одређене финансијске надокнаде, потраже ту услугу од суседних земаља. Даље, улазак те групе земаља у међународне интегративне процесе истовремено је, мање или више, значио и учешће у међународним интервенцијама и мировним операцијама широм света. Једноставан транспорт војника на одређену локацију и њихова логистичка подршка подразумевали су употребу војне транспортне авијације. Иако се ангажман те врсте авијације, у одређеним случајевима, реализовао уз помоћ пријатеља, неретко се догађало и то да се на тржишту изнајмљују транспортни авиони за такве операције.

Наведене супозиције биле су, дакле, само неки од аспеката објашњења зашто се у источноевропским земљама тренутно набављају савремени транспортни и вишенаменски борбени авиони намењени заштити ваздушног простора. И не само они, већ и транспортни хеликоптери који имају велики значај у свакодневном животу једног друштва (медицинска евакуација, трагање и спасавање, елементарне непогоде, грађевински радови на неприступачним локацијама, и сл.).

■ ПРВИ У РЕФОРМИ

Прва земља која је кренула у озбиљну реформу властитог ваздухопловства била је Чешка. Делимична приватизација ваздухопловне индустрије, почетком деведесетих година прошлог века, праћена наставком домаћих развојних програма (лаки борбени авион L-159), обележили су почетак реформе. Са почетком транзиције из употребе су избачени сви борбени авиони совјетског порекла, изузев ловачких авиона МиГ-21, који су послужили као прелазно ре-

СКУПЉА ВАРИЈАНТА

Током ваздухопловног сајма Фарнборо 2006. године, господин Аке Свенсон, један од високих званичника компаније СААБ, која производи *грипене*, изнео је процену да ће и балтичке земље и Словенија имати потребу за борбеним авионима. Балтичке земље се, иначе, већ годинама у заштити свог ваздушног простора ослањају на помоћ партнера из НАТО. Словенцима ту услугу за сада пружа Италија. Из свега реченог, може се посредно закључити да концепт препуштања заштите ваздушног простора неком другом није право решење и да је то, по правилу – скупља варијанта.

ЛУКСУЗА

који су стајали пред таквим армијама, значили су и сасвим нову физиономију оружаних снага, у којој је тежиште пребачено са квантитета на квалитет. Наравно, то је, без изузетка, изискивало знатну подршку државе и велика финансијска средства. Због тога је тај процес, по правилу, био предмет расправа на највишем државном нивоу. Закључци који су уследили били су, мање или више, слични и они су недвосмислено указали да је реформски процес неопходан за државу и да новац за то, на овај или онај начин, мора бити обезбеђен.

У структури транзиционих буџета посебно место заузимао су средства намењена опремању и развоју. Такође, особено је било и стално повећање процента који је издвајан за те сврхе, делом зато што је на почетку било јасно да је то неопходно, а делом и зато што су с временом постојали јасни одређени пропусни и погрешне процене, захтевајући исправке. Као један од примера погрешних процена, чак и заблуда, можемо навести схватање о месту и улози ваздухопловних снага, те правцима опремања и развоја тог изузетно скупог вида. Теза да је у новим безбедносно-интегративним процесима ваздухопловство непотребно, није се показала тачном.

То би могло да се илуструје са више примера. Рецимо, процена да држава више неће бити умешана у велике ратне сукобе није требало да значи да та земља не треба да има суверенитет над својим ваздушним простором. Штавише, то је вид међународне обавезе, због чега су поједине земље, које су се одрекле властите бор-

шење до набавке нових борбених авиона. Тај процес набавке трајао је релативно дуго, јер су, у почетку, постојале многе недоумице: да ли је уопште потребан нови авион, какав би он требало да буде и које би задатке примарно требало да извршава?

У Чешкој су тако испитиване разне могућности: да ли је боље купити полковне или нове авионе, или их можда треба изнајмити од Шведске, Канаде, САД или Велике Британије? Ту одлуку, за неколико година, одложиле су катастрофалне поплаве из 2002. године, које су Чешкој, природно, наметнуле одређена буџетска преусмеравања. Коначна одлука, у виду изнајмљивања 14 модерних авиона типа *грипен*, донета је јуна 2004. На тај корак Чеси су се одлучили понајпре због повољних услова индустријске кооперације коју су им понудили шведски произвођачи. Уговором о лизингу, тј. изнајмљивању, Швеђани су се обавезали да ће десет година, тачније до септембра 2015, обезбедити комплетну логистичку подршку (обуку, симулаторе, резервне делове, земаљску опрему, итд.) за 21.000 сати налета, док ће Чеси, осим посада, обезбедити гориво и убојна средства за авионе. Вредност тог уговора је 645 милиона евра, које ће закупач исплатити у десет једнаких годишњих рата (Flug Revue, 2/2005).

Међутим, процес увођења *грипена* у наоружање Чешке само је део укупне модернизације њихових ваздухопловних снага. Упоредо су предузете и мере обнављања хеликоптерске флоте. На име руског дуга чешко ваздухопловство је, у протеклих неколико година,

добило 26 хеликоптера – 16 транспортних (Ми-17) и 10 борбених (Ми-24/35). Вредност тог уговора је 150 милиона евра. У крупније набавке спада и куповина два путничка авиона А-319, који имају двоструку улогу: превоз војних и државних руководиоца, али и транспорт на удаљене локације широм света на којима су ангажовани чешки војници. Ради извршења последњег задатка Чеси ускоро планирају и набавку четири до шест средњих транспортних авиона. И та набавка обавиће се са истовременим циљем ангажовања власти индустрије, а не само пуког опремања. Наиме, набавку тих авиона Чеси условљавају упошљавањем властитих ваздухопловних капацитета, у чему ће вероватно и успети.

■ ЗАМАЈАЦ ЗА ДОМАЋУ ПРИВРЕДУ

Премда је готово одмах после распада Варшавског уговора Мађарска јавно обзнанила и промовисала своје евроатлантске намере, то је није спречило да почетком деведесетих, на име руског дуга, преузме 28 авиона типа МиГ-29. Упоредо са тим процесом Мађарска је из употребе почела да избацује старије борбене авионе совјетске производње типа Су-22, МиГ-21 и МиГ-23, јер је, после исцрпних анализа, процењено да они нису перспективни за модернизацију.

Опредељење за набавку новог вишенаменског борбеног авиона Мађарска је конкретизовала опредељењем за JAS-39 *грипен*. Уговор о лизингу 14 авиона (12 једноседа верзије С и два двоседа верзије D) потписан је децембра 2001, а половина тих авиона већ лети у саставу 59. авио-базе у Кечкемету. У истој јединици још увек лети и сквадрон авиона МиГ-29. Мађари планирају ремонт 14 авиона МиГ-29 који ће, заједно уз *грипене*, летети у наредној деценији. Вредност уговора о набавци *грипена* процењена је на 210 милијарди форинти (око 800 милиона евра). Око 130 одсто тог уговора биће покривено индустријском компензацијом, такозваним офсет аранжманом.

У Мађарској се дуго већало о тој одлуци, али је, логично, превагнуо економски фактор. Наиме, како тврди мађарска ревија *Business Hungary* (4/2002), тај офсет уговор ће донети значајан извоз мађарских производа у Шведску, затим шведске инвестиције у Мађарској и учешће мађарских произвођача у изради самих авионских компонената. Такав приступ је прави замајак за мађарску привреду, јер се за учешће у том програму кандидовало много фирми. Како је проценила наведена ревија, последица би могла да буде отварање и 8.500 нових радних места. Из овог се види да се односи војске и државе, када је реч о великим војним набавкама, више не свде на релацију “нама то треба, а ви нам дајте паре”. Као што се види, тај однос је знатно сложенији и укључује много више фактора него што се у први мах то наслућује.

Међутим, док је са економске стране уговор сличан оном оствареном са Чешком, неки технички детаљи на самим авионима се разликују. Мађарски авиони имају шири асортиман прецизно вођених убојних средстава за дејство по циљевима на земљи, поседују прикључак за допуну горивом у ваздуху и нешто савременију електронску опрему. Такође, Мађари ће, за разлику од Чеха, после истека десетогодишњег уговора, постати власници тих авиона.

Јачањем борбене авијације нису заборављене ни друге, не мање важне ваздухопловне јединице. Мађарска у Солноку држи један оперативни сквадрон транспортних хеликоптера Ми-8/17 и сквадрон борбених хеликоптера Ми-24. Транспортна авијација састављена је од пет авиона АН-26, од којих је један купљен пре две године. У плану је обнављање транспортне флоте.

■ ИСКУСТВА БУГАРСКЕ И РУМУНИЈЕ

Бугарска је држава која је за изузетно кратко време потписала више великих уговора о модернизацији војног ваздухопловства.

За сада је највреднији онај о куповини 12 вишенаменских хеликоптера AS-532 *superpuma/kugar* и шест морнарничких AS 565 *panther*. Уговор потписан са “Еврокоптером” јануара 2005. “тежак” је

360 милиона евра. Први хеликоптери AS-532 већ су стигли у Бугарску. Четири хеликоптера биће намењена за борбено трагање и спасавање, а остатак су класичне транспортне верзије. Упоредо са куповином нових хеликоптера Бугари су, 21. фебруара 2006, потписали и уговор о модернизацији шест транспортних хеликоптера Ми-17 и 12 борбених хеликоптера Ми-24 Д/В. Носилац посла је израелска војна индустрија, а вредност уговора је 57 милиона евра. Само недељу дана раније, тачније 14. фебруара, склопљен је и споразум о куповини пет модерних транспортних авиона C-27J *spartan*, који се производе у Италији. Процењена вредност посла је 171 милион евра (*Air Forces Monthly*, октобар 2006).

Ипак, све то је права “ситница” наспрам конкурса за нови вишенаменски борбени авион. Процењује се да би Бугарска могла да набави од 16 до 20 нових авиона, што са пропратном опремом, обуком, резервним деловима и наоружањем износи најмање једну милијарду америчких долара. Главни конкуренти у тој трци су шведски *грипен* и амерички авиони F-16 и F/A-18. После захтева за давање информација, што је иначе први корак у таквим пословима, уследили су и први састанци, у којима су владе земаља произвођача понудиле варијанте индустријске кооперације и начине улагања у Бугарску. Коначна одлука о типу авиона који ће узети Бугари, вероватно ће се знати за годину до две, што је уобичајен период.

До увођења у наоружање нових авиона, бугарско небо ће и даље чувати ескадрила ловаца типа МиГ-29. Да би успешно извршавали те задатке, у сарадњи са руском авио-индустријом Бугари тренутно ремонтују 16 таквих авиона. За те сврхе издвојено је 48 милиона долара. Уговор је потписан 4. марта 2006. године (www.milavia.net)

Вредни помена су и неки “мањи” програми модернизације, у које спада куповина шест школских авиона РС-9 (око 30 милиона евра), шест хеликоптера Bel-206 и модернизација 12 школско-борбених авиона L-39.

Заједно са Чешком и Румунија је предводила у модернизацији властитог ваздухопловства, иако је изабрала донекле другачији пут. Румуни су се, за разлику од других корисника авиона МиГ-21, уместо избацавања из оперативне употребе – одлучили за њихову модернизацију. Осавремењивање тих авиона поверено је израелској

Први чешки "грипен" испоручен је само 11 месеци након потписивања уговора

Снимио Славиша ВЛАЧИЋ

Иако генерацијски старији МиГ-29 је по неким елементима модернији од "грипена", као што је то случај са нишаном на кациги пилота

ваздухопловној индустрији. По цени од 358 милиона долара, од 1995. до 2002. Румуни су модернизовали 110 авиона МиГ-21. Борбене могућности тих авиона подигнуте су на знатно виши ниво. Налет је повећан три пута, организовано је више заједничких вежби са чланицама НАТОа, а цео летачки и технички састав оспособљен је, иако на старој платформи, за експлоатацију најсавременијих ваздухопловних технологија. И поред добрих страна тог програма, не сме се изгубити из вида чињеница да је у удесима у Румунији досада изгубљено једанаест модернизованих авиона.

Делом због тога, а делом и због истицања животног века тих авиона, Румунија припрема тендер за набавку новог вишенаменског авиона. Иако још увек нису прецизно дефинисане потребе, већина стручних извора помиње 48 летелица. У изјави датој 8. новембра 2006, румунски министар одбране Сорин Фрунзверде потврдио је план набавке нових вишенаменских авиона. Коначан захтев

биће заокружен ове године, а очекује се да ће се са његовом реализацијом започети 2010. године. Програм набавке нових вишенаменских авиона биће најскупљи у историји Румуније. Укупна планирана издвајања за модернизацију ваздухопловства, у наредном периоду, требало би да достигну бројку од 4,8 милијарди евра.

За румунско ваздухопловство веома значајан програм била је и модернизација транспортно-борбених хеликоптера IAR-330 *лума*. Укупно је, у сарадњи са израелском ваздухопловном индустријом, модернизовано 25 хеликоптера по цени програма од 191 милион долара (према подацима које је изнела *Agentia Spatiala Romana*). Израелци су били партнери и у модернизацији школско-борбеног авиона IAR-99. За подршку јединица које учествују у мировним мисијама у САД набављена су четири половна авиона типа *херкулес*. Половином децембра одлучено је и да се купи седам средњих транспортних авиона типа C-27J. Како преноси *Aviation Week & Space Technology*, укупна вредност посла износи 220 милиона евра.

■ НОВИ ХЕЛИКОПТЕРИ

Своје војно ваздухопловство Хрватска је махом створила куповином половних ваздухоплова из вишкова некадашњег Источног блока. Данас је ситуација сасвим другачија; у документу којим се планира стратешки развој Хрватске војске, а који преноси *Jane's Defence Weekly*, јасно је изражено опредељење за куповином нових ваздухоплова. Први конкретан корак већ је направљен. На име руског дуга ускоро у Хрватску стижу први од десет транспортних хеликоптера типа Ми-171 Ш, који су, по својој опреми, компатибилни са стандардима НАТОа. Вредност тог уговора, потписаног почетком јуна 2006, према руском "Комерсанту", износи око 65 милиона долара.

Током прошле године Хрватска је показала занимање и за вишенаменске борбене авионе *грипен*. Према званичним подацима њиховог министарства одбране, Хрватској је потребно 12 нових вишенаменских авиона, који ће 2011. заменити авионе МиГ-21. Поред *грипена* у разматрању су и авиони F-16, било да је реч о новим или половним апаратима.

Занимљив детаљ је и опредељење Хрватске да сама настави да школује пилоте. За ту сврху је, крајем деведесетих година прошлог века, набављено 20 турбоелисних *пилатуса* PC-9 (оквирна вредност око 100 милиона долара), а у плану развоја предвиђа се и набавка четири савремена млазна школска авиона, који би служили као прелазна степеница за вишенаменски борбени авион.

Премда је у модернизацији свог ваздухопловства свака од поменутих држава имала специфичан пут, који не треба некритички копирати, приметна су нека заједничка обележја. Наиме, велике набавке за потребе ваздухопловства су, по правилу, биле праћене дуготрајним јавним дебатама. Ипак, свуда је, на крају, преовладало схватање да је модернизација ваздухопловства неопходна, поготово са аспекта евроатлантских интеграција. То, међутим, није аутоматски значило да су те државе, махом чланице НАТОа, биле присиљене да ваздухоплове купују искључиво од водећих земаља Алијансе. Зато је опредељујући фактор за ту модернизацију био пре економске него политичке природе, о чему сведочи низ аранжмана направљених на бази индустријске компензације и наплате старих дуговања. Зато је логично да у уговарању таквих послова највећи терет преузимају представници влада, привредних комора и економских субјеката, а не припадници војске. Такав приступ утолико је значајнији поготову ако се има у виду укупна висина инвестиција за модернизацију ваздухопловства, која ни у једном поменутом случају неће бити испод – једне милијарде америчких долара!

У том контексту, издвајање 30 милиона евра из Националног инвестиционог плана, намењених ремонту десетак ваздухоплова српског ваздухопловства, изгледа заиста скромно. Премда је то веома позитиван корак, поготову ако се зна да се у наше ваздухопловство деценијама није улагало ништа – период пред нама ће, хтели то да признамо или не, ипак тражити већа улагања. А највећа улагања биће, како су то и наше комшије приметиле, уколико се свака ваздухопловна услуга буде куповала – било да је реч о контроли ваздушного простора, трагању и спасавању или транспорту војника... ■

Мр Славиша ВЛАЧИЋ

РЕОРГАНИЗАЦИЈА КОПНЕНЕ ВОЈСКЕ

ОСЛОНАЦ ОДБРАНЕ ЗЕМЉЕ

У доктринарним документима и стратегијским опредељењима Копнена војска задржала је најзначајније место у Војсци Србије, а самим тим и у одбрамбеном систему наше земље. Поменути чињеница не представља новину, али процес реорганизације у коме се Копнена војска тренутно налази мења много тога и то из корена. Већ изведене, наступајуће и предвиђене промене, у организацији Копнене војске, структури команди и јединица, месту и улози појединих родова и другим елементима функционисања овог вида оружаних снага, говоре да скоро ништа више неће бити исто.

Како ће Копнена војска изгледати за неколико месеци? Одговор на то питање потражили смо у Команди Копнених снага, чији састав представља језгро из кога ће се формирати нова Команда Копнене војске, са седиштем у Нишу. О саставу, величини, наоружању и опреми, организацији, људским ресурсима, укључивању у интеграционе процесе, трансформацији Копнене војске и другим питањима, разговарали смо са командантом Копнених снага генерал-потпуковником Младеном Ђирковићем, замеником команданта генерал-мајором Владимиром Стојиљковићем, начелником Одељења за људске ресурсе пуковником Војином Јондићем и начелником Одељења за везу и информатику пуковником Радојком Николићем.

■ КОМАНДА У НИШУ

Значајне измене у организацији Копнене војске почеле су пре две године, када су расформирани сектор КоВ у Генералштабу и више корпуса. Јединице Копнене војске тада су ушле у састав новоформираних Копнених и Оперативних снага и већ постојећег Новосадског корпуса. Конституисање команди Копнених и Оперативних снага представљало је само међукорак у формирању видовске команде Копнене војске.

Планирано је да команда Копнене војске буде формирана до краја фебруара 2007. године и преузме командовање и надлежности у оспособљавању, развоју, опремању, усавршавању свих родова и служби Копнене војске и друге задатке тог вида наших оружаних снага. Зашто је Ниш изабран за седиште Команде Копнене војске? "Један од разлога" – одговара генерал-потпуковник Младен Ђирковић – "лежи у светском тренду да се сви нивои командовања не концентришу на једном месту. С друге стране, Ниш има јединствен геостратегијски положај у држави и на Балкану и могућност да се из тог града добро прати актуелна ситуација на југу Србије, у Копненој зони безбедности и на административној линији према Космету. Није без значаја ни

то што Ниш има добре комуникацијске везе, аеродром и квалитетну инфраструктуру”.

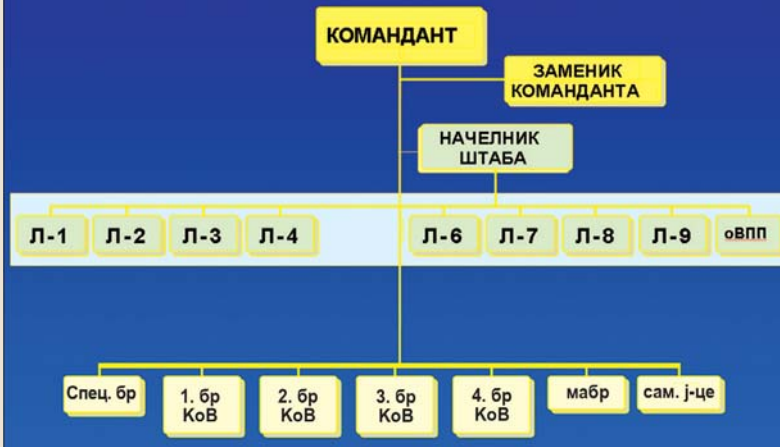
Дефинитивни формацијски изглед нове команде биће познат ускоро, мада већ постоје јасне назнаке како ће она изгледати. Команда Копнене војске устројиће се по функционалним елементима и тако следи пример Генералштаба Војске Србије. Она ће имати девет одељења (Л1 – људски ресурси, Л2 – извиђање и обавештајни рад, Л3 – оперативни послови, Л4 – логистика, Л5 – развој, Л6 – веза и информатика, Л7 – обука, Л8 – цивилно-војни односи и Л9 – финансије), задужена за одређене ресурсе у командовању и извршавању задатака, Одсек за војнополицијске послове и Тим за сарадњу са Кфором.

Тим за сарадњу са Кфором је привременог трајања и постојаће све док буде актуелан задатак одржавања односа са међународним снагама на Космету.

У овом тренутку постоје недоумице везане за одељење које се бави обуком. Наиме, новоформирана Команда за обуку и доктрину преузеће Наставне центре, оспособљавање појединца и основну обуку војника на одслужењу војног рока, војника по уговору и подофицира. Самим тим поставља се питање колико треба да буде развијено одељење за обуку у Команди Копнене војске.

Шта је то суштински ново у структури Команде Копнене војске? У подели најодговорнијих дужности, поред команданта и заменика команданта, уводи се и нова функција начелника штаба, који ће бити носилац организације послова у Команди и обједињавати рад свих одељења. Одељење за финансирање издвојено је из логистике, чиме добија на значају праћење реализације, планска и законита употреба одобрених финансијских средстава. У односу на постојећих шест одељења у Команди Копнених снага, формираће се и два потпуно нова за развој и цивилно-војне односе. Јасно је да ће одељење за развој водити рачуна о осавремењивању наоружања и опреме, компатибилности са партнерима у свету и новинама у копненим војскама светских армија, док

ОРГАНИЗАЦИЈА КОПНЕНЕ ВОЈСКЕ 2007.

ће одељење за цивилно-војне односе имати значајну улогу у сарадњи Копнене војске са цивилним структурима.

МОДУЛАРНОСТ И САМОСТАЛНОСТ

Копнену војску чиниће Команда (Ниш), специјална бригада (Панчево и Ниш), четири бригаде КоВ (Прва – Нови Сад, Сремска Митровица, Бачка Топола, Панчево и Шабац, Друга – Краљево, Рашка, Нови Пазар и Ваљево, Трећа – Ниш, Зајечар и Прокупље и Четврта – Врање и Лесковац), артиљеријска бригада (Алексинац и Ниш), неколико самосталних батаљона и речна флотила.

Значи, командант Копнене војске имаће на директној вези не више од десет бригада и батаљона. О каквој је значајној промени реч, говори податак да је само генерал-потпуковник Младен Ђирковић, у тренутку формирања Копнених снага (25. фебруар 2005), командовао са 15 бригада, 16 самосталних батаљона и 28 различитих састава. Када се овом броју додају и јединице Оперативних снага и Новосадског корпуса, добија се замашан збир од стотињак бригада, самосталних, допунских и граничних батаљона и других војних колектива. У међувремену, Копнене снаге су, на пример, извеле 164 организацијско-мобилизацијске промене, у којима су многе јединице расформиране, преформиране или препотчињене, тако да је и знатно смањен њихов број.

Нова структура Копнене војске треба да заживи до средине идуће године, а неке од бригада, попут Специјалне и Прве бригаде КоВ, већ су конституисане. Занимљиво је да ће команде бригада, такође, бити организоване по функционалном принципу, те да ће и команде батаљона имати сличну структуру.

Важна одлика бригада у односу на Команду Копнене војске и батаљона у односу на команду бригаде јесте већа самосталност. С тим циљем промењен је и систем логистике, тако да ће сваки гарнизон имати логистички састав, који ће обезбеђивати све јединице на одређеној територији. Батаљони и јединице имаће способност модуларности, што значи да се ти састави могу

Генерал-потпуковник Младен Ђирковић

ГРАНИЦЕ БЕЗ ВОЈНИКА

Копнена војска неће више обезбеђивати границе наше земље. Крај 2006. године означиће и завршетак примопредаје између граничних јединица Војске Србије и МУП-а на државној граници према Босни и Херцеговини, док ће се у првим месецима 2007. обавити примопредаја на граници према Македонији. На тај начин испуниће се европски стандард да границе обезбеђује полиција.

Административна линија према Космету дефинисана је посебним уговорима и разлозима, тако да ће Војска Србије, заједно са другим снагама безбедности Републике Србије, наставити да извршава тај задатак.

РАСПОРЕД ЈЕДИНИЦА КОПНЕНЕ ВОЈСКЕ

моделовати и комбиновати у формирању најподеснијег тактичког састава за извршавање конкретног задатка.

Која је улога родова и служби у будућој Копненој војсци? Једно је сигурно, Копнена војска ће бити носилац развоја родова пешадије, оклопно-механизованих јединица, артиљерије, инжињерије и атомско-биолошко-хемијске одбране. Пешадија, као краљица рата, остаје основни род Копнене војске, зато што она у извршавању наменских задатака експлоатише подршку и садејство осталих видова, родова и служби. Новост је да ће свака бригада КоВ у свом саставу имати по два пешадијска батаљона, различитог степена развијености.

Пажњу привлачи чињеница да у Копненој војсци постоји засебна артиљеријска, али не и засебна оклопно-механизована бригада. "Сада у свакој од бригада" – говори генерал Ђирковић – "имамо по један тенковски батаљон и у њих смо распоредили све перспективне тенкове које имамо. Бригаде, такође, имају артиљеријске дивизионе, али, ипак смо се определили и за артиљеријску бригаду, у којој су груписани артиљеријски системи већег калибра и домета. Једноставно, ни смо желели да оставимо Копнену војску без добре ватрене подршке, у ситуацији када ваздухопловство не може да пружи свој пуни допринос на том плану".

Инжињерија и АБХО имају посебно значајну улогу с обзиром на ангажовање Копнене војске приликом пружања помоћи органима власти у превенцији и уклањању последица природних катастрофа и акцидената. У овом тренутку актуелна је и идеја о прерастању крушевачког Центра за усавршавање кадрова у

Регионални центар АБХО, који ће се бавити заштитом и оспособљавањем становништва и чланова различитих структура за одбрану од хаварија и других невојних опасности.

■ ОБУКА ПРЕМА НОВИМ ЗАХТЕВИМА

У саставима Копнене војске изводиће се обука одељења, вода, чете и виших нивоа организовања, док ће оспособљавање појединаца преузети Команда за обуку и доктрину и њени наставни центри. Планира се да и у процесу оспособљавања заживе одређене измене, усмерене према већем квалитету и рационализацији обуке. "Све што је било позитивно у досадашњем систему обуке"

ИНФОРМАТИЧКИ АМБИЈЕНТ

У оквиру реорганизације Копнене војске указала се потреба и за новим и функционалнијим решењима у области телекомуникација и информатичке подршке. Нови приступ огледа се у чињеници да је први пут формиран јединствен орган за телекомуникације и информатику (од оперативног до тактичког нивоа), што говори о све већем значају информатичке подршке, без које је незамисливо планирање и вођење операција.

"У структурисању јединица везе" – каже начелник Одељења за везу и информатику пуковник Радојко Николић – "поштован је принцип високе флексибилности, мада је решење да јединица везе бригаде КоВ буде ранга вода, исувише скромно. Пред нама стоји потреба опремања савременом телекомуникационом и информатичком опремом, како би створили информатички амбијент у коме би корисницима, поред заштите и преноса информација, понудили и широк спектар телекомуникационих услуга. У предстојећем периоду род везе и служба информатике имаће додатне изазове, али с ослонцем на расположиве скромне материјалне и висококвалитетне људске ресурсе сигурно ће одговорити оштрим захтевима командовања".

Генерал-мајор
Владимир Стојиљковић

– тврди генерал-мајор Владимир Стојиљковић – “задржаћемо и доградити, поготово у делу обједињавања обуке више генерација и интеграције обуке различитих специјалности, родова и служби”. Копнена војска има добро уређене полигоне и стрелишта за извођење обуке као што су “Пасуљанске ливаде”, “Међа” и “Пескови”, а недавно је у нишкој касарни “Мија Станимировић” изграђен контролни пункт, где се војници и старешине увежбавају за учешће у мировним мисијама.

Нема сумње да ће приступање Програму Партнерство за мир утицати и на извођење борбене обуке. “Учешће у мировним мисијама” – наглашава генерал Ђирковић – “захтева да у процесу оспособљавања усвојимо нова знања, језике и стандарде који важе и за припаднике других оружаних снага. Наша је предност што у Копненој зони безбедности имамо својеврстан полигон и задатке, који су увелико слични операцијама за очување мира у свету. Охрабрује што за извршавање тог задатка свакодневно добијамо похвале од команданта Кфора и његових сарадника”.

Техничка опремљеност Копнене војске увек је зависила од материјалних могућности друштва. Тако је и данас, када се њени припадници опредељују за приоритете и реално могуће правце усавршавања и побољшања у виду добре заштитне опреме и савремених телекомуникационих и осматрачких средстава. У плану је опремање беспилотним летелицама, што ће омогућити добијање квалитетних информација са терена. Ипак, у целини гледано, реорганизација Копнене војске неће донети ништа ново у наоружању и војној опреми, ако се у “ново” не рачуна ослобађање од бројних неперспективних средстава, попут застарелих транспортера ОТМ60 или тенкова Т55.

Техничка опремљеност Копнене војске увек је зависила од материјалних могућности друштва. Тако је и данас, када се њени припадници опредељују за приоритете и реално могуће правце усавршавања и побољшања у виду добре заштитне опреме и савремених телекомуникационих и осматрачких средстава. У плану је опремање беспилотним летелицама, што ће омогућити добијање квалитетних информација са терена. Ипак, у целини гледано, реорганизација Копнене војске неће донети ништа ново у наоружању и војној опреми, ако се у “ново” не рачуна ослобађање од бројних неперспективних средстава, попут застарелих транспортера ОТМ60 или тенкова Т55.

КАДРОВСКИ ПОТЕНЦИЈАЛ

Правилно управљање људским ресурсима представља један од важних чинилаца у реорганизацији Копнене војске. “Период у коме је руковођење кадром” – говори начелник Одељења за људске ресурсе пуковник Војин Јондић – “представљало пуко распоређивање, неповратно је иза нас. Настојимо да развијемо нов систем управљања људским ресурсима, у складу са радним, стручним и интелектуалним способностима сваког појединца”.

Проблема у кадровској проблематици има и њихово решавање биће и један од најважнијих задатака Копнене војске у 2007. години. Основни проблеми везани су за “структурални проблем кадра”, то јест чињеницу да у новом изгледу Копнене војске има формацијских места официера и подофицира која не могу бити попуњена и поред тога што бројчано гледано имамо кадра у “вишку”. По речима пуковника Јондића, анализе говоре да ће бити потребно пет година како би се попунила места официера за која је предвиђен неки од степена последипломског усавршавања. Процене указују да ће бити потешкоћа и у прибављању кадра војника по уговору, с обзиром на пројектовани циљ потпуне професионализације.

Пројекат модернизације тенка М84 одложен је за нека боља времена. “Тај пројекат је одличан” – каже генерал Ђирковић – “и предвиђа значајна побољшања, али ...”. Наравно, “али” су финансијска средства, јер би у наредних десет година у модернизацију тенкова требало уложити комплетан једногодишњи војни буџет. Како задржати и увећати борбену моћ Копнене војске у условима евидентне технолошке стагнације? Одговор се тражи у ефикасном коришћењу перспективних и поузданих борбених система и средстава која имамо, осавремењивању у границама материјалних могућности, све већој заступљености професионалног кадра и врхунској оспособљености. На даљи развој Копнене војске утицаће укључивање наше земље у интеграционе процесе и одређеност њених припадника да преданим и ефикасним извршавањем задатака дају што већи допринос на том плану. Извесно је да припадници Копнене војске имају потенцијал и способности да одговоре свим изазовима у одбрани земље и изврше све предвиђене мисије. Нова организација Копнене војске гарантује, с обзиром на физиономију савременог рата и борбених дејстава, да ће она бити незамењиви чинилац борбене снаге и одлучности Војске Србије. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимили Д. БАНДА
и З. ПЕРГЕ

УСАВРШАВАЊЕ
КАДРА
ОБАВЕШТАЈНЕ
СЛУЖБЕ

НА ГРАНИЦИ ЈАВНЕ ТАЈНЕ

Све израженији у свакодневном животу, савремени безбедносни изазови, понајпре глобални тероризам и организовани криминал, условили су да некада скривене и тајне делатности наше војнообавештајне службе, посебно обука њених припадника, буду прилично отворене за јавност. Како наглашавају стручњаци, без обзира на то што су бројни обавештајни послови у већини армија света конспиративни, важно је да у одређеним областима рада ипак буду изложени јавној критици.

Центар за усавршавање кадрова војнообавештајне службе налази се у саставу Војнообавештајне агенције Министарства одбране Републике Србије. Установа наставља традицију Безбедноснообавештајног школског центра из Панчева, који је до 2002. године обучавао припаднике војне обавештајне и безбедносне службе. После тог периода раздвојене су обавештајна и безбедносна делатност у Војсци, што је довело до формирања два самостална центра за обуку, школовање и усавршавање старешина на Бањици.

■ СПЕЦИЈАЛИСТИЧКИ КУРСЕВИ

Успех у обуци Центра, како тврди начелник пуковник доц. др Драган Живковић, уважавају и наши партнери из европских безбедносних интеграција. У тој установи су током протеклих неколико година реализована више од 23 специјалистичка курса – за извиђачке јединице српске војске, за послове у Војнообавештајној агенцији или рад обавештајних органа у јединицама. За поједине обавештајне

делатности оспособљавале су се различите категорије запослених у Министарству одбране и Војсци – подофицири и цивилна лица са завршеном средњом школом на факултативној настави, а официри до чина пуковника на последипломском нивоу усавршавања.

Од пре две године у Центру се организује и школа за изасланике одбране, која траје десет месеци. Наставу полазницима држе официри са дугогодишњим искуством у том послу. Истовремено се за супруге будућих војних аташеа изводе курсеви протокола и припреме пријема.

Обуку у смучању, летњем и зимском алпинизму, верању или исхрани у природи завршавају старешине специјалних јединица које се усавршавају. Управа за обавештајно-извиђачке послове Генералштаба Војске Србије и Агенција, сходно указаним потребама, креирају у Центру курсеви и специјалистичку обуку својих састава. Поједине наставне садржаје предају наши најискуснији обавештајци и пензионисани припадници Агенције. Током прошле године Центар је реализовао пројекат *Учешће Војнообавештајне агенције у супротстављању савременом тероризму и организованом криминалу*.

– На обавештајним курсевима обука је прилагођена профилу који се усавршава. Старешинама које се припремају за послове аналитичара у Агенцији уз теоријску наставу планирају се и практичне вежбе. Оспособљавање подофицира и официра извиђачких јединица организује се по нивоима – за дужности командира вода или чете. Будући оперативци у наменски опремљеним кабинетима реализују практичну обуку. Центар користи полигоне у Панчеву, Делиблатској пешчари, Бубањ потоку или Копаноу. Наставни садржаји се за сваку генерацију полазника осавремењавају и допуњају. Курсеви су тако осмишљени да на њима кандидати стичу основна знања која надаље потврђују и проширују у пракси – каже пуковник Јован Дундић, заменик начелника Центра.

■ ПЛАНОВИ РАЗВОЈА И САРАДЊЕ

Колико ће се Центар у будућности развијати и опремати зависи од потреба Војске, али и снаге државе. Наредних година планира се обједињавање Војнообавештајне и Војнобезбедносне агенције, односно две службе, а тиме и центара за школовање њихових припадника. То је дефинисано и у једном од потпрограма *Развоја система одбране Републике Србије од 2007. до 2015. године*. У том смислу, надлежни су посебно нагласили захтев да се интегрису обука и усавршавање старешина обавештајног и безбедносног сектора. Слична решења имају и развијене армије света.

– Уколико желимо да градим и развијамо обавештајну службу која ће одговорити захтевима времена, важно је да обуку њених припадника осавременимо и ускладимо са стандардима Партнерства за

Пуковник доц. др Драган Живковић, начелник Центра за усавршавање кадрова обавештајне службе

ОРГАНИЗАЦИЈА ЦЕНТРА

Организациона структура Центра слична је осталим школским центрима за обуку професионалних припадника Војске. Уз оперативно-наставни део, у коме се планира и контролише образовни процес, установа има наставника физичког вежбања, групу за обавештајне курсеве, одељење за обуку у области извиђачке тактике, школу изасланика одбране и логистику.

ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ

Иако има сопствену библиотеку, Центар се суочава са недостатком стручне литературе. Правилници који у Војсци регулишу обавештајну подршку стари су и двадесетак година, што отежава свакодневни рад припадника службе, али и наставника који изводе обуку. Зато надлежни намеравају да у Центру за усавршавање кадрова обавештајне службе развију издавачку делатност и научноистраживачки рад. У складу са тим опредељењима прошириће се и структура установе за два нова одсека.

мир и НАТО. Само је образован и оспособљен кадар предуслов успеха у обавештајној делатности. Зато је важно да будући официри и подофицири Војнообавештајне агенције претходно заврше у Центру стручно-специјалистичко школовање – истиче пуковник доц. др Драган Живковић.

Велики број старешина Војске, примећује пуковник Дундић, заврши различите специјалистичке курсеве, али се потом у јединицама или матичним установама ангажује на пословима који нису из области обавештајне делатности.

– Зато је важно да на усавршавање долазе припадници који ће се заиста бавити обавештајном струком. Центар ће ускоро потписивати уговоре са полазницима чије оспособљавање траје дуже од шест месеци. Многи курсеви који се организују у нашој установи требало би да буду верификовани као специјалистичко школовање старешина српске војске – сматра пуковник Дундић.

Центар није попуњен потребним бројем старешина и предавача, па трага за кадром који има довољно искуства у обавештајној делатности, који је спреман да се посвети наставничком раду. Официри – наставници, уз основне студије, треба да имају завршено командно-штабно усавршавање у Школи националне одбране, специјализацију или последипломске студије на неком од сродних цивилних факултета или Војној академији.

Према речима пуковника Живковића, материјална база не одговара потребама обуке. Центар нема савремена оптоелектронска средства и софистицирану технику. Полазници школе и предавачи током реализације наставних садржаја користе капацитете психолошке лабораторије, експонате у обавештајном кабинету и опрему радионице за практична увежбавања.

– Годишње се из области тактике специјалних дејстава или познавања опреме и средстава специјалних јединица изведу, у просеку, четири курса. Настава се организује у групама од 15 до 20 старешина, а поједина увежбавања на терену и са мањим бројем полазника. На тај начин наставници и инструктори, који реализују практичне наставне садржаје, могу да контролишу и утичу на рад сваког појединца. Инструктори су искусни подофицири и они увек командују наставним групама. У Центру се оспособљава командирски кадар извиђачких јединица. Такође, ту се школују и будући инструктори обуке. Подофицири се обучавају за командовање конкретним извиђачким групама или органима у специјалним јединицама – каже капетан Дано Маврак, наставник у Одељењу за извиђачке курсеве Центра за усавршавање кадра обавештајне службе.

Центар сарађује са Војном академијом, посебно са Катедром војнообавештајне и безбедносне службе, Центром за мировне мисије Војске Србије и факултетима Београдског универзитета – Факултетом политичких наука, Факултетом организационих наука и Факултетом безбедности. На последипломском стручном усаврша-

вању Школе националне одбране предају наставници Центра. Многи предавачи уједно су ментори официрима на последипломским студијама у области обавештајне делатности. Професори са Академије ангажују се са старешинама Центра на заједничким пројектима и инструктажима.

– Са најодговорнијим старешинама Војне академије разговарамо о мастер или специјалистичким студијама у Центру за област обавештајне службе. Размишља се и о идеји да се студенти Академије у завршним годинама школовања, који су заинтересовани за професионалну каријеру у саставима обавештајне службе Војске, стручно-специјалистички обучавају у Центру. На такав начин креира се кадар обавештајне службе и у развијеним армијама света. Пошто школовање официра за одређене садржаје обавештајне делатности тражи знања из психологије, криминалистике, права, те религије и тероризма, настава у Центру често се поверава еминентним предавачима са факултета у грађанству – наводи пуковник Драган Живковић.

Сарадња са цивилним високообразовним институцијама биће убудуће двосмерана, јер ће њихови студенти практичне облике наставе реализовати у Центру за усавршавање кадра обавештајне службе. Слични облици заједничког оспособљавања могу се договорити и са државним институцијама које се баве обавештајним пословима.

Центар, такође, школује и будуће инструкторе за обуку војника професионалаца у обавештајној области. У њему ће се формирати и мобилни наставнички тимови за помоћ јединицама и старешинама Војске у реализацији обавештајних садржаја обуке. Најодговорније старешине размишљају да у тој установи организују и школу страних језика који се не изучавају на Војној академији.

Отварање према сродним установама у земљи и иностранству, другачије речено блиска сарадња са факултетима, научним институтима или обавештајним школама, обезбедиће Центру значајно место у регионалном безбедносном оквиру. У том смислу, пуковник Живковић најављује прилагођавање унутрашње организације и методологије рада установе сличним институцијама у свету.

Иностране обавештајне службе своје припаднике углавном школују, према различитим моделима, на обавештајним колеџима

Један од кабинета Центра

Пуковник Јован Дундић, заменик начелника Центра

УЛАЗАК У ОБАВЕШТАЈНУ СЛУЖБУ

Како се припадници система одбране Републике Србије упућују на обуку у Центар?

– Искуства страних армија говоре о уласку у обавештајну службу на основу јавног конкурса. Услови које кандидати треба да испуне су различити – у САД, на пример, уз прописане психолошке способности морају имати десетогодишње држављанство, знање једног од светских језика и факултетску диплому. Предност приликом пријема у службу имају припадници система безбедности. И у нашој земљи се у војнообавештајну службу прима по жељи, али не и на основу јавног позива. Старешине Министарства одбране и Војске Србије на курсеве које организује Центар долазе по потреби службе, односно захтева својих јединица. Ако задовоље безбедносне, здравствене, физичке и психолошке критеријуме, кандидати се предлажу за пријем у обавештајну службу. После тога, упућују се на обуку и одговарајуће стручно-специјалистичке курсеве у Центар за усавршавање. Приоритет имају припадници који војну службу обављају у извиђачким јединицама и обавештајним органима – објашњава начелник Центра пуковник доц. др Драган Живковић.

службама државе прикупљати додатне информације о земљама порекла и транзита различитих инцидената или криза. На тај начин не спречавају се остале институције да се баве сличним пословима. Уз то, Агенција најбоље познаје колективне системе безбедности па може Србији олакшати прикључивање евроатлантским интеграцијама – закључује пуковник Живковић. ■

или у центрима за обуку – у завршним годинама основног образовања официра или периодично на специјалистичком усавршавању које траје од шест месеци до годину дана. Поред тога, многи страни официри оспособљавају се у тим центрима. Они у свом саставу обично имају и одсеке за изучавање страних језика. Напредовање професионалног кадра у војној служби условљено је завршетком обавештајних школа или додатних облика образовања у тој области. Такав модел примењиваће се убудуће и код нас. Наредне године на америчком обавештајном колеџу школоваће се неколико наших старешина.

Како наша обавештајна служба има довољно искуства и савремен приступ решавању бројних изазова безбедности, Центар који оспособљава кадар за обавештајну делатност може у будућности бити поуздан извор знања, и квалитетан сарадник или конкурент иностраним партнерима, првенствено чланицама Партнерства за мир и НАТО. За сада су еминентни стручњаци у области обавештајне подршке из САД и Немачке предавали старешинама који се оспособљавају у нашој установи.

– Без података и сазнања нема обавештајних активности. Наша војска и њена обавештајна служба, посебно Војнообавештајна агенција, могу се укључити у глобалну борбу против криминала и тероризма тако што ће надлежним

Владимир ПОЧУЧ
Снимио Звонко ПЕРГЕ

КОРАК КА РЕАЛИЗАЦИЈИ МАСТЕР ПЛАНА

Државни секретар Министарства одбране Звонко Обрадовић, са сарадницима, посетио је 9. јануара општину Нови Пазар, где је са представницима локалне самоуправе разговарао о продаји или размени вишка војне имовине за станове потребне професионалним припадницима Војске Србије.

Према Мастер плану, који је усвојила Влада, предвиђено је отуђење 447 неперспективних војних објеката. На територији општине Нови Пазар постоје две такве локације – складиште у Новопазарској Бањи, површине 57 хектара, чија је вредност процењена на око 108.000 динара, и комплекс Врбовац, близу центра града, који би коштао око 118.000 динара.

Председник општине Нови Пазар Сулејман Угљанин изразио је задовољство одлуком Министарства одбране и Владе да се објекти предвиђени за продају, пре расписивања тендера, понуде локалним самоуправама.

– Наша општина има интерес да се због мањка грађевинског земљишта активно укључи у купопродају одређених локација које су понуђене. Добили смо уверавања да ће нашим представницима бити отворена сва врата у државним институцијама да би посао размене и продаје могао што погодније да се заврши – нагласио је Угљанин.

Државни секретар Звонко Обрадовић подсетио је да је Министарство одбране упу-

тило писмо о намерама на адресе више од 100 општина, у којима се под једнаким условима нуди сарадња као и Новом Пазару.

– Размена по тржишној вредности подразумева сложу процедуру у којој учествује више државних органа, а наше министарство наставиће да подржава овакве иницијативе, јер је сарадња са локалним самоуправама стратешки важна. Надам се да ћемо у неколико наредних месеци, што је могуће пре, разменити део неперспективних војних објеката за станове или одређена новчана средства – рекао је Звонко Обрадовић.

Државни секретар је обишао и 37. моторизовану бригаду, где је разговарао са заступником команданта потпуковником Вељком Мартиновићем и информисао стални састав о току реформи система одбране и реализацији Мастер плана. Потпуковник Мартиновић је у име припадника 37. моторизоване бригаде изразио наду да ће се продаја вишка војне имовине обавити ускоро, како би се делу запослених решило стамбено питање. ■

А. ПЕТРОВИЋ

АНАЛИЗА БОРБЕНЕ ГОТОВОСТИ У ПРВОЈ БРИГАДИ

Најодговорније старешине Прве бригаде КоВ из Новог Сада су, анализирајући борбену готовост јединице у протеклој години, сагледали услове у којима је она изграђивана, издвојили позитивне и негативне факторе који су на њу утицали и дефинисали одређене проблеме и начине њиховог превазилажења.

Током анализе којом је руководио командант бригаде пуковник Ђокица Петровић речено је како је јединица у протеклој години задатке извршавала у крајње рестриктивним условима финансирања, готово на ивици подношљивости, и у изузетно неповољним условима ниског стандарда њених припадника.

Истакнут је и проблем споре реализације Мастер плана, којим се предвиђа отуђење вишка војних непокретности и проблем спорог отуђења расходованих покретних средстава преосталих након расформирања Новосадског корпуса. Проблем је и обезбеђење 43 војна објекта, од којих је само 14 у функцији, што изискује ангажовање великог броја људи у чуварској, стражарској и унутрашњој служби.

И поред евидентираних проблема, сви планирани тежишни задаци реализовани су у потпуности. ■

Б. М. ПОПАДИЋ

Саопштење НЕТАЧНИ НАВОДИ ФОНДА ЗА ХУМАНИТАРНО ПРАВО

Министарство одбране Србије, у саопштењу издатом 5. јануара, демантује поједине ставове Фонда за хуманитарно право у вези са *Наредбом о поступању припадника Министарства одбране и Војске Србије у односу на лица оптужена пред Међународним трибуналом за кривично гоњење*, истичући да ти ставови "једноставно нису тачни".

Чак и потпуним правним лаицима, каже се у саопштењу Министарства одбране, јасно је да дисциплинска одговорност ни у ком случају, па ни у овом, не искључује кривичну одговорност. Напротив. Изгледа да то није јасно једино одговорнима у Фонду за хуманитарно право, због само њима познатих разлога. Наиме, министар одбране у оквиру својих надлежности може само да укаже на дисциплинску одговорност, а све друго било би противно његовим овлашћењима.

Ни други наводи Фонда за хуманитарно право нису тачни и не одговарају чињеницама које је лако проверити, почевши од тога да су санкције за дисциплинску одговорност много строже од оних наведених у саопштењу, па до невеште тврдње о скривању бегунаца у војним објектима "свих ових година".

Министарство одбране подсећа да је досадашња истрага цивилних и војних органа показала да хашки бегунци нису користили војне објекте више година уназад, те да пензионисана припадници Војске нису у надлежности војних, већ цивилних органа власти.

"Изразито тенденциозним, правно и логички неутемељеним конструкцијама у вези са *Наредбом о поступању припадника Министарства одбране и Војске Србије у односу на лица оптужена пред Међународним трибуналом за кривично гоњење*, Фонд за хуманитарно право, по свему судећи, упорно покушава да исфабрикује аферу тамо где је нема. Индикативно је и то да се Фонд таквим саопштењима оглашава у предвечерје празника, уместо да се обрати Министарству одбране, или да боље проучи правну регулативу", каже се у саопштењу Министарства одбране. ■

КРАГУЈЕВАЧКИ ОРУЖАРИ ДОБИЛИ ДОЗВОЛУ ЗА ИЗВОЗ

Министарство за економске односе са иностранством Владе Републике Србије саопштило је да је крагујевачкој Фабрици "Застава-оружје" издало дозволу за извоз оружја у Јерменију, која са становишта надлежности Министарства одбране ни раније није била спорна.

Након добијања дозволе за извоз оружја у вредности од 1,75 милиона долара, у крагујевачкој фабрици истичу да очекују дозволу и за други уговор који фабрика има са Јерменијом – о испоруци пешадијског наоружања, вредан 900.000 долара, а поступак за издавање те дозволе је у току. ■

МЕЂУНАРОДНО ДЕЛОВАЊЕ
У СЛУЧАЈУ ПОПЛАВА

МОБИЛНО СЕЛО

Реализацијом заједничког пројекта Србије и Мађарске обезбедиће се неопходни технички и стручни потенцијали за ефикасно реаговање у Еврорегији Дунав–Криш–Мориш–Тиса, у који улази и цела територија Аутономне Покрајине Војводине

Вискуства из праксе, стечена за време супротстављања воденој стихији, на територији Србије, посебно у средњем Банату, суседној Мађарској и Румунији, показала су како су у одбрани од поплава, осим подизања одбрамбених насипа, од изузетног значаја и информисање јавности, логистичка подршка, лекарска и психолошка помоћ угроженом становништву, спасавање на води и механизовано спасавање али и да је неопходно појачати, унапредити и организовати техничку опрему и обуку спасилаца.

Познато је да природне катастрофе, а нарочито поплаве, не познају границе па је, руководећи се тиме, Радна група за заштиту од катастрофа на нивоу Еврорегије Дунав–Криш–Мориш–Тиса (ДКМТ) предложила формирање заједничке акционе групе за заштиту регије, првенствено од поплава али и других катастрофа, елементарних непогода и несрећа.

■ АКЦИОНА ГРУПА

Како је носилац дела пројекта за Републику Србију Извршно веће АП Војводине о томе смо разговарали са Миленком Василићем, начелником Одељења за одбрану АП Војводине, и Роналдом Кокаијем из секретаријата АПВ за регионалну сарадњу. Према њиховим речима, код нас, али и ближем окружењу, не постоје организоване снаге које би у више земаља, истовремено и по истим нормативима, биле способне да ефикасно обаве усклађену, сложену превентивну и спасилачку активност, односно да у близини кућа угрожених или исељених људи обезбеде услове за њихов прихват, приближне онима у нормалном начину живота.

Према замишљеном, Пројекат обезбеђује техничке и људске предуслове којима се доприноси развоју заштите од поплава, а неопходне како би се угроженом становништву обезбеди-

ле све потребне услуге. Уз то, њиме се омогућава успостављање потпуне прекограничне сарадње, првенствено са Републиком Мађарском, на пољу заштите, интервенције и враћања угрожене територије и становништва у првобитно стање.

Да би овај пројекат заживео, потребно је, пре свега, набавити и уградити мобилни мониторинг систем којим би се преносили подаци о водостају и временским приликама. Тиме би се

НА УДАРУ ПОПЛАВА

Еврорегија Дунав–Криш–Мориш–Тиса обухвата делове територија три државе, Србије, Мађарске и Румуније, а чине је три жупаније у Мађарској (Bacs-Kiskun, Csongrad i Bekes), четири жупаније у Румунији (Caras-Severin, Hunedoara, Timis i Arad) и цела територија АП Војводине. Ова регија је површине од укупно 70.000 квадратних километара и на њој живи око 5,4 милиона становника. Када је реч о угрожениости од елементарних непогода, цела територија Еврорегије ДКМТ је готово сваке, а посебно прошле и ове године, била на удару катастрофалних поплава.

континуирано информисало о реци Тиси која пресеца Еврорегион ДКМТ, затим о Дунаву али и о осталим воденим токовима у регији.

Наиме, овим системом обезбеђује се успостављање директних веза и усклађена активност у решавању заједничких изазова и ризика у одбрани од поплава. На Интернет страници урађеној на три језика (српски, мађарски и румунски), повезаној са мониторинг системом, омогућило би се информисање

Миленко Василић, начелник
Одељења за одбрану АП Војводине

НЕПРОЦЕЊИВЕ ШТЕТЕ

Према подацима Управе за одбрану Републике Србије само током катастрофалних поплава, које су у пролеће 2006. године задесиле средишње делове Војводине али и остале делове Србије, високи водостаји угрозили су 146 насеља у којима је поплављено 4.599 стамбених објеката из којих је евакуисано око хиљаду грађана. Поплаве су тада причиниле и огромну штету обрадивом земљишту, посебно у Војводини где је било поплављено око 132.000 хектара.

становништва о нивоу угрожености, поштовању правила понашања током поплава и слично.

Формирањем акционе групе код нас и у Мађарској настала би спасилачка организација оспособљена да на угроженом подручју, у оквиру Еврорегије ДКМТ, а у ситуацијама које захтевају интервенцију у року од 24 часа, учествује првенствено у спасавању становништва и да га са опасног подручја размести на сигурну локацију и обезбеди му редовно снабдевање.

■ СРЕДСТВА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Припрема акционе групе за међународно ангажовање одвијала би се по оцењивачком и акредитационом систему, а за учешће у прекограничној одбрани од поплава неопходно је прибавити акредитације које би се обезбедиле организовањем курса Уједињених нација.

Основну обуку на том курсу похађало би 150 полазника, по 75 из Србије и Мађарске, док би њих 30, по 15 из сваке државе, добило сертификат инструктора, тако да би у едукативном делу Пројекта учествовало укупно 180 лица. Акциона група би у свом саставу имала техничко-спасилачку екипу, групу ронилаца и спасаца на води, екипу лекара, болничара и психолога и тим за логистику. Према садашњем решењу сва материјална и техничка средства акционе групе била би ускладиштена у мађарској жупанији Чонград, са могућношћу интервенције у целој регији ДКМТ а по указаној потреби и у другим регионима чланица.

Како би се симулирала способност ангажовања и обезбедила потпуна спремност за акцију, после едукативних курсева на терену би се спроводиле заједничке вежбе.

Формирањем "мобилног села", према мишљењу аутора Пројекта, угрожено становништво могло би се, за одређено

време, евакуисати и збринати у приближно нормалним и хуманим условима, а решио би се и њихов останак у породичном кругу. *Мобилно село* би функционисало у складу са међународним прописима, а по пројектованим проценама обезбедило би смештај за 400 породица. За његово функционисање потребно је, између осталог, обезбедити 400 породичних шатора за становање са грејањем, струјом, лежајевима и осталом неопходном опремом, заједничке и амбулантне шаторе, оне за верске обреде, трпезарије, складишта, шаторе за поделу хуманитарне помоћи и одржавање хигијене са топлим водом, затим портирску службу, систем за праћење стања на територији и разгласни систем за информисање.

О важности и значају пројекта укупне вредности 580.000 евра (по 290.000 евра за нашу и мађарску страну), којим и Србија, односно АП Војводина, и Мађарска конкуришу за доделу средстава у INTERREG III/A CARDS фонду Европске уније, говори и то да су у саставу наше акционе подгрупе чак четири представника Министарства одбране међу којима су и Милан Попадић, начелник Управе за одбрану Републике Србије, и Миленко Василић, начелник Одељења за одбрану АП Војводине.

У ишчекивању одлуке Европске уније о додели средстава за оживотворење Пројекта заштите од поплава, споразум између влада Србије и Мађарске у случају катастрофа сада је у процедури (овакав споразум између Мађарске и Румуније функционише од 2004), а Радна група МО РС увелико ради на детаљима око правних и статусних питања, опреме, састава и начина едукације наше акционе подгрупе. У том смислу, према мишљењу наших саговорника, акциона група требало би да буде у целини оспособљена за деловање већ током идуче године. ■

Будимир М. ПОПАДИЋ

ПРОЦЕЊИВАЊЕ ПРОШЛОСТИ И САДАШЊОСТИ

Планирање националне безбедности повезано је са интересима и вредностима, са којима се нужно преплићу начин живота и култура. Због тога свака стратегија, по мишљењу др Роберта Бренона, мора да укаже на пут очувања интегритета националне територије, опстанка политичких институција и националне културе.

Стратегија националне безбедности изузетно је значајан документ, који настоји да на свеобухватан начин да преглед изазова са којима се нација суочава и који ће највероватније бити изражени током наредних неколико година. Србија у овом тренутку још нема тај документ, али се његово усвајање очекује ускоро, и то први пут у њеној историји. У земљама на које и ми желимо да се угледамо, међутим, пракса утврђивања стратегије је уобичајена.

О томе смо разговарали са познаваоцем те области проф. др Робертом Бреноном из Центра ЏорѢ К. Маршал у Немачкој. Разговор смо почели утврђивањем свеобухватне важности стратегије за савремена друштва.

– У објективном смислу национална безбедност се може представити као одсуство претњи стеченим вредностима једног друштва, а у субјективном она означава одсуство страха да ће такве вредности бити нападнуте. Без постизања безбедности земља постоји као крхка, стално угрожена политичка јединица. У том оквиру се може сагледати стратегија националне безбедности. Она је, између осталог, и план за очување или достизање задовољавајуће основе за безбедност нације, омогућавајући јој да следи своје интересе и слободу деловања. Пошто се она бави будућношћу, мора да задржи флексибилност и узме у обзир догађаје променљиве природе.

□ *Реална стратегија покушава да разуме будуће безбедносно окружење процењивањем прошлости и садашњости. Чини се да је то веома тешко постићи?*

– Постоје два начина да се сагледа стратегија. За заговорнике она је далекосежна, визионарска, свеобухватна и представља мастер план. Противници, пак, обично говоре да је стратегија нејасна, превише амбициозна, нереална и предодређена да је догађаји превазиђу. У сваком случају, немогуће је направити стратегију којом ће сви бити задовољни. Стратегија се процењује у односу на

погледе на свет одређеног друштва, његових интереса, претњи које га угрожавају, циљева, ресурса, и начина на који се остварује, од којих се издвајају дипломатски, информативни, војни и полицијски, као и економски.

□ *Шта чини стратегијски оквир националне безбедности?*

– Тај оквир можемо представити као пирамиду, која почиње средствима, односно одговором на питање с чиме се могу остварити постављени безбедносни циљеви. На то се наставља одговор на који начин се то може урадити, онда се одређују циљеви, то јест шта треба чинити, па безбедносни изазови, ризици и претње. Пирамида се завршава утврђивањем интереса и визија. Дакле, стратегија националне безбедности је неопходно повезана са идејом националних интереса, који морају претходно да се дефинишу.

□ *Посматрајући политичку сцену Србије, национални интереси изгледају тешко "ухватљиви".*

– Кључни национални интереси се лако дефинишу. Они су: очување интегритета националне територије, опстанак политичких институција и опстанак националне културе или идентитета. Стога очување ових интереса краткорочно и дугорочно мора бити срж сваке стратегије, чији је циљ национална безбедност.

Све националне државе имају национални интерес. Апсолутно минимални интерес било које државе је њен опстанак. Постоји још један минимални услов постојања: државе имају потребу да бране своју слободу деловања.

□ *Једна од најутицајнијих стратегија данас свакако је америчка. Поред садржаја уобичајених за стратегије уопште, шта у њој уочавате као ону тачку која је само њена, која је чини различитом и препознатљивом?*

– Пре свега, то је препознавање онога шта нам је важно. Многи људи верују да америчке вредности не само да су добре већ да су толико добре да треба да их поделимо са остатком света, без обзира на то жели ли то он или не. Али не треба тако да осећамо.

□ *Споменули сте вредности. Реч је о појму чији садржај се различито дефинише у појединим културама. Како бисте га ви одредили?*

– Различити Американци ће вам на питање о америчким вредностима дати различите одговоре. Политиколози, као што сам ја, инсистираће на уставним правима и слободама. Америчке вредности су слободе. Након доношења Устава развили смо систем права. Реч је пре свега о слободи говора, слободи кретања и изражавања себе, односно права да подржимо циљ који не подржава већина и право да се не слажемо. Са председником Бушом те вредности су унеколико проширене – он снажно верује и у вредности као што су породица, и на њено право да буде блиска и интегрисана.

□ *Једно од најзначајнијих питања приликом одређивања стратегије јесте ко има моћ да укаже на вредности којим ће она бавити?*

– Морам да изразим неслагање с вама. Овде није реч о томе где је моћ, већ – глас. Унутар стратегије националне безбедности постоји веза између постављених захтева и могућности које ће указати на то које вредности треба заштитити. Реч је о гласу који ће изразити идеале у остваривим оквирима. У нашој земљи председник као највиши изабрани представник земље има могућност одређивања шта је то амерички глас. И то је оно што му даје моћ.

□ *И због тога се ваш систем назива председничким.*

– Тако је. Веома велики је утицај председника. Неки председници су окружени великим групама стручњака који су укључени у

разговор око стратегије. Други, пак, имају уски круг поузданих људи с којим разговарају о томе. Међутим, и остали грађани имају свој глас на који треба рачунати. И то је начин на који систем делује. Значи, председник говори за САД, његов глас има моћ да говори у име Американца. Али примена тих одлука захтева више од саме његове воље. Људи имају могућност да утичу на то посредством избора, изражавања својих осећања и мишљења. Сваког дана председник гледа телевизијске вести, чита писма која му шаљу грађани чији су синови умрли у Ираку. И дубоко је дирнут. Да, глас грађана се чује.

□ *Ако је судити по вестима из медија, америчка јавност је дубоко подељена око националне стратегије безбедности?*

– Сада се чује и други глас Америке. У нашем систему могуће је чути вишегласје. У ствари, сада су САД готово подељене на оне који осећају једно и оне који осећају друго. То ствара многе проблеме, протесте, поделе, али ми смо нација права и поштоваћемо одлуке коју донесу изабрани представници. До следећих избора. Компликовано је, али то је наш систем.

□ *Можете ли направити јасну разлику између америчких вредности и интереса?*

– Вредност изражава идеале. Вредност је, на пример, жеља да

моја деца буду добри људи, али када кажем да желим да имају добро образовање, говорим о интересу. Наравно, на личној равни. У међународном контексту, америчке вредности се, по мом мишљењу, односе на практиковање онога што проповедамо. Мислим да треба да се понашамо онако како кажемо да бисмо волели да се понашају други. Треба да се чувамо аката којих бисмо се стидели. Не кажем да смо то радили, или да ћемо се тако понашати. Али када говоримо о америчким вредностима, говорим за право о природи нашег идентитета, о томе ко смо ми заправо. За нас је ствар у слободи. Заиста смо фанатични када је реч о слободи. Ми смо нација права и остварујући своја права заустављамо се тамо где можемо повредити туђа права. У међународним односима је нешто другачије, будући да постоје нације и државе које су другачије одредиле своје вредности. Ми сигурно поштујемо друге културе, али то не значи да не треба више да покушамо да их уважавамо. Мислим да треба више да се потрудимо да их разумемо, и рекао бих да се то сада и дешава.

□ *Колико међународне корпорације учествују у одређивању америчког интереса израженог у стратегији националне безбедности?*

– Амерички интерес, између осталог, представља и економија. Наша индустрија је изузетно заинтересована за енергију. Интереси не морају увек да се поклапају са вредностима. На пример, мултинационалне корпорације своје акције често заснивају на похлепи. Све је у томе да се заради што више новца. А да ли је у томе и вредност? Свакако не. То је срамно. Мене је мајка учила да не будем похлепан. Дакле, премда су вредности на једној страни, капиталистичка економија се заснива на профиту. Та изгледа да је супротно вредностима. Али не можете понудити вредности ако не можете запослити људе, а профит генерише нове инвестиције, које покрећу напредак. Мултинационалне корпорације не обликују стратегију националне безбедности. Њихово место, када је у питању стратегија, јесте у способностима и захтевима. Да закључим, оне сигурно утичу, али не толико колико се верује.

□ *Да наставимо причу о интересима.*

– Америка је заинтересована за слободну трговину. Верујемо да је глобална економија гориво слободног тржишта, и у нашем је интересу да то тржиште промовишемо. Уз то, мислимо да су наци-

Без постизања безбедности, земља постоји као крхка, стално угрожена политичка јединица.

Са економске стране не верујемо да је свет сигурно место, због чега се тако опиремо глобалном тероризму.

Американци су, на пример, веома нестрпљиви – код нас је све у томе да одредимо циљ и упутимо се ка њему. Није ствар у путовању, већ у циљу.

је стабилније када су представљене изабраном владом, него појединачном ауторитарном фигуром. Више бисмо волели дијалог са изабраном владом. У америчком интересу је да промовише слободно друштво и демократију. Намерно нисам употребио реч демократизација – то би била активнија форма – већ оно што означава срж тог појма. Демократија означава четири ствари: тржишну економију, изабрану владу, владавину права и индивидуални суверенитет. То значи да закон штити појединца, као што штити и државу. Демократија чини оно што је, по мом мишљењу, основ америчких интереса у иностранству. Верујемо у владавину права које штити не само нас већ и вас. Верујемо да је наш интерес да друге нације имају право које има смисла на интернационалном нивоу. Суверенитет појединца нам је такође важан. Данас, рецимо, постоје многи делови света у којима се оспоравају основна људска права женама. Оне, тако, немају право да бирају нити да буду изабране на политичким изборима, и слично. Сматрамо да је то срамотно и увредљиво.

□ Међутим, у тим културама има и жена које су задовољне својим положајем, без обзира на то што се он не подудара са вашим вредностима.

– Знам. Немамо право да мењамо њихов поглед на свет, нити њихов став.

□ У последње време, у западном друштву се јављају случајеви конверзије – жене које нису задовољне начином живота, тиме што се у свом друштву процењују на основу изгледа и слично, постају муслиманке.

– Знам о чему говорите. Ми верујемо у право избора. Жена би требало да га има. Ако је изабрала да живи на један начин, то је у реду. Али тај начин не треба да јој буде наметнут културом или законом.

□ Да ли заборављате имовно стање? Богатије жене увек имају већу могућност од сиромашних да обликују живот по својој вољи, избегавајући културолошки модел ако их "жуља".

– Али на свим нивоима жена треба да има избор. Желимо да девојчице имају право да иду у школу, и да их тамо добро дочекају и уче. Образовање не сме бити доступно само једном полу. Разумем културне разлике, али за нас је веома тешко замислити да би жена изабрала да остане без једнаких могућности. Жена треба да има могућност да проговори, да одлучи како жели да живи свој живот.

□ По вашем мишљењу, један од најзначајнијих националних интереса јесте одржавање културног идентитета. Како га ви у САД доживљавате, имајући у виду да сте мултикултурално друштво са више од 210 милиона људи?

Демократија означава четири ствари: тржишну економију, изабрану владу, владавину права и индивидуални суверенитет.

Разумем културне разлике, али нама је веома тешко замислити да би жена која има избора заиста желела да остане у мраку.

– Сви знају за Мадону, али поред поп-културе, имамо и Метрополитен оперу. Уз то, много смо везани за породицу. Независно од тога како живимо свој живот, постоје оних неколико годишњих окупљања породице. Један од тих је и Дан захвалности, када се за столом окупи породица, људи који се воле и разумеју. Тада се и сиромашни доводе у свој дом, како би се с њима поделило то осећање. Божји је слично значења, али се сувише комерцијализовао. Ствар је у осећању блискости. Животи нас могу одве-

сти у различитим правцима, али постоје времена када се вратимо ономе што нам највише значи, а то је обично породица. То на неки начин описује Америку. Американци су, на пример, веома нестрпљиви код нас је све у томе да одредимо циљ и упутимо се ка њему. Није ствар у путовању, већ у циљу. Понекад због тога много пропустимо, али нас то и одводи на места где желимо да стигнемо. Наши људи су усмерени ка постизању ефикасности, продуктивности, и слично. То нас чини нестрпљивим у односу на друге културе, јер желимо да брзо настављамо.

Али ја нисам културолог, па не могу да боље објасним, зато ћу се вратити на поље политикологије. Са економске стране не верујемо да је свет сигурно место, због чега се тако опиремо глобалном тероризму. Могућност да будемо изоловани није више опција за нас. Амерички интереси преко мултинационалних корпорација постали су глобални, такорећи обавијају цео свет. Терористичке претње које угрожавају америчке интересе повезане су с економијом, као и са идеалима.

Када је реч о радикализму, више волимо да сарађујемо са владама које су рационалне. Постоје државе које се убрзано претварају у радикалне, које представљају безбедносну претњу.

Постоји и опасност од држава које пропадају, оних које су изгубиле могућност да обезбеде храну, превоз, здравствену заштиту, и остале основне потребе становништва, и то је држава која је у невољи. А историја нас је научила: ако државе не успеју да обезбеде те потребе, замениће их неко други. Биће то често неки актер који угрожава наше интересе: организовани криминал, терористичке организације и друге организације које функционишу ван правног система. ■

Снежана ЂОКИЋ
Снимео Виценцио ЖАКНИЋ

Специјални прилог

АРСЕНАЛ

1

ПРОТИВОКЛОПНИ
РАКЕТНИ СИСТЕМ

БУМБАР

БОРБЕНЕ
БЕСПИЛОТНЕ
ЛТЕЛИЦЕ

ТРАЖИ И УНИШТИ

КОРВЕТА
КЛАСЕ VISBY

БРОД ФАНТОМ

БУМБАРОВ

САДРЖАЈ

ДОМАЋИ ПРОТИВОКЛОПНИ
РАКЕТНИ СИСТЕМ

БУМБАРОВ ЛЕТ 32

НЕМАЧКО БОРБЕНО ВОЗИЛО
ПЕШАДИЈЕ – PUMA IFV

**СТАРА ЗВЕР
У НОВОМ КРЗНУ** 36

ПРЕДНОСТИ И МАНЕ СТРЕЉАЧКОГ
ОРУЖЈА У ОПЕРАЦИЈИ
ИРАЧКА СЛОБОДА

**НА ШТА СЕ
ВОЈСКА ЖАЛИ** 40

БАЦАЧИ ГРАНАТА

АРТИЉЕРИЈА ПЕШАДИЈЕ 44

ПУСТИЊСКИ ОРАО

ПИШТОЉ ЈАКОГ ТРЗАЈА 47

БОРБЕНЕ БЕСПИЛОТНЕ ЛЕТЕЛИЦЕ

ТРАЖИ И УНИШТИ 48

ШВЕДСКА КОРВЕТА КЛАСЕ VISBY

БРОД ФАНТОМ 52

Уредник прилога
Мира ШВЕДИЋ

Бумбар је лако, преносиво противоклопно средство пешадије за напад и одбрамбена дејства на даљинама до 600 метара. Може да се користи у свим борбеним условима, дању и ноћу, а погодан је и за градску борбу. Има мали демаскирајући ефекат на ватреном положају и њиме може да се гађа из затворене просторије. Речју, право је одбрамбено оружје.

О домаћем противоклопном ракетном систему "бумбар" одавно се прича. Био је и остао један од најсложенијих пројеката који се раде у нашој војсци. Бивша Управа пешадије (данас Г-5) подржавала је тај пројекат и, колико год је имала средстава и могућности, одвајала је за његову реализацију. Али "бумбар" је настајао у најтежем периоду за нашу земљу, у време финансијске немаштине, увек недовољних средстава, а после бомбардовања и производних капацитета предузећа наменске индустрије. Недавним отпуштањем дела запослених у Војнотехничком

институту, установи која реализује то средство, ограничене су и њихове могућности, али се упркос свему развој система успешно приводи крају. Чини се да се цео пројекат одржава на ентузијазму и невиђеној мотивисаности свих учесника укључених у ланац развоја и производње. А као награду за ту количину уложене енергије, љубави и пажње – бумбар лети ка циљу.

То је значајан систем, конкурентан и најновијим страним решењима. А Србија је међу ретким земљама, поред најразвијенијих, које имају знања и могућности за развој система противоклопних вођених ракета (ПОВР).

ОДГОВОР НА САВРЕМЕНЕ ЗАХТЕВЕ

Модерни системи те врсте морају да задовоље савремене тактичко-техничке захтеве, који се првенствено односе на противоклопну борбу у урбаним срединама, на могућност уништавања савремених тенкова и тенкова са експлозивно-реактивним оклопом (ЕРО), на заштиту уређаја за вођење и лансирање (УВЛ) од ометања и могућност ноћног дејства.

За противоклопну борбу у урбаним срединама ПОВР требало би да имају могућност лансирања из што мањег затвореног простора, да стрелац може да лансира ракету са рамена или ослонца, да има мали демаскирајући ефекат на ватреном положају и у току лета, те што краћи минимални домет на коме вођењем ракета може да погоди и уништи циљ. Потребне су и добре маневарске способности (до 3 G) у

ЛЕТ

ПОРЕЂЕЊА

У свету је последњих десетак година развијено (или је у развоју) више система ПОВР, у класи у којој је наш бумбар. То су ERYX (Француска), BILL - 600 метара (Шведска), Predator (САД) и SPIKE SR (Израел).

току лета, како би били погођени брзи циљеви на кратком домету до 200 m.

За уништавање савремених тенкова директним поготком основна бојна глава ракете треба да има пробојност од минимално 900 mm RHA, а за уништавање тенкова са ЕРО неопходна је тандем-кумулятивна бојна глава – ТКБГ. Могућност противоклопне борбе у ноћним условима остварује се применом упрошћених, а самим тим и јефтинијих, термовизијских нишана у таласном подручју од 3 до 5 микрометра, који су интегрисани са нишанским дурбином (НД).

А шта од тога има бумбар? Противоклопни ракетни систем бумбар је савремено решење ручног бадача ракете. Могућност лансирања из затвореног простора даје му атрибут право одбрамбеног оружја. (То му и име каже, јер је бумбар мирољубив инсект док га неко не нападне, а онда је истрајао у борби да се одбрани.) Има домет до 600 m и одлично је прилагођен зони непосредне противоклопне одбране пешадије. Оружјем рукује један војник из двочлане противоклопне групе, а други носи једну или две резервне ракете у лансирајућој цеви.

– Бумбар има полуаутоматски командни систем вођења – SACLOS, који се по својим квалитетима налази у самом светском технолошком врху. Иде у ред система друге генерације, али има две особине противоклопних система треће генерације – “мек” начин лансирања ракете малом почетном брзином, што омогућава дејство из затворене просторије, и мали демаскирајући ефекат на ватреном положају – каже др Миодраг Кобиларев, руководилац тог пројекта.

ПОЛУАУТОМАТСКО ВОЂЕЊЕ РАКЕТЕ

Максимални домет ракете бумбар је двоструко или чак троструко већи од дometа ручних бадача ракете (600 m у односу на 200–300 m) и покрива минимални домет противоклопног ракетног система (ПОРС) за велике даљине (маљутка и маљутка – II).

Ракета бумбар има тандем-кумулятивну бојну главу – ТКБГ. Растојање од четири калибра између бојних глава постигнуто је постављањем основне бојне главе ТКБГ иза маршевског ракетног мотора. Минимална даљина гађања од 60 m одређена је зоном безбедности стрелца. Увођење ракете у тунел вођења на растојању од 60 m остварено је снажним системом за управљање вектором потиска (УВП), смештеним у близини тежишта ракете. Ново решење за тај систем омогућава ракети да “оштро” маневрише и при малим брзинама (у односу на познате ракете друге генерације полупречник кривине путање је

мањи четири пута у првих 100 m). Маршевски мотор се пали на око три метра од лансера.

Ракета се на циљеве до 300 m лансира са рамена (у стојећем или клечећем положају), а преко тога са треношца или ослонца. Када стрелац жели да гађа циљ, поставља уређај за вођење и лансирање – УВЛ на ракету у лансирајућој цеви. Пошто је оруђе правилно усмерио постављањем циља у центар кончанице нишанског дурбина, треба притиснути окидач, држећи циљ све време у центру кончанице, док га ракета не погоди.

ГЛАВНЕ ОДЛИКЕ

Систем бумбар има командно вођену ракету друге генерације, са микрокаблом за пренос команди, калибра 136 mm. Максимални домет је 600, а минимални 60 m. Време лета до циља на 600 m је 4,3 секунде, а вероватноћа погађања непокретних и покретних циљева је већа од 0,95. Маса оруђа на ватреном положају је 18 kg. Дужина оруђа у маршевском положају је 1.164 mm, а број послуживоца 1. Систем има мали демаскирајући ефекат на ватреном положају, могућност гађања из затворене просторије и могућност гађања ноћу. Маса ракете у лансирајућој цеви је 14 kg и има тандем-кумулятивну бојну главу. Калибар основне бојне главе је 136 mm, а помоћне 55 mm. Максимална брзина ракете је 250 m/s, а почетна брзина 18 m/s. Маса постоља је 4 kg, а толика је и маса УВЛ. Маса лансирајуће цеви је 1,5 kg, а угао надвишења осе лансера цеви је 10 степени.

НОВИНЕ

Значајна технолошка достигнућа у развоју ПОРС су: тандем-кумулятивна бојна глава са упаљачем за уништавање савремених тенкова са ЕРО, оптоелектронски дигитални ТВ координатор ракете, заштита координатора од ометања ИЦ мамаца применом робусних алгоритама за фреквентну, амплитудску, положајну и диференцијалну дискриминацију сметњи, који раде у синхронизацији са ИЦ трасером ракете. Савремена су и решења блока електронике ракете – применом микропроцесора. Ново је решење нишанског дурбина са CCD камером и LCD, и високоефикасан је систем за управљање вектором потиска ракете. Погонска група ракете отпорна је на температурну варијацију од -30 до +50 степени Целзијуса. Нова су решења слободног жироскопа, микрокабла и лансирне цеви, уједно контејнера ракете.

Оригинални трасер са ултразвучним проводничким диодама

При удару у циљ контактна капа ракете се кратко споји и активира упаљач, прво помоћне, а затим основне бојне главе. Помоћна бојна глава треба да неутралише једну од кутија са експлозивним пуњењем, које чине ЕРО тенка, и тиме омогући успешно дејство кумулативног млаза основне бојне главе ракете. Када је завршено вођење ракете, стрелац скида УВЛ са лансирне цеви и поставља га на нову ракету.

ЗНАЧАЈНА ТЕХНОЛОШКА ДОСТИГНУЋА

У развоју овако сложених система заступљене су кључне области науке примењене у наоружању – ракетни погон, ракетодинамика, инерцијални сензори, електроника, вођење и управљање, итд. На пројекту ради тим од стотинак људи (укључујући и произвођаче), а језгро тима чини 20 до 30 људи из ВТИ. Инжињери и техничари те установе чак су, тамо где предузећа наменске нису могла, успели да многе компоненте тог система ураде у својој прототипској радионици. Ту су, наравно, проверена техничка решења, реализован функционални модел, урађени пробни комади.

Сваки систем носи белег свога творца. А стручњаци из Војнотехничког института потрудили су се да и бумбара оплемене обиљем новина. Шта је све ново? Најпре, то је нова тандем-кумулятивна бојна глава са

упаљачем за уништавање савремених тенкова са ЕРО. Потом, систем за вођење и лансирање.

Ненад Цакић, члан радног тима, задужен за вођење ракете бумбар и уопште за електронику те ракете, каже да је задатак система за полуаутоматско вођење противоклопних ротирајућих ракета да поуздано идентификује ракету у видном пољу, у присуству природних и вештачких сметњи, прецизно измери угаони положај ракете у односу на нишанску осу, конвертује измерену угаону грешку у линеарну, израчуна коефицијенте команде и да, на основу информације о ротацији ракете, генерише импулсне команде вођења. Информација о ротацији ракете долази са ракете, а преко микрокабла којим се на ракету шаљу и импулсне команде вођења.

– Морам да кажем да смо урадили потпуно оригиналан трасер и тиме се дичим. Колико ми је познато, нико до сада није применио трасер тог типа – са ултраснажним полупроводничким диодама, који има огромне предности, јер омогућава изузетну синхронизацију трасера и камере. Сем тога, трасери који се сада користе веома широко зраче, у великом дијапазону фреквенција, а сензори обично узимају део те енергије, док се овде прима комплетна енергија трасера. Друго, суперсинхронизацијом трасера са камерама постиже се изузетан ниво елиминације било каквих сметњи – природних и вештачких – каже Цакић.

Командно вођена ракета калибра 136 mm

Интерна конструкторска испитивања у Никинцима су у завршној фази

На ракети постоји и потпуно нов блок електронике и први пут ће имати сопствени рачунар. Значи, ракета ће имати одређени ниво интелигенције, који ће јој омогућити да самостално лети део пута, иако изгуби сигнал кроз микрокабл. А то је технолошки и функционални скок.

– Перспектива је да комплетан посао одради уређај за вођење у ракети, што би поједноставило ствар. Тренутно са ракете добијамо сигнале жироскопа, а шаљемо сигнале вођења. Када би посао радио сам уређај у ракети, онда бисмо само сигнале положаја ракете слали ка ракети, а то је следећа технолошка степеница. Садашња електроника обезбеђује функционалност, али и овај међукорак – задатак вођења прелази на ракету, што даје огромне предности, и у перспективи могућност скидање жице.

Треба посебно истаћи да је, сем функционалности (да се ракета води поуздано и прецизно на циљ), ултимативни захтев да добар противоклопни систем мора да савлада ометаче. Данас многе земље, посебно Русија, на своје тенкове монтирају формацијске ометаче, типа *штора*. То више није изузетак него стандардна опрема тенка, а ако наша земља жели да има добар извозни артикал, морамо имати и добру заштиту од ометача. На *бумбару* је заштита координатора од ометања ИЦ мамаца остварена применом робусних алгоритама за фреквентну, амплитудску, положајну и диференцијалну дискриминацију сметњи, који раде у синхронизацији са ИЦ трасером ракете.

Звонимир Вуцо, носилац развоја компонента ракете и лансера за *бумбар*, каже да је оригинално и решење пиротехничке браве. То је пиротехнички и електрични склоп који треба да да информацију рачунару да је ракета одбрављена и спремна за полетање и да сме да се припали стартни ракетни мотор, који избацује ракету из лансирне цеви. Вуцо истиче да су само Французи урадили такву врсту браве.

На *бумбару* је развијено више од 20 потпуно нових самозаптивних конектора. Они омогућавају војнику да обавља тактичко-оперативне радње и да уопште не размишља о томе да ли треба да повеже лансер и ракету приликом употребе. Његов је

задатак само да постави цев, а све се аутоматски повезује, конектује и заптива.

Нов је и микрокабл, кевларски ојачан, са прекидном силом од 18 kg, три пута јачи од оних који су до сада развијени. Иако изгледа банално, урађен је технолошки врхунски и постоји само неколико земаља које га праве. Таква јачина је била потребна да не би долазило до киданња, јер бумбар, у односу на стандардне ракете, има много већу максималну брзину.

Звонимир Вуцо истиче да је оригинална и лансирна цев. Пројектована је тако да се више пута користи, иако је према у тактичко-техничким захтевима предвиђена за једнократну употребу. Наши стручњаци су успели да технолошки направе лансирну цев која има крутост као да је од 2,5 mm материјала, а само је 1,5 mm. Поред знатног смањења масе постигнуто је још нешто – ово је домаћи производ који може без проблема да се производи у Србији. За једнократну употребу моћи ће да се уради још јефтинија и тања лансирна цев, јер је доказано да је једна издржала више гађања.

Стручњаци ВТИ су у изради и других компонента отишли корак даље. На пример, ракетни мотор има енергију за домет и до 1.000 метара, а сада се тренутно користи за 600 метара (такав је био ТТЗ). На тај начин ће мотор и већ развијене компоненте моћи да се користе и за усавршену ракету *бумбар* повећаног домета, до 1.000 m.

ДИНАМИКА ДАЉЕГ РАЗВОЈА

До краја пројекта није остало много – да се заврше испитивања тандем-кумулятивне бојне главе и провере њена тактичко-техничка својства. У статичким опитима већ је достигнут ниво пробојности ТКБГ већи од 800 mm, чиме су оправдане захтеване перформансе за ту фазу развоја.

У Никинцима се одвија завршна фаза интерних конструкторских испитивања. Онда сада је ракета лансирана са експерименталног бока, а сада са трonoшца, као што ће радити и борац. Та испитивања треба да дају коначну верификацију система вођења и управљања ракете, пре уградње тандем-кумулятивне бојне главе.

– Само неколико ракете је довољно да погоди циљ како би се потврдило да је систем добар. А то се већ догодило. За нас је то најважније. Остало је само питање технолошке дисциплине – закључује др Кобиларев.

Завршетак развоја система *бумбар* диктираће финансијска средства. Склонјии математици израчунали су да је потребно уложити само мали део од укупно до сада уложених финансијских средства. ■

Мира ШВЕДИЋ
Снимио Звонко ПЕРГЕ

КООПЕРАНТИ

У развој *бумбара* су као кооперанти били укључени: "Крушик", "Слобода", "ФКС – Елмос", Јагодина, "Телеоптик", "Петар Драпшин" – ковница Младеновац, ХИ "Милан Благојевић", Лучани, ЕИ ИРИН Ниш, "Крушик – Пластика" из Осечине, "Миле Драгић", Полиестер – Прибој, ФИМА – Мионица и Институт МТТ ИНФИЗ.

СТАРА ЗВЕР У НОВОМ КРЗНУ

Бундесвер је 2002. године склопио уговор са новоформираном пројектантско-производном асоцијацијом PSM о развоју новог оклопног борбеног возила. Пројекат је усвојен као приоритетан задатак како би се модернизовале јединице за брзе интервенције и замењивали БВП мардер 1А3. Возило је названо пума(PUMA) а та скраћеница у преводу значи – оклопно возило мале цене. Да ли је тако?

Актуелни безбедносни изазови у свету знатно утичу на сценарије оружаних сукоба, а они повратно одређују тежње у развоју и модернизацији НВО, па и оклопних борбених возила (ОБВ). Уочљиво је да се бројне армије смањују, уз опремање технолошки модернијим системима НВО, спремним и функционално ефикаснијим за супротстављање могућим изазовима и за брзе интервенције на ширем геостратегијском простору.

Када је реч о ОБВ, велика пажња посвећује се точакшким возилима у више категорија масе, наоружаним разноврсним наоружањем, али се не занемарују ни гусенична возила. При томе је мало нових концепцијских решења, а излаз се тражи у модернизацији постојећих и уградњи технолошки нових подсистема, чиме се добијају практично нова ОБВ.

Једно од таквих решења јесте најновије борбено возило пешадије PUMA, приказано на изложби Euroshatoory 2006. У духу немачке традиције, возило је названо Panzer Unter Minimalen Aufwand – PUMA (у даљем тексту пума), то у преводу значи *оклопно возило мале цене*. Ада ли је тако?

СРОДНОСТ ПУМЕ ИФВ СА МАРДЕРОМ

Пума IFV подсећа на мардера и на фамилију возила пума пројектовану пре двадесетак година, од чијег развоја се одустало, а посебно наликује изведеној верзији TH-495 IFV (Thrissen Henschell). Наиме, у време када је почела модернизација мардера (мардер А1, А1+, А1-, 1А1, 1А2, 1А3), у периоду од 1983. до 1988. започео је програм развоја новог возила пума,

оптималне платформе за 24 планиране варијанте, различите масе, наоружања и опреме. Тадашња фамилија *лума* требала је да потисне из наоружања постојеће оклопне транспортере M-113A1G (4.000 возила у 15 варијаната). Произведено је 2.193 *мардера*, развијен је прототип *мардер-2*, а од 2000. до 2005. модернизовано је још 74 *мардера* – 1A5.

Својевремено су познате фирме Krauss Maffei и Diehl заједнички понудиле пројекат развоја БВП *лума* као базног возила за друге верзије у три тежинске класе: 18 до 25 тона, 26 до 32 и од 33 до 38 тона. Где је било изводљиво, примењиване су компоненте од БВП *мардер* или од тенкова *леопард-1/2*, извиђачког оклопног аутомобила Lushs 8x8 и неких привредних возила. Такође је пројектована шасија са по 4,5 или 6 потпорних тачкова. Основна концепција била је потпуно идентична возилу *мардер*, а унутрашњи простор је традиционалног решења.

Осамдесетих година 20. века развијена је серија од неколико пробних, опитних и модела демонстратора *луме*. Неки модели су у функционалној изведби били понуђени на проверу Турској и Норвешкој, али су, и поред похвалних оцена, те државе одустале од наруџбине. Турска се окренула сопственој производњи по узору на амерички M-113A1 APC и AIFV, а Норвешка је набила из Шведске CV9030.

Крајем осамдесетих Бундесвер започиње програм модернизације ОБВ – GTK

(Geranzerte Transport Kraftfahrzeug), односно NGP (Neue Geranzerte Plattformen – нова оклопна платформа) и поново су у игри *мардер-2*, *лума* PT-2 и изведеница TH-495. Коначно, 2002. године Бундесвер склапа уговор са новоформираном пројектантско-производном асоцијацијом PSM (Project System and Management GbmH) о развоју новог ОБВ *лума*. Поред фирме Krauss-Maffei Wegmann (KMW) и Rheinmetall Landsysteme (RLS), у програму је још 18 немачких фабрика. Нови пројекат је усвојен као приоритетан пројектни задатак, како би се постепено модернизовале јединице за брзе интервенције и замењивали БВП *мардер* 1A3. Конзорцијум PSM обезбедио је новац за пет *лума* из пробне партије, које су комплетирали крајем 2005, а планирана је и серија од 20 возила предсеријске производње у 2006/2007. години. Освајање серијске производње предвиђено је крајем 2007, укупно 405 возила, а увођење у оперативну употребу започиње 2009. године.

Са намером да се развије неколико верзија ОБВ из нове фамилије *лума* IFV, наговештава се и могућност наоружавања топом 120 mm, а евентуално и замена тенкова *леопард-2* са таквим ОБВ.

У идејним основама тактичких захтева нове *луме* постављени су опречни захтеви. Тражи се висока стратегијска покретљивост и тактичка мобилност, са једне стране, а са друге стране максимална заштита и највећа ватрена моћ за такву врсту возила способног да адекватно реагује у свим времен-

СТАНДАРДНА ОПРЕМА

Стандардна опрема БВП *лума* обухвата уређаје најновије технолошке генерације: уређај за НХБ заштиту, систем за детекцију настанка, спречавања и аутоматског гашење пожара, оптоелектронске уређаје за осматрање и нишањење дању и ноћу, ТВ камере за осматрање задње полусфере и вожњу уназад, електронски систем за командовање и везе, за идентификацију својих и противникових ОБВ и друго. Сви ти уређаји олакшавају рад и боравак посаде у возилу и, такође, доприносе ефикаснијој заштити и преживљавању у борби.

ским и земљишним условима, у било каквом интензитету борбених дејстава. Оцењено је да *лума* за такве услове нуди напредна решења.

НОВА РЕШЕЊА

Нова *лума* је по архитектури облика стандардне конфигурације – управно одељење је напред лево (десно код старе *луме*), моторно-трансмисионо одељење је напред десно (лево код старе), борбено одељење у средини возила, али су станице командира и нишаније у телу возила, иза возача, а не у куполи или испрење (као у *мардеру*), а десантно одељење за искрцну посаду је позади. Такав концепт пружа оптималну заштиту посаде.

Функционалност посадног простора олакшавају уграђени климатски уређај, оптимални простор за рад сваког члана посаде, ергономска прилагођеност седиштима и доступност извршних команди уређаја, те прегледност околине са места сваког члана посаде.

Оклопно тело има више иновација. Подесно је профилисана компактна конструкција на коју се надограђује модуларни оклоп и купола без посаде. Цела посада је смештена у боље заштићеном оклопном телу. Поред средстава за осматрање и нишањење дању и ноћу обезбеђује посади сталну прегледност околине, а маскарни премаз и слојеви на равним површинама оклопа редукују електронски одраз возила. Елементи ходног дела су монтирани споља, што при наиласку на ПТ мину смањује могућност повређивања посаде. Пушкарнице су елиминисане, осим на задњим вратима – рампи (две), које користе два члана искрцне посаде, што представља слабост.

Искрцна посада седи лицем у лице, а седишта нису причвршћена за патос, већ су овешена еластичним елементима. Захваљујући комплекту средстава за осматрање, умреженим са камерама и нишанским справама нишаније и командира, посада стално може да прати окружење возила. Поклопци на крову су клизног ти-

па, подешени за лако руковање, отварање и затварање.

ОСМАТРАЧКИ УРЕЂАЈИ

Основно оруђе је аутоматски топ Muser Mk-30-2/ABM, калибра 30 mm, са двоstrukим "храњењем", стабилан у две равни, ефикасног домета до 3.000 метара за гађање са места, и у покрету. Топ се пуни са две врсте метака – поткалибарним APFSDS, пробојности 55 mm оклопа под углом 60 степени на 1.000 m, и новоразвијеним пројектилом са касетним пуњењем разорног дејства, снабдевен темпирним упалачем (KETF/ABM). Двоструко "храњење" обезбеђује тренутни избор врсте метка. Пројектил KETF може да се темпира за дејство одозго по слабо заклоњеним или отвореним циљевима. За тренутну употребу има спремних 200 метака, а још је толико у спремишту БВП.

Нови NG4 коаксијални митраљез, калибра 5,56 mm, брзине гађања 859 метака у минути, ефикасан је на 1.000 m. Иза куполе је постављен осмоцевни лансер ба-

Купола са даљинским управљањем

чача димних кутија, које могу бити и разорно-парчадног дејства.

Нишанске справе командира и нишанције су умрежене, а слика из видног поља може да се пренесе и посади у задњем делу возила. Командирова нишанска справа је перископско-панорамског типа, смештена на крову куполе. Справа има три видна поља, укључујући и широко видно поље за осматрање. У справи су интегрисана три канала: дневни, са камером ниског нивоа осетљивости (CCD), термовизијски, са камером и ласерски даљиномер, безбедан за очи. Нишанска справа нишанције уграђена је лево од топа. Идентична је са командировом, с тим што је перископска и покреће се заједно са куполом. Из обе справе могу се пренети слике у другу справу или на дисплеј чланова посаде. Командир има приоритет у преузимању извршних команди и отварању ватре по опасним циљевима. Систем hunter-killer преузет је са тенка *леопард-2*.

Посада има читаво богатство осматрачких уређаја за осматрање дању и ноћу. Возачу су на располагању три дневна перископа и перископ са појачивачем слике треће генерације. Сем тога, има и ТВ камеру позади за осматрање при вожњи уназад. Искрцни десант има четири кровне камере и једну камеру за осматрање позади, два стандардна осматрачка блока, један панорамски перископ и два перископа са појачивачем слике. Када командир нађе за сходно,

преноси из своје справе слику на дисплеј искрцног дела посаде. Стрелци по потреби могу да осматрају и кроз два отвора на крову или преко отшкринутих врата – рампе.

У склопу интерфејса возила значајно место заузима умрежени систем за командовање и управљање, прикупљање и пренос информација у јединицу С³I. Данас је уобичајени назив BMS (Battlefield Management System), тј. менаџмент или командни систем. Поред електронског праћења и приказивања података и терена, располаже и са системом за глобалну навигацију GPS и распознавање својих и туђих возила – IFF. Тај систем је нарочито значајан за спречавање тзв. пријатељске ватре по сопственим возилима у условима ограничене ви-

дљивости. У комплекту опреме су и индивидуални комплет за војника будућности – Future Soldier Programme.

НИВОИ ЗАШТИТЕ

Висок ниво заштите остварен је у неколико елемената: применом модуларних елемената додатног оклопа, вишеслојним оклопом, уградњом делова на унутрашњости возила, обезбеђењем високог нивоа заштите од кинетичких пројектила малог и средњег калибра, ручних бацача (кумулятивна мина), касетне муниције, парчади граната. Смештајем наоружања иза оклопа и распоредом целокупне посаде у боље заштићеном телу возила обезбеђени су оптимални услови заштите и преживљавања. Најновији уређаји и системи за осматрање, те могућност преноса слике до чланова посаде, омогућавају правовремено откривање опасности и предузимање мера самоодбране.

Погонско гориво је смештено у резервоаре између унутрашње стране зидова оклопног тела што повољно утиче на заштиту, а најновији електронски сензори уређаја за откривање, спречавање и гашење пожара додатно повећавају безбедност посаде. Дијагностички системи праћења и контроле свих виталних функција подсистема возила помажу посади да на време уочи потенцијалне отказе и предузме мере довожења возила у заклон.

Битна новина јесте примена модуларних елемената додатног оклопа, који се релативно лако постављају или скидају. То од-

ређује две категорије нивоа заштите: ниво А и ниво Ц. Ниво А подразумева заштиту од РРБ типа RPG-7 и топова средњег калибра (30-40 mm) са чеоне стране, кружну заштиту од митраљеских пројектила АП 14,5 mm, кровну заштиту од фрагмената артиљеријских пројектила и подмуниције која напада одозго. У том је случају БВП лума има масу 31,45 тона. Возило је заштићено и од експлозивних средстава (ПТ мина и сл.) масе 10 kg TNT. Са нивоом заштите А може да се превози железницом или авионима А400М.

Ниво Ц има предност јер се додају модули оклопне заштите на бочне и кровне површине па је обезбеђена кружна заштита од ручних бацача и средњих калибра топова. Појачана је и заштита крова. У овој варијанти лума је тешка 40,7 тона. Са додатном заштитом БВП лума може да се преноси транспортним авионом А400М (по три возила у једном авиону, а оклопни модули у четвртном). Највећа борбена маса возила са додатним оклопом, попуњено погонским горивом, муницијом, опремом, са посадом у возилу, износи 43 тоне. То је 1,5 тона више од тенка Т-72/М-84.

Модуларни концепт заштите дозвољава у перспективи замену модула са технолошки бољим елементима. Као опција нуди

Унутрашњи изглед пуме

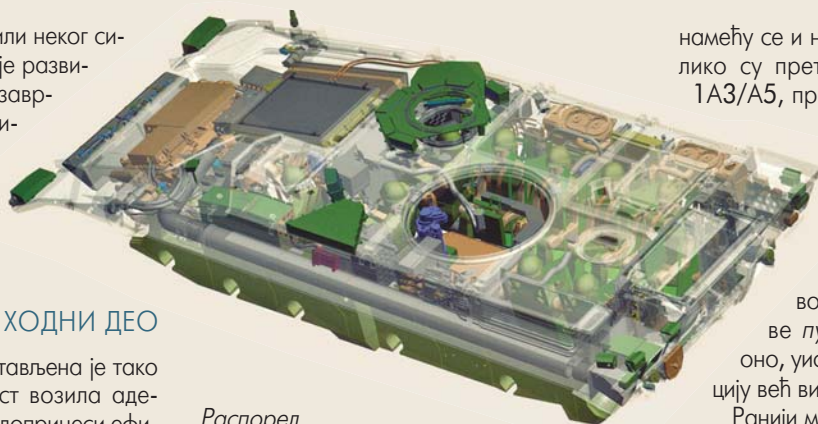
се могућност уградње ЕРО или неког система активне заштите који је развијен у Немачкој. Управо је у завршној фази испитивања мултифункционални систем активне заштите MUSS (Multifunction self-protection System) компаније EADE и KMW.

ПОГОНСКИ БЛОК И ХОДНИ ДЕО

Концепција погона постављена је тако да обезбеђује покретљивост возила адекватну тенку *леопард-2* – да допринесе ефикасном функционисању у свим условима, да систем хлађења умањи термални одраз возила и да ходни део пружи оптималне услове за вожњу по неравној земљишту, смањи буку и олакша боравак посаде.

Погонски блок представља компактну конструкцију и кинематску целину мотора и трансмисије са припадајућим уређајима. Уграђен је мотор фирме MTU, турбопрехрањивани дизел, модел 10V892. Развија највећу снагу од 800 kW при 4250⁻¹, дајући возилу специфичну снагу од 18,6 до 25,4 kW/t, зависно од нивоа заштите возила. Омогућује највећу брзину по путу од 70(40) км/ч.

Хидромеханички преносник снаге HSW 284C (фирме Renk) обједињује хидродинамички претварач обртног момента и хидростатички редуктор, планетарну мењачку кутију и хидропнеуматски уређај за управљање са електрохидрауличким командама за промену степена преноса. Мењач има четири степена преноса напред-назад. Извршна команда за управљање возилом је у облику волана (поседује и полуге – команде за управљање по потреби у отежаним условима маневрисања). Скретање возила обавља се континуирано у свим степенима преноса, а могуће је окренути во-

Распоред посаде у возилу (горе) и додатни модули оклопне заштите (доле)

зило на месту око вертикалне осе. Вентилатори хладњака мотора и трансмисије троше 170 kW енергије.

Ходни део са пет пари потпорних точкова независно вешаних (погонски су напред) комплетан је хидропнеуматским огибљењем и хидрауличким амортизерима. Такав систем доприноси већем еластичитету при кретању по неравној подлози, додатно поспешује стабилизацију наоружања, смањује буку и вибрације, те рационализује оклопљени простор шасије и олакшава боравак посаде у возилу. Овакво решење умањује унутрашња оштећења и лимитира повређивање посаде приликом наиласка на мину. Гусенице су металне са гумено-металним конекторима (Silent Block), имају гумене папуче које се зими замањују челичним гребенима. Ширина гусенице је 500 mm. Пума има и посебан уређај – компензатор грејања ходног дела који обезбеђује константну затегнутост гусеница без интервенције возача.

ЛУКСУЗ ИЛИ ПОТРЕБА

Без претензија да се спекулише о мотивима конзорцијума PSM да после 20 година поново актуелизује развој и производњу фамилије ОБВ пума, возила будућности, како су их представили на Euroshatory 2006,

намећу се и нека питања као дилеме. Уколико су претходна ОБВ попут *мардера 1A3/A5*, прототипа *мардер-2*, ТН-495 и модела *пума* из осамдесетих година прошлог века, по својим тактичко-техничким одликама, перформансама и укупним борбеним вредностима, врло близу новог *пума*, чему најављивање новог возила, када оно, уистину, представља модернизацију већ виђеног?

Ранији модели су имали уграђене лансере за ПОВР што их је чинило подеснијим и за сукобе са основним тенковима, а нова *пума* их нема, већ су најављени као опција.

Борбена маса возила са нивоом заштите у варијанти Ц достигла је и престижна масу неких основних тенкова, на пример Т-72 за 1,5 тона. Не показује ли такав манир тенденцију израде хибридних возила тенка - ОТ (не БВП јер нема пушкарнице), што личи на већ примењене конверзије тенкова старијих генерација у тешке ОТ (у Израелу, Јордану, Русији, Украјини)?

БВП *пума* нема амфибијска својства која су иначе стандардна решења у Русији, Кини, Србији, неопходно потребна за геостратејски простор Европе са бројном мрежом канала, хидрографских водотокова и језера, осим ако се не рачуна на њено ангажовање у пустињском простору.

Додатна оклопна заштита у виду модула пружа бољу заштиту од већине других БВП, али је и таква недовољна гаранција за асиметричне операције, где се обилато користе РБГ чија пробојност достиже 750 mm оклопа иза ЕРО. У то су нас уверили догађаји у Ираку, где су RPG-7V1 успевали да избаце из борбе и такве "тврђаве" какви су тенкови М1А2 *абрамс* и Challenger-2.

Габарити БВП *пума* су знатни, мада произвођач говори о малој силуети (дужина 7,33 m, висина 3,05 m, ширина са оклопним модулом 3,71 m). Неизвесно је и превозење железницом јер је ширина терета на железници лимитирана на 3,54 m, осим у САД 3,63 m, а *пумина* ширина је 3,71 m.

И на крају, цена од 8,47 милиона USA долара (око седам милиона евра) доводи у питање критеријум цена – ефикасност. Са толиким новцем могу се на тржишту НВО набавити два-три БВП по борбеним карактеристикама адекватним *пуми*, што није занемарљив фактор. Али цена не брине, за сада, стране инвеститоре, јер је ово возило намењено армији која има средстава да то плати – Бундесверу. ■

Милосав Ц. ЂОРЂЕВИЋ

НА ШТА СЕ ВОЈСКА ЖАЛИ

Од почетка операције *Ирачка слобода* стигле су одређене примедбе на учинак стрељачког наоружања и опреме. Зато су током 2003. оформљена два тима која су анкетирала војнике и официре из више јединица стационираних у Ираку, са жељом да утврде чињенично стање и изнађу начине за решавање уочених проблема. Доносимо неке од њихових замерки.

Армија САД несумњиво улаже огромна средства у развој наоружања и опреме за потребе својих припадника. При томе се велика пажња поклања мишљењу и утисцима крајњих корисника, односно војника на терену. С обзиром на чињеницу да су од почетка операције *Ирачка слобода* стигле одређене примедбе на перформансе стрељачког наоружања и опреме, основана су два тима која су анкетирала војнике и официре са жељом да утврде чињенично стање и изнађу начине за решавање испољених проблема. Први, састављен од цивилних и војних технолога, разговарао је од 5. до 10. маја 2003. са војницима стационираним у сектору Багдада, и то са припадницима 82. и 101. ваздушно-десантне дивизије, а и 3. пешадијске дивизије. Други тим, из Армијског пешадијског центра, Директората за борбени развој – Одељење стрељачког наоружања, спровео је своје испитивање (од 10. јуна до 7. јула 2003)

и обухватио је, сем наведених јединица, и 10. планинску дивизију у Ербилу, 4. пешадијску дивизију у Тикриту, те 1. оклопну дивизију и 501. чету војне полиције, стациониране у Багдаду.

Испитивањем је обухваћено више од хиљаду војника, подофицира и официра, чак до чина бригадног генерала. Сви испитаници су са ентузијазмом прихватили разговор, износили своја искуства и дали мишљење о аспектима оружја и опреме које би требало побољшати. Добијене информације су учитане у базе података, да би се потом анализирали и донели закључци.

ПИШТОЉИ И ПЕСАК

Стандардни војни пиштољ војске САД је М9, у ствари *берета* 92FS. Војна полиција најчешће користи пиштољ у односу на друго стрељачко наоружање и опште је мишљење међу војницима да метак калибра 9 mm *лара* М882, са зрном пуне металне кошуљи-

це, нема довољну зауставну моћ. А од пиштоља се тражи да тренутно онеспособи противника, јер се размена ватре дешава на блиском одстојању. Смрт због рањавања и губитка крви није оно што се очекује и захтева од те врсте оружја. Са друге стране, позитивно су оцењени лакоћа расклапања и одржавања пиштоља, али и фиксни нишани, тако да војник који узме М9 може бити уверен да је пиштољ тачно упуцан и да не захтева додатно ангажовање.

Највећи проблем се исказао у вези са опругом у оквиру за М9. Наиме, ако је оквир током иоле дужег времена напуњен са 15 метака (колики му је максимални капацитет), опруга губи еластичност и не може довољно да потисне доносач метака и обезбеди несметано пуњење пиштоља. Ако се оквир изврне надолу, меци из њега испадају, што указује на слабост опруге. О том су известили сви војници и официри који су носили М9. При томе је запажено да је наведени проблем најмање испољен код оквира чији је произвођач *Берета*. Војници су покушали да истезањем опруге повећају њену еластичност, а то је била грешка, јер је узрок проблема врло фини песак и прашина. Зато је саветовано да се оквири чисте без подмазивања, те да се пуне са само осам до десет метака, што је палијативно, а не радикално решење.

Многи војници желе кратку цев као додатно оружје, уз основно којим су задужени, јер сматрају да би им пиштољ користио при претраживању подрума, тавана, канализације и тунела. Осим тога, у случају за-

Бацач граната Mk19 на хамеру

Амерички војници у Ираку са карабинима М4

стоја на основном оружју, они желе да при руци имају кратку цев, а не да покушају да отклоне застој на основном оружју. Посебно је занимљиво запажање да локално становништво сматра да војници неће пуцати на њих из дуге цеви, али ако упере пиштољ, тада ваља одмах послушати команду. Сем тога, они који су купили и ласерски нишан за М9 приметили су да се ратоборни цивили одмах умире чим угледају црвену тачку на својим грудима.

КАРАБИН М4

Армија САД је отпочела напад на Ирак са три варијанте пушке М-16: М-16А2, М-16А4 и карабином М4. Две последње су конфигуриране као модулари систем. Четврту варијанту, М4А1, користиле су специјалне јединице, али тимови испитивача нису разговарали са њима. У глобалу, испитаници су изразили задовољство поузданошћу свог основног оружја, наглашавајући да су пушке редовно чистили с обзиром на пустињске услове. Извештаји из Авганистана, који датирају од 2002. године, указују да је тада 89 одсто војника изразило поверење у ово оружје, 20 одсто је мислило да је М4 сложен за расклапање, а 13 одсто је навело застоје који су проузроковани оквиром. Сада је неколицина додала да би волели оружје које може да пуца након што се извади из прашине, односно, како су се изразили, "као што то ради АК (аутомат калашњиков)", али то није узето у разматрање.

Сви хвале прецизност те серије пушкара, а критикују дomet карабина М4. Неколико пута морали су да изведу напад на објекте преко 500 m брисаног простора, када М4 није имао очекивану ефикасност због великог одстојања. Следећи проблем је био оквир са 30 метака. Ако је затварач у предњем положају, тешко је уметнути у лежиште оквир напуњен максималним капацитетом. Ако се то уради силом, шире се усне оквира, што доводи до застоја. Стога су пуњени са мање од 30 метака, обично 25.

Највећи проблем су, ипак, представљали отисци ударне игле на каписли метака М855, калибра 5,56x45 mm. Наиме, сваки пут када се метак убаца у цев, плутајућа ударна игла благо удари у капислу метка и на њој направи улегнуће. То не мора бити значајно ако се иста ствар не понови више пута, али како стандардна процедура захтева да сви припадници моторизоване пешадије, популарни "гренадири", испразне цеви оружја при уласку у БОВ бредли или ОМВ страјкер, онда један исти метак више пута током дана бива ударен у капислу, избачен из цеви и враћен у оквир. Примећено је да је отисак више изражен на капислама карабина М4 него код пушке М-16. То ствара негативан психолошки ефекат на војнике, јер постоји страх да би метак могао затајити. Осим тога, може доћи до задесног опалења, као што се десило једном припаднику 101. дивизије, коме је оружје опалило иако је било закочено, а догађају је присуствовао још неколико војника.

ТЕШКИ МИТРАЉЕЗ

За тешки митраљез М2 12,7mm бравунинг војници имају једино речи похвале. У више случајева је био довољан само звук рафалне палбе да обесхрабри противника. Једина мана је преслабо постоље које превише осцилује при ватреном дејству, а то негативно утиче на прецизност.

Свесна значења испољеног проблема, војска је брзо спровела испитивање током кога је стандардна муниција убачена и избачена из цеви по 100 пута у високој амбијенталној температури и у оружје које је било запрљано песком. Није се догодило ни једно опалење при брављењу затварача, али ни при манипулацији оружјем. Међутим, није предвиђено да се меци више пута убацују/избацују из цеви, јер то може негативно утицати на капислу и деформисати чауру толико да дође до застоја. Сматра се да је довољно да се метак двадесетак пута убаца/избаци из цеви, па да се након тога очекује да "слаже".

ПУШКОМИТРАЉЕЗ

Водно аутоматско оружје, познато као SAW (Squad Automatic Weapon) јесте пушкомитраљез FN Minimi, калибра 5,56x45 mm. Мада су поједине одлике овог оружја хвалене, М249 се, према утисцима већине, показао као најпроблематичније оружје трупа САД у Ираку. Најпре су критиковане ножице. Да би могао контролисати оружје током рафалне палбе, нишанија мора да изврши притисак на предњи део оружја, а ножице не могу да издрже тај притисак и лако се криве. SAW обилује ситним деловима који се лако губе. Један војник је чак без увијања изјавио да "онај ко је пројектовао ово оружје није имао пешадију на уму".

Пушкомитраљез М249 захтева посебну алатку за уклањање гасног регулатора, што је иначе у домену рутинског одржавања оружја. Насупрот њему, стандардни лачки митраљез М240Б, калибра 7,62 mm НАТО, има сличан део, али за његово демонтажање није потребна никаква алатка. М249 се не може закочити ако је затварач у предњем положају, а лежиште метка празно, на чему обично инсистирају официри, јер је то

Напукли кундак митраљеза М240

НЕПОУЗДАНЕ ВЕЗЕ

најбезбеднији начин ношења оружја. Подложан је корозији, чак и у условима суве ирначке климе, што представља посебно изненађење. Торба за ношење резервне цеви израђена је од најлона и прегори када се у њу убаци врела цев. Посебан проблем је пластична кутија за реденик од 200 метака. Метална чивија која држи пластични утврђивач кутије причвршћене за оружје лако се ломи при редовним задацима, посебно у борбеним дејствима, тако да кутија отпада са оружја.

Муниција у кутији гласно звечи при покретима, без обзира на то да ли је кутија пуна или полупразна. То посебно нервира војнике приликом претреса и блиске борбе, те су унутрашњост кутије облагали картоном. Сама кутија је врло незгодних габарита и омета манипулацију оружјем, и на двоношцу, и кад је на постољу на возилима. Уз то је врло крта и подложна пуцању при ударима. Мушица на М249 тешко се подешава и за то је опет потребна посебна алатка, за разлику од М240, код ког је приступ мушици лак и подешавање једноставно. Муниција у реденику "шета" напред-назад током покрета и нишанције стално морају да проверавају да ли су меци у реденику од кутије до оружја остали у лежишту или не.

Сви испитаници се слажу у оцени да је лаки митраљез М240Б одлично оружје, јер је поуздан и прецизан. Увек постоје одређени аспекти који се могу побољшати, и пре свега се наводи да је посада митраљеза преоптерећена компонентама које мора носити: два војника носе митраљез, трножац, резервну цев и муницију. Нишанције сматрају да би на оружју требало да носе 50 до 100 метака, а помоћници 200 до 250 метака.

Потцевни бацач
граната М203
спрегнут сапушком
М16

Проблем везе огледа се у чињеници да војници када је реч о домету немају поверења у ICOM радио-уређаје, па су чак куповали дуже антене или мотороле, које са аспекта домета и трајности сматрају бољим уређајима.

Проблем је у томе што кутија за муницију коју носи помоћник није интегрисана са упртачем Molle и не може се закачити за упртач, па ју је тешко носити. Торба за резервну цев прогори кад се у њу убаци врела цев, а пластични Фастекс затварачи брзо се ломе, па би их требало заменити металним. Ножице се не могу подесити по висини, а кад се ослоне на бетон, клижу по њему.

СНАЈПЕРСКЕ ПУШКЕ

Оптички нишан М145 требало би да има шире поље вида и веће увеличање. Са садашњим, који увеличава три пута, циљеви на растојању већем од 500 m не могу бити јасна уочени. Ноћни нишан AN/PVS-4 превише је тежак и гломазан, а да би се поставио на оружје мора се претходно скинути М145. Војници су пожелели да митраљез има интегрисани дневни и ноћни нишан са ласерским обележачем. А има и других замерки. При дужој рафалној паљби чауре се гомилају испод оружја, уместо да буду избачене у страну, па ометају рад, а посада пре или касни-

је опече шаке. Ремник није довољно широк, па је оружје незгодно за ношење и учвршћивачи ремника се такође лако ломе.

Војска САД у Ираку користи снајперске пушке М24, калибра 7,62 mm НАТО, и IksEm-107, калибра 12,7 mm. У глобалу, снајперисти су задовољни са оба оружја и сматрају их прецизним и поузданим. Са пушком М24, уз муницију М118 SB, успешно неутралишу циљеве на даљинама од 100 до 900 m, а истиче се да је оптички нишан МЗА квалитетан. Међутим, снајперисти би желели да М24 има краћи ход затварача, који би им омогућио брже узастопне хице. Уз то, кочницу би требало преместити са бочне позиције на централну. Обарач би требало да буде боље подесив. Оптички нишан МЗА требало би да се подешава у четвртинама угаоног минута, а не само у половинама. Ноћни нишан AN/PVS-10 је гломазан, нема одговарајуће увеличање и јасноћу, а поједини точићи за подешавање брзо се олабаве или сломе. Посебно се тражи лаки инфрацрвени нишан, којим би се могли идентификовати циљеви на даљинама од 600 до 800 метара. Уз то, снајперисти би желели оптичке нишане који се могу лако и брзо (де)монтирати – у зависности од потребе, а да се при томе очува упуцана тачка. На кундаку је неопходан подесиви ослонац за образ, који снајперисти за сада импровизују пресавијеним пешкирима и лепљивом траком.

Домет и прецизност на великом растојању јесу главне одлике тешке далекометне

снајперске пушке IksEm-107. Њоме су успешно неутралисани циљеви на одстојању до 2.000 m. Али стрелци би желели подесиви кундак и смањење тежине пушке. Пригушивач би им омогућио да остану непримећени, јер су сеоски пси компромитовали снајперска гнезда и у Авганистану и у Ираку. Неопходне су и балистичке таблице за муницију, јер се без њих троши много муниције за "упуцавање" оружја. Посебно је занимљиво да је један тим известио како су, уместо снајперске муниције 12,7 mm, добили пробојно-запаљиву муницију произведену 1943. године! Оптички нишан фирме

ПАНЦИР ГЛАВУ ЧУВА

Маринци са пушкама 12,7 мм

Војници имају велико поверење у *интерсептор* панцир. Наводи се пример нишаније тенка који је из митраљеца 7,62 mm дејствовао по непријатељу, када је осетио снажан ударац који га је одбацио уназад. Тек после окршаја нађено је зрно кал. 7,62x39 mm забијено у панцир. Тенкиста каже како су му се до тада колеге смејале због тога што носи панцир у тенку. Једина примедба се односи на чињеницу да се у панциру са уметцима SAPI и DAP не може заузети стрељачки став у лежећем положају, јер кевлар у леђном делу и оковратнику панцира онемогућује да се усправе глава и врат, па је усвојен стрељачки став у клечећем положају за нишањење на већем одстојању.

Лиуполд није довољно балистички усклађен са пушком, иако је "упуцан" за даљине од 500, 1.000 и 1.500 m, јер на међурастојањима не може прецизно дејствовати. Снајперисти мисле да је оптика *Сваровски* погоднија за снајперку 12,7 mm.

Опште је мишљење да је потцврни бацач граната M203 лако, компактно и једноставно оружје, које је спрегнуто са пушком M-16 или карабином M4, врло угодно за дејства по тачкастим, површинским и заклоњеним циљевима и објектима. Одржавање и нишањење је једноставно и њиме се дејствовало по циљевима на одстојању до 400 m. Две основне врсте муниције јесу граната M583A1 за осветљавање и експлозивно двоенаменска M433. Примедбе се односе на кочницу, јер се оружје лако откочи када запне за опрему или избочине у БОВ-у, тако да гренадири пуне бацач непосредно пре ватреног дејства и не носе га са гранатом у цеви. Сем тога, механизам за окидање је осетљив на песак и прашину који се таложе у кућишту обарача, те се мора стално чистити. Изражена је потреба за интегрисаним, двоенаменским дневним и ноћним оптичким нишаном, који би омогућио прецизно дејство по противнику и мецима 5,56 mm, и гранатама 40 mm. Лепак се због врућине топио, те су са бацача отпадале дршке. Брава цеви се лако измести, па гранате испадају из цеви. Прслук за ношење граната не уклапа се добро на панцир *Interceptor*. Превише је тежак и гломазан, а гранате нису лако доступне. Већина гренадира сматра да нису прошли адекватну обуку за M203.

Посебно се истиче потреба за тренутним упаљачем гранате, јер садашњи постаје активан тек када граната након испалења прелети одређену дистанцу, како прерана експлозија не би ранила стрелца. Овим је, међутим, онемогућено дејство на блиском одстојању када је стрелац у заклону. Граната има лучну путању, тако да се не може користити у праволинијској ватри, што желе војници на терену. Неопходно је и усвајање гумених пројектила којима би се супротставили демонстрантима. У противном, војсци остаје само да се повуче или да употреби ватрено оружје, што може изазвати негативну реакцију и ирачке, и аме-

ричке, и светске јавности. Граната M433 није пројектована да служи за разбијање брава и капија, а за то се користи.

БАЦАЧ ГРАНАТА

Бацач граната Mк19 је оружје које испалењује гранате калибра 40 mm теоретском брзином од 300 до 400 граната у минути (а практичном од 60). Има максималан домет од 2,2 km, а ефикасан око 1,6 km. Да би упаљач гранате постао активан, она мора прелетети 75 m након испалења. Као главни проблем истиче се лучна путања гранате. То је нарочито изражено у насељеним местима, где улично осветљење, телефонске жице и струјна мрежа могу довести до превременог активирања. Ако је граната убачена у цев бацача, а не укаже се потреба за отварањем ватре, она се не може вратити у реденик, већ је после повратка у базу уништава оружар. За урбане операције то је оружје од мале користи, јер је превелико растојање које граната треба да прелети како би упаљач из инертног прешао у активно стање. Сем тога, треба доста времена да се распакују гранате које су спаковане у добошима и прописно обезбеђене од потреса или грубог руковања при транспорту. А то је у борби критични недостатак. Постоља за Mк19 монтирана на возилима, нису довољно робусна за свакодневну употребу.

САМОИНИЦИЈАТИВНЕ КУПОВИНЕ

Јединице које су подвргнуте анкети махом су биле опремљене тзв. првом генерацијом оптичких нишана за блиску борбу, много мање поузданим од друге генерације. Кључна разлика је у батеријама, јер је друга генерација опремљена трајнијим батеријама. Наиме, уочено је да се прекидач за активирање врло лако непоажњом укључи, те се батерије нишана прве генерације брзо истроше, што може бити од критичног значаја у одређеним ситуацијама, јер пушке немају механичке нишане, већ само оптичке. Величина црвене тачке је толика да прекрива фигуру противника на одстојању од 300 m, а на мањој даљини се не може разазнати центар масе од екстремитета. Снажна сунчева светлост у Ираку често најача сјај цр-

вене тачке. Многи војници са оружјем без оптичког нишана самостално су купили оптичке нишане, које су потом монтирали на своје M-16/M-4, како би уз механички, имали и оптички нишан. Један војник је скинуо оптички нишан са заплењеног ирачког RPG-7 и монтирао га на своју M-16. Ласерски нишан AN/PEКу-2 критикован је због честих ломова прекидача за укључивање, који се активира притиском. Војници захтевају да се прекидач инсталира у пиштољску дршку на оружју. Централни завртач за учвршћивање нишана лако се олабави, чиме се "упуцана" тачка измешта.

Војници су за оперативне потребе самоиницијативно купили, или колективно прикупили новац, и за тактичке батеријске лампе Surefire, неопходне при претресу стамбених објеката и возила.

Модел пустињских борбених чизама није се добро показао. Ђон је премекан и лако се оштети. Многи су га војници на своју руку заменили ђоном вибрам. Чизме немају добру вентилацију. Задржавају влагу и неопходно би било да на њима постоје отвори за вентилацију слични онима на моделу за борбу у цунгли. Модел пустињских чизама које користе маринци сматра се врло добрим. Већина војника је добила модел чарапа израђен од мешавине црне вуне и полиестера, у којима је било неиздржљиво вруће за пустињске услове. Они који су добили модел светлије боје тврде да се приликом прања превише скупљају. Замерке су упућене и на чињеницу да више од 30 дана није било могућности да се опере униформа. Истиче се и потреба за више џепова, и на блузи, и на панталонама.

Када се разговарало о одевним предметима и обући, војници су били врло незадовољни, јер сматрају да су то ствари које битно утичу на њихову борбену готовост. Чак наглашавају да су спремни да уложе и сопствени новац како би себи обезбедили одговарајућу опрему. А то су многи и урадили. ■

Др Александар МУТАВЦИЋ

АРТИЉЕРИЈА ПЕШАДИЈЕ

Иако су бацачи граната релативно ново оружје, данас су досегли тачку са које се, уз постојећу муницију, не може повећавати ефикасност система. Зато конструктори предвиђају побољшање њихових нишанских уређаја – оптичких (или електрооптичких), ласерских даљинара, балистичких рачунара и нову врсту програмираних пројектила калибра 20 и 25 мм.

Бацачи граната представљају прелазно решење између те врсте оружја и оруђа за ватрену подршку (минобацача). Намењени су за извођење непосредне ватрене подршке пешадије, уништавање живе силе, неутралисање ватрених средстава и лакооклопљених борбених возила на даљинама до 2.000 метара. Израђују се у калибру од 30 и 40 мм, а употребљавају више врста пројектила – разорне, кумулативно-парчадне, са ИЦ димом и ЦС гасом, инертне и вежбовне. Деле се на индивидуалне (јединачно гађање), полуаутоматске и аутоматске.

Развој бацача граната или, популарно названих “артиљерије пешадије”, почео је још за време рата у Кореји (1950–1953), када се показало да су тромблонске мине знатно ефикасније од ручних бомби. Али, основна слабост тромблонских мина огледала се у њиховој недовољној прецизности, посебно при

НАШИ БАЦАЧИ

Кругу земаља произвођача бацача граната придружила се и наша земља са моделом АБГ30 М93 калибра 30 мм, масе 45 kg (са треношцем), дмета 1.700 m и брзине гађања 60–70 граната у минути (минимални), односно 400–500 (максимални). Почетна брзина пројектила је 180 m/s, а ефикасни домет 800–1.200 метара. Вертикално поље дејства је од -5 степени до + 70, а хоризонтално од 30 до 360 степени. Модел АБГ30 састоји се од: аутомата са цеви, постоља, муницијске кутије (добоша) и оптичке нишанске справе. Пројектили се из спремишта доводе редеником, ако је оруђе монтирано на возило. Радијус убојног дејства пројектила износи осам метара. Кумулативни пројектил може

да пробије оклоп дебљине 60 мм. У реденик стају 24 пројектила.

На нашу аутоматску пушку 5,56 мм М-21 спрегнут је потцевни бацач граната ПБГ 40 мм, који приликом непосредног гађања незаклоњених циљева има ефикасни домет до 400 m (а заклоњених од 200 до 300 m). Зависно од обучености стрелца и борбене ситуације постиже се велика борбена брзина гађања – од 6 до 12 граната у минути. Бацач се пуни са уста цеви гранатама, које су по конструкцији типа метак–пројектил, а чије је барутно пуњење у склопу тела гранате. Захваљујући конструкцији једноставно је и руковање, па се постављање и скидање ПБГ са аутоматске пушке изводи за свега 5–10 секунди.

убацивању у прозоре зграда, отворе бункера и слично. Због тога су амерички војни стратеги произвођачима оружја поставили захтев да развију и произведу

оружје које ће бити довољно прецизно и које ће разорни пројектил већи од ручне бомбе испаливати на даљине веће од даљина на које се бацају ручне бомбе

АМЕРИЧКИ МОДЕЛИ

Родоначелник свих савремених бацача граната је амерички индивидуални бацач граната М76 калибра 40 mm, дужине 74 cm (цев 36,5 cm) и масе од 2,7 килограма. У наоружање је уведен педесетих година прошлог века. Реч је о врло робусном оружју направљеном по моделу ловачке пушке која се преклапа. Једноставан је и безбедан за руковање и омогућава гађање до даљине од 375 метара. За време десетогодишње производње произведено је више од 360.000 комада бацача М76.

У другој половини шездесетих година двадесетог века произведен је, као замена за старији модел М76, индивидуални подцевни бацач граната М203, калибра 40 mm, дужине 38 cm (цев 30,5 cm) и масе од 1,4 kg. Поставља се на аутоматску пушку М16, а може се уградити и на све савремене аутоматске пушке западног и источног порекла. Састоји се од носача цеви, механизма за опалење, делова за учвршћивање на пушку и нишанске справе. Може да дејствује самостално (када му се угради кундак) или као подцевни бацач уграђен на аутоматску пушку.

Основна слабост му је што се на пушку ставља (скида) помоћу приручног ала-

Мк19, модел 3

та, за шта је потребно око пет минута. Пуни се у две фазе. У првој се притиском на дугме утврђивача цеви, цев помера напред како би пројектил могао да се постави у лежиште. У другој фази цев се враћа натраг и бацач је спреман за дејство. Нишанске справе су различите и могу се поставити на самом бацачу или на пушци. Цев је направљена од алуминијума. Најновија цев је дужине 23 cm што омогућава дејство и у случајевима када је кундак у склопљеном положају.

М203

За време рата у Вијетнаму Американци су произвели више модела аутоматских бацача граната који су прво били намењени за уградњу на хеликоптере и речне бродове. Основни модел означен са О произведен је 1966. године. После модела означених са 1 и 2, средином седамдесетих година прошлог века, произведен је данас у свету најпознатији и најраширенији Мк19 модел 3, калибра 40 mm, дужине 109,5 cm (цев 41 cm), масе 35 kg (троножац 20 kg), капацитета магацина 32 пројектила и брзине гађања 325–385 пројектила у минути. Функционише на принципу неблокираног затварача инерционог типа са ваздушним хлађењем.

Основна карактеристика овог бацача је велика брзина гађања и велики елевациони угао гађања, а слабост су му недовољна прецизност и знатан број застоја за време дејства. Бацач се пуни пројектилима који се у лежиште доводе са леве стране оружја, а пуњење се обавља у две фазе. У првој фази пројектили се усмеравају назад и надолу, да би у другој били потиснути напред у цев чиме је оружје спремно за дејство. Бацач граната Мк19, модел 3 је робустан и састављен од великог броја делова што отежава одржавање и употребу.

(до 30 метара), а приближно једнаке домету минобацача калибра 60 mm (од 300 до 2.000 метара).

Први индивидуални ручни бацач граната М70 калибра 40 mm, Американци су развили 1957. године. Из њега су испаливани разорни пројектили SR 40x46 mm, касније и кумулативни. Почетком 1964. године за исте пројектиле развијен је индивидуални бацач граната М203 калибра 40 mm, који се могао уградити на пушку AR15, касније М16.

Средином шездесетих година прошлог века, Американци су почели развој аутоматског бацача граната Мк19 калибра 40 mm, веће брзине и домета гађања, са већом количином експлозива у пројектилу. У оперативну употребу уведен је седамдесетих година 20. века.

Први совјетски индивидуални бацач граната уведен је у оперативну употребу 1975. године. За време рата у Авганистану своје јединице опремили су са моделом БГ-15, калибра 40 mm, који се могао уградити на аутоматску пушку АК-74, калибра 5,45 mm. Аутоматски бацач граната АГС-17 калибра 30 mm увели су у оперативну употребу средином 1975. године.

РУСКА ПЛАМЈА

Совјетски аутоматски бацач граната АГС-17 *пламја*, калибра 30 mm, дужине оружја 84 cm (цев 29 cm), масе 31 kg (са треношцем), капацитета магацина од 29 пројектила и брзине гађања 350–400 пројектила у минути, у наоружање је уведен средином седамдесетих година прошлог века, а јавност је за њега сазнала за време рата у Авганистану. Ради на принципу трзања затварача, а по конструкционим решењима не

оудара од осталих бацача граната. Муниција се налази у добошу који је смештен на десној страни оружја што олакшава пуњење. Треножац омогућава директно гађање циља и дејство убацом путањом, која је типична за минобацаче. Због тога је опремљен нишанским уређајем артиљеријског типа.

Руси су касније развили побољшану варијанту ознаке АГС-30 која је задржала карактеристика првобитног модела, али је била осетно лакша (са треношцем 16 kg).

Употребљава исту врсту пројектила калибра 30 mm чији домет одговара домету америчких пројектила 40x53 mm.

Осим наведених бацача граната, Руси производе и моделе ЛПО-91, ПП-30 и БГ-30, чије су основне карактеристике велика брзина гађања, висока мобилност и високоефикасна муниција.

БЕЛГИЈСКИ FN 2000

Белгијанци су за своју нову аутоматску пушку FN F2000 произвели подцевни бацач граната калибра 40 mm FN 2000, дужине 34 cm (цев 23 cm) и масе од 1,2 килограма. Реч је о модуларном бацачу граната чија је цев обложена са облогом која служи за постављање бацача на пушку и за отварање цеви. Цев се отвара помоћу активирања утврђивача (смештен на боку облоге) који се помера напред. Активирањем утврђивача цев се мало окрене око уздужне осе померајући се напред, омогућавајући извлакачу и избацивачу да из лежишта избаце чауру испалењог пројектила и створе простор за убацивање новог пројектила. Скалапајући механички нишан обезбеђује нишањење на даљинама од 50 до 350 метара, а постављен је на десној страни бацача.

Иако бацачи граната спадају у оружје релативно скоријег датума производње и увођења у оперативну употребу, данас су досегли тачку на којој се са постојећом муницијом више не може повећавати ефикасност система. Границе њихове ефикасности лимитиране су могућношћу погађања удаљених циљева и ефектом дејства пројектила по циљу. Да би били још ефикаснији конструктори предвиђају увођење побољшаних нишанских уређаја – оптичких (или електрооптичких), ласерских даљинара и балистичких рачунара, те нове врсте програмираних пројектила калибра 20 и 25 mm.

Највећа препрека даљег развоја бацача граната је њихова (пре)велика маса, недовољна ефикасност малих експлозивних пројектила (бомбица) и висока цена електрооптичких склопова и муниције опремљене са електроником. Због велике масе, аутоматски бацачи граната неприкладни су за преносење у борбеним дејствима, па се уграђују на разне врсте борбених и неборбених возила, и на хеликоптере.

Бацаче граната поред САД и Русије производи више земаља – Сингапур, Немачка, Белгија, наша земља. Француска (у кооперацији са Шведском и Канадом) производи аутоматски бацач SC40 Striker, калибра 40 mm, са потпуно новом врстом пројектила, са упаљачем са сатним механизмом и уграђеним ласерским даљиномером на оружју. Шпанија производи модел аутоматског бацача граната LAG SB-M1, калибра 40 mm, који функционише на бази дугог трзања цеви. По маси и величини готово је идентичан са америчким Mk19 модел 3.

Овом приликом представљамо неке од познатих модела. ■

Станислав АРСИЋ

СИНГАПУРСКЕ ВРСТЕ

Сингапур је развио две врсте бацача граната. Аутоматски CIS AGL, калибра 40 mm, дужине оружја 96,5 cm (цев 35 cm), масе 33 kg (са трonoшцем 52 kg) и брзине гађања 360–500 пројектила у минути. Према облику и начину дејства сличан је америчком моделу Mk19 модел 3, али је једноставнији за руковање и употребу. Има масиван инерциони затварач, а пројектил се у лежиште доводи с леве стране. За разлику од америчког модела, пуњење се код бацача граната CIS AGL изводи у једној фази – из уводника директно у цев. Осим аутоматске, могуће је отварање и јединачне палбе. Састоји се од кућишта, цеви, нишана и кундака.

CIS GL

Други сингапурски бацач граната за индивидуално гађање CIS GL, калибра 40 mm, дужине оружја 65 cm (цев 36,5 cm) и масе од само 2,3 kg, једноставан је за руковање и пуни се тако што се цев окрене у десну страну. Приликом окретања цеви долази до запињања ударне игле, а осигурач долази у положај "закочено". Пре опаљења пројектила стрелац је дужан да ослободи осигурач, који се у облику обртне полуге налази на левој страни оружја. Кућиште оружја, цев и бројни други делови израђени су од алуминијума. Кундак није на расклапање, а на његовом копиту постављен је гумени ублаживач трзања до којег долази приликом опаљења. Преклапајући нишан омогућава гађање циљева на даљини од 50 до 300 метара.

НЕМАЧКА РЕШЕЊА

Немци су произвели два нова модела бацача граната – НК AG36 за индивидуалну употребу и аутоматски НК AGL.

Подцевни бацач граната НК AG36 калибра 40 mm, дужине 35,6 cm (цев 28 cm) и масе од 1,5 kg намењен је за постављање на нову аутоматску пушку G36. Од других се разликује у три кључна елемента: цев се приликом пуњења отвара у леву страну, што олакшава пуњење оружја из лежећег става; механизам за окидање је типа DAO (ударач је увек у напетом стању и активира се једним потезом обарача); оружје је највећим делом израђено од алуминијума. На бацач је уграђен једноставан механички нишан чија је највећа слабост велика дужина која је посебно неподесна за уграђивање на аутоматске пушке G36, стандардне дужине, јер се негативно одражава на уравнотеженост оружја приликом отварања ватре.

Најновији немачки аутоматски бацач граната НК AGL, калибра 40 mm дугачак је 118 cm (цев 47,5 cm), масе 29 kg (са трonoшцем 60,6 kg) и брзином гађања од 350 пројектила у минути. Облик бацача и његова аутоматика слични су онима на америчком бацачу граната Mk19 модел 3, али су побољшани начин пуњења (могуће је пуњење оружја и са леве и са десне стране) и безбедност при употреби. Пуњење се одвија у једној фази, као код сингапурског модела CIS AGL. Затварач је масиван, инерционог типа. Савременије конструкције је и трonoжац који омогућава постављање бацача на висину од 58 до 149,5 cm од површине земље.

НК G36

ПИШТОЉ ЈАКОГ ТРЗАЈА

За једног *пустињског орла* могу се купити два пиштоља марке *глок 17* или *берета 92 F*. А ако се игнорише његова висока цена, главни разлог због кога то оружје није подесно за самоодбрану је веома јак трзај.

Калибри *.357 магнум* и *.44 магнум* најпознатији су револверски калибри данашњице. Док су *.357* својевремено користиле многе полицијске агенције у САД, *.44 магнум* и револвер *смит и весон*, модел *29* овековечио је Клинт Иствуд као инспектор Калахан у серијалу филмова о "прљавом Харију". Заљубљеници у те калибре одувек су желели да имају пиштољ који би користио *магнум* муницију. Стога су Џ. Линдиг, Џ. Скилдам и Х. Скилдам 1979. у Минеаполису основали компанију *Магнум Рисерч* у намери да конструишу пиштољ чије би основне намене биле стрељаштво, пуцање у силуете и лов.

Уз помоћ Б. Вајта, задуженог за развој и технолошка питања, први прототип пиштољ, назван *дезерт игл – пустињски орло*, био је готов 1981. године. Међутим, постојећи проблеми навели су конструкторе да се обрате за помоћ страном партнеру. То је била Израелска војна индустрија – *IMI*.

РАЗЛИЧИТЕ ВЕРЗИЈЕ

Израда прве серије од 1.000 пиштоља чији серијски број почиње са 3001 отпочела је након обимних проба 1983. године. Серија је имала класично ожлебљену цев, али је позитиван ефекат на прецизност имала производња пиштоља са полигоналним

ожлебљењем цеви која је почела 1985. Верзија у калибру *.44 магнум* појавила се на тржишту 1986. и то је био први серијски пиштољ, у том калибру.

Производња *пустињског орла* у калибру *.41 магнум* почела је током 1987, али се од њега касније одустало јер није постао популаран као друга *магнум* муниција. Године 1989. појавио се *Марк VII* (модел бр. 7) са увећаном полугом кочнице, браве затварача и побољшаним двостепеним обарачем.

Током 1996. производе се и модели у калибру *.50 АЕ*, *екшн експрес*, познатом и као *.50 магнум*. То је врло занимљив метак код кога је дно чауре калибра *.44 магнум* уже од тела чауре (у калибру *.50АЕ*). Конструкција је одмах изазвала сумњу у погледу поузданог функционисања оружја које користи такву врсту муниције. У то доба створен је и *Марк XIX*, модел бр. 19, код кога је најважнија одлика постојање једног рама за све калибре *пустињског орла*. Наиме, *Марк I* и *Марк VII* имали су рамове различите величине за сваки калибар, а *Марк XIX* је пиштољ који изменом неколико компонената, као што су цев, оквир и затварач, уз основни рам, користи више врста муниције.

Године 1998. развијен је метак *.440 Кор-Вол*, који је у суштини *.50 АЕ* са суженом чауром слично метку *7,62x25 mm TT*. То је

велико и гломазно оружје, тежине 1.715 gr (празан), дужине 260 mm са цеви од шест инча (152 mm), а израђују се и са цевима дужине 10 и 14 инча, односно 250 и 350 mm, тако да су тада пропорционално дужи и тежи. Капацитет оквира је девет метака у калибру *.357*, осам у *.44* и седам метака у *.50АЕ*. Пиштољ функционише једноструком акцијом, на принципу позајмице барутних гасова, а опалење се одвија при забрављеном затварачу. Цев је стационарна, што такође доприноси прецизности. Гасови се одводе из цеви кроз мали отвор у близини лежишта метка ка гасном цилиндру испод цеви у ком је смештен клип кратког хода. Пиштољи новије производње имају жлебове на горњој страни цеви у које се умећу носачи оптичког нишана.

УБЕДЉИВИ НА ФИЛМУ

Мада тежина оружја и принцип рада донекле утичу на умањење трзаја при опалењу, он је ипак застрашујући, поготово у калибрима *.50АЕ* и *.440 Кор-Вол*. Трзај *магнума .44* је врло јак, а Клинт Иствуд је једном приликом признао да је при снимању филмова користио муницију са умањеним барутним пуњењем. У калибру *.50АЕ*, трзај је 40-50 одсто јачи од *магнума .44*. То је главни разлог због кога ово оружје није подесно за самоодбрану, чак и ако се игнорише висока цена. Наиме, за једног *пустињског орла* могу се купити два *глока 17* или *берете 92 F*.

У самоодбрани су од животног значаја брзи узастопни хици, а поготово погоци, што је са оваквим пиштољем немогуће извести. Димензије оружја и тежина чине га неподесним за ношење, а блесак на устима

цеви у мраку заслепљује и стрелца и противника. Када се све сабере и одузме, *пустињског орла* најрадије користе "холивудски ратници", а могли смо га видети у америчкој верзији филма "Никита". Главна глумица, иначе крхке телесне грађе, са лакоћом пуца из овог оружја, без икакве реакције на трзај. Још само да нађу неког ко ће у то поверовати. ■

Др А. МУТАВИЋИЋ

Модел Мк 19

Deagle7-44-2

БОРБЕНЕ БЕСПИЛОТНЕ ЛЕТЕЛИЦЕ

ТРАЖИ И
УНИШТИ

О наоружању борбених авиона или хеликоптера до сада је много речено, али релативно мало о борбеним беспилотним летелицама и њиховом наоружању. Ова тема је актуелизована после успеле противтерористичке акције, 3. новембра 2002, када је у Јемену америчка беспилотна летелица *предатор* испалила ракету *Hellfire* и погодила возило, усмртивши шест терориста Ал каиде.

Европски програм под називом nEUROn

Највећа предност коју беспилотне летелице пружају у односу на летелице са посадом јесте чињеница да се не ризикују људски животи у најопаснијим мисијама, а осим тога, њихова набавка и употреба су јефтиније. Прве наоружане беспилотне летелице су, поред извиђачке опреме за проналажење циља, носиле и бојну главу. После откривања циља, оне из мода претраживања прелазе у мод ватреног дејства и уништавају га директним обрушавањем. Уколико циљ није пронађен, летелица се или враћа на задато место (и могуће ју је поново употребити), или се активира механизам самоуништења. Типични представници тог типа борбених беспилотних летелица јесу израелска *харпи* и немачке *тајфун* и *тарес*, чији је основни задатак дејство по противничкој ПВО, првенствено радарима, мада се *тајфун*, захваљујући коришћењу кумулативно-парчадне бојне гла-

ве, може употребити и против тенкова, артиљеријских оруђа, командних места, па чак и других беспилотних летелица, али и за извиђање.

Друга група савременијих борбених беспилотних летелица носи подвешено наоружање или наоружање постављено унутар трупа, попут борбеног авиона. Иницијално су скупље за набавку, али ако се рачунају утрошена новчана средства по уништеном циљу, представљају рентабилније решење, јер се приликом ватреног дејства не уништава сама беспилотна летелица. Осим тога, број уништених циљева једном борбеном беспилотном летелицом може бити већи и једнак је броју ракета, бомби или бомбица којим летелица располаже. А у односу на борбене авионе (уз непостојање ризика за посаду, мање димензије и самим тим мањи радарски, топлотни и акустични одраз) омогућавају коришћење наоружања мањег до-

мета и самим тим ниже цене. Европске земље и САД данас улажу огромна средства у њихов развој, јер се управо од тих борбених беспилотних летелица очекује да једног дана не само допуне већ и у потпуности замене борбене авионе и хеликоптере.

ПОЧЕТНИ НЕУСПЕСИ

Прва наоружана беспилотна летелица појавила се током Вијетнамског рата. Била је то америчка морнаричка противподморничка летелица QN-50C/D, наоружана торпедима. Међутим, иако је концепт био дело далековидих конструктора, од 746 произведених, срушило се 411 летелица, тако да је програм окончан 1970. године. Након тога је заустављен рад на плану борбених беспилотних летелица, захваљујући "пилотском" лобију који је форсирао борбене авионе. Ипак се нису могле игнорисати предности беспилотних летелица при продору у добро

брањени совјетски ваздушни простор. А крај Хладног рата и убрзани почетак борбе против тероризма, учинили су своје.

Иако се о томе није говорило у јавности (што за Американце није својствено), крајем деведесетих је озбиљно разматрана могућност адаптације најновије извиђачке беспилотне летелице великог радијуса дејства RQ-1 *предатор*, која је уведена у оперативну употребу 1997. године. Фебруара 2001. на тестовима је од 16 лансирања остварено 12 погодака противоклопним вођеним ракетама (ПОВР) AGM-114C Hellfire. Већ новембра следеће године, истом ракетом лансираном из борбеног предатора MQ-1, који је полетео из Џибутија, уништено је возило са шест терориста Ал каиде у Јемену. У међувремену су са успехом прошла испитивања лансирања “интелигентне” противоклопне субмуниције BAT (Brilliant Anti Tank), и друге извиђачке мини-беспилотне летелице FINDER (августа 2002). Борбена варијанта MQ-9 Reaper (*предатор Б*) има снажније наоружање (од највише 14 ракета AGM-114K Hellfire II, са видним пољем сензора за детекцију ласерске тачке за обележавање циља од чак 90 степени), а новина је коришћење две ласерски навођене бомбе GBU-12 Paveway II, ГПС навођених GBU-38 JDAM, масе 227 kg, и SDB, масе 130 kg, као и ракета ваздух–ваздух AIM-9 Sidewinder за самоодбрану од напада из ваздуха.

Иако је развијен на бази *предатора А*, може се рећи да *предатор Б* представља потпуно нову летелицу, са максималном полетном масом од 4.765 kg, што је четири пута више од претходника. Захваљујући штедљивом турбоелисном мотору Honeywell TPE 331-10T, снаге 670 kW (900 KS), развија брзину 405 км/ч и има аутономију дуже од 24 часа. Сензорски систем је заснован на радару са синтетичким отвором Northrop Grumman TESAR, са резолуцијом 0,3 m, или савременијим Lynx II и другим оптичким системима, постављеним унутар покретне главе MTS-B, тако да је беспилотна летелица опремљена за дуготрајна, потпуно аутономна дејства по принципу “тражи и уништи”. Последња варијанта – *предатор С*, имаће уместо клипног (на *предатору А*) и турбоелисног (на *предатору В*), турбовентилаторски мотор, а први лет се очекује 2007. године.

ПРЕДАТОР ЈЕ ПРОБИО ЛЕД

Својим наоружањем и способностима беспилотна летелица *предатор* је увелико одговорила захтевима, “пробивши лед” и за друге пројекте. Тако су интелигентна противоклопна муниција BAT, као и њена побољшана варијанта Viper Strike, успешно тестиране са беспилотне летелице MQ-5B Hunter, развијене за извиђање у сарадњи америчке компаније TRW и израелске IMI. На

Предатор Б је беспилотна летелица опремљена за дуготрајна, потпуно аутономна дејства

Противоклопне вођене ракете Spike-SR и Hellfire II (доле)

Субмуниција Bonus

тестовима из октобра 2002. уништено је руско борбено возило пешадије БМП-1 и оштећен тенк Т-72. У односу на *предатора*, Hunter је беспилотна летелица која има мању масу (максимална 725 kg) и аутономију (12–15 часова), али је знатно јефтинија. Развој пројектила Viper Strike тренутно је усмерен на смањење масе, како би се користио са још лакше беспилотне летелице RQ-7B Shadow, масе свега 168 kg. Ова беспилотна летелица лансира се са лансирампе, а превози се теренским аутомобилом марке Hummer. Има аутономију од четири часа и опремљена је оптичким сензорима (ТВ, инфрацрвене камере).

Врло перспективно оружје (са гледишта односа масе и ефикасности), које се предвиђа за употребу на борбеним беспилотним летелицама, јесу ракетна зрна типа Hydra 70, опремљена главом за ласерско навођење. Тај пројекат представља веома рентабилно решење, јер тренутно постоје огром-

не количине тих ракета које користе исти ракетни мотор на чврсто гориво, али имају бојне главе различитог типа. Конверзија се извршава уклањањем бојне главе и монтажом чеоног модула, опремљеног контролним аеродинамичким површинама. Ове ракете, масе 12,5 kg, могу се лансирати из седмоцевних или деветнаестоцевних лансера, а резултат су заједничких напора компанија General Dynamics, British Aerospace, Raytheon, Aerojet, Goodrich и EFW.

Међутим, поменуто наоружање, иако се не може уврстити међу најскупље у арсеналу САД, превише је снажно, односно, има превисоку цену у односу на вредност циља, ако се користи за поједи-

начне намене, на пример, за гађање неоплоњених возила или дејство у урбаним срединама по индивидуалним снајперистима. Због тога је развијена је потпуно нова ракета, под називом Spike, која представља тренутно најмању и најлакшу вођену ракету на свету. Има масу од свега 2,4 kg, домет 3,2 km, а што је најважније, цена јој је свега око 4.000 америчких долара. Самонавођење је електрооптичко, а прецизност довољна да се оствари директан погодак у возило које се креће покретно у односу на лансер брзином до 160 км/ч, односно, да се ракета убаца кроз прозор зграде. Судећи по врло малој маси ракете моћи ће да се употребљава и са мањих борбених беспилотних летелица.

Предвиђено је да се лакше беспилотне летелице опремају ракетама *Стингер* и *Мистрал*, које припадају најлакшој категорији ракета земља–ваздух. С друге стране, теже летелице, класе *предатор-Б*, тренутно су

опремљене најсавременијим ракетама AIM-9X Sidewinder, а планира се коришћење и ракета средњег домета AIM-120 AMRAAM. На тај начин, први пут једна беспилотна летелица постаје способна за дејство ван визуелног домета. При томе све мање играју улогу маневарске особине летелице. Са друге стране, димензије беспилотних летелица, као и примењене мере за смањење радарског одраза, доприносе постизању фактора изненађења, чинећи борбене беспилотне летелице својеврсним "противавионским минама".

ПОГЛЕД У БУДУЋНОСТ

Претходно споменута оружја намењена су за опремање борбених беспилотних летелица које су развијене на бази различитих типова извиђачких беспилотних летелица. Последњих година су се интензивно развијале специјализоване борбене беспилотне летелице, за које се очекује да у првој фази допуне, а у каснијој фази и потпуно замене борбене авионе, за сада у дејствима по циљевима на земљи.

И на том пољу су најдаље отишли Американци. Позната компанија Боинг је, у оквиру програма развоја борбених беспилотних летелица, крајем деведесетих година 20. века први пут приказала омању летелицу – концепт X-45A, максималне масе 5.530 kg, погоњену турбовентилаторским мотором Honeywell F124-GA-100, потиска 28.02 kN. Иако је облик летелице, у сваком погледу, јасно наглашавао изразите стелт-особине, мала носивост од свега 680 kg није обећавала ефикасност на нивоу борбеног авиона, тако да је створен X-45B и коначно, X-45C. Последњу летелицу погони знатно снажнији турбовентилаторски мотор General Electric F404-GE-102D потиска 48,93 kN. Максимална маса износи 15.875 kg, а носивост 2.040 kg, тако да је омогућено ношење унутар трупа две JDAM бомбе масе 908 kg.

Други правац развоја америчких борбених беспилотних летелица, нове генерације, предводи компанија Northrop Grumman, са серијом X-47. Најмања је X-47A, погоњена турбовентилаторским мотором

Са јасно наглашеним стелт особинама X-47B

Pratt&Whitney JT15D-5C, потиска 14,19 kN, максималне масе 2.932 kg, док је X-47B већа летелица и представља пандан X-45C. Све споменуте летелице се развијају у оквиру програма J-UCAS (Joint Unmanned Combat Air System) који финансирају ваздухопловство и морнарица

С друге стране и Европљани развијају програм еквивалентан J-UCAS-у, под радним називом nEUROn. У тај програм су укључене француске компаније Dassault, Thales i EADS, шведски SAAB, италијанска Alenia, шпански EADS-CASA, грчки EAB и швајцарски RUAG. Максимална маса летелице је 6.000 kg, а у овој фази се користи турбомлазни мотор SNECMA Adour. Тај мотор ће у перспективи бити замењен савременијим турбовентилаторским SNECMA M88. Први лет прототипа се предвиђа за 2010, а први серијски примерци за 2020 – 2025. годину.

Када је реч о наоружању, основно оружје тих беспилотних летелица представљају бомбе типа SDB (Small Diameter Bomb) GBU-39, посебно развијана за употребу на новој генерацији стелт-борбених авиона F/B-22 и F-35. Њихова основна особина је знатно смањена маса и димензије, како би се могле сместити у трупу, у унутрашњем простору за бомбе. Имају масу од 130 kg, што их чини идеалним за коришћење на беспилотним летелицама, а усавршена конструкција омогућава постизање пробојности на нивоу далеко тежих специјализованих бомби BLU-109. Последњом фазом развоја, под ознаком Increment II, која треба да резултира бомбом SDB-II, обезбеђује се могућност гађања и покретних циљева са удаљености од 75 km, ако се одбаци са висине од 12.000 m. Ове бомбе ће имати вишемодни трагач, како би имале прецизније дејство у свим временским условима.

За сада је познато да ће nEUROn бити опремљена израелским ПОВР Rafael SpikeER, домета 8.000 m, са могућношћу ИЦ самонавођења и навођења уз помоћ оптичког кабла. Реч је о врло занимљивој ракети, са променљивом трајекторијом, која ће, на пример, моћи да погоди тенк и у кров, где је оклоп релативно танак. Такође се предвиђа, за ову класу летелица, коришћење и европске "интелигентне" самонавођене субмуниције GIAT-Bofors Bonus, масе 6,5 kg из лансера Sperwer. Амерички еквивалент би била фамилија Textron Skeet, масе 3,4 и 4,5 kg. Субмуниција овог типа користи ИЦ самонавођење и дејствује на кров тенка, бојном главом типа пробојног диска.

Врло занимљива је и субмуниција Textron Claw, која користи термобаричну бојну главу најновије генерације са цирконијумом. Знатно "озбиљнија" је аутономна беспилотна летелица са бојном главом Lockheed Martin Locaas, масе 45 kg, која је способна за извиђачко-борбене акције, односно за аутономна дејства типа тражи и уништи. Опремљена је турбомлазним мотором Technical Directions T45G, потиска 0,45 kg, што јој омогућава аутономију од 30 минута (160 km). Поседује сателитску навигацију и ласерско самонавођење (ласерски радар), те могућност одабира места поготка и дејства бојне главе. Бојна глава је вишемодна и може дејствовати као фрагментациона или као пробојни диск, ако је циљ оклопно возило.

Ова нова генерација борбених беспилотних летелица намењена је за неутралисање најснажније противавионске одбране, као и дејства по циљевима на фронту или у позадини. У перспективи се очекују и ловачко-борбене беспилотне летелице, способне за дејства ваздух-ваздух, с обзиром на мали радарски и топлотни одраз, те готово неограничене могућности извођења маневара, јер тренутна технологија то свакако обезбеђује. Једино ограничење представља издржљивост самог људског организма на висока G-оптерећења. ■

Себастиан БАЛОШ

Летелица Hunter

БОМБЕ МАЛОГ ПРЕЧНИКА

Како би се повећала прецизност и ефикасног лансирања са безбедне даљине – са авиона или неке друге беспилотне борбене платформе – *Боинг* је развио нови тип Small Diameter Bomb (SDB). Ефекат новог пројектила, тешког 250 фунти, биће повећање носивости убојитих борбених средстава на авионима и ВРВ системима (Unmanned Combat Systems, UCAS). SDB бомбе предвиђене су за уништење различитих циљева, са грешком од 1,2 m од циља (уз минималну колатералну штету), закључно са уништавањем и пробијањем објеката израђених од челиком ојачаног бетона дебљине 1,2 m. Ратно ваздухопловство САД планира употребу тих убојних пројектила са даљине од 70 km, са платформи као што су F-15E, F/A-22, F-35 и ВРВ (UCAV). Свака од њих моћи ће да носи по четири бомбе SDB, на подвесним тачкама предвиђеним за прецизно навођење. За период од 2006. до 2015. године договорена је испорука 24.000 комада овог пројектила за потребе РВ САД.

Крајем 2006. године 49. јуришни сквадрон, са авионима F-15 *орак*, опре-

мљен је тим бомбама и упућен у редовну мисију у југоисточну Азију. То је прва авио-јединица која је опремљена новим Guided Bomb Unit-39.

У току је рад на развоју бојне главе по технологији Focused Lethality Munition, FLM, односно муниције усмереног убојитог дејства, за потребе Small Diameter Bomb. За потребе МО САД на пројекту вредном 27 милиона долара ангажован је амерички институт Lawrence Livermore National Laboratory, а *Боинг* ће бити одговоран за обједињавање бојне главе и SDB бомбе. Испорука првих 50 SDB пројектила са ФЛМ бојном главом и стављање у оперативну употребу очекује се у јануару 2008. године, а преосталих 450 комада до 2012. године. ■ Г. К.

ПРВИ ЛЕТ F-35 LIGHTNING II

Нови борбени стелт авион – F-35 Lightning II (*лајтнинг*) полетео је први пут 15. децембра 2006, са аеродрома у Форт Вурту, Тексас, а за командама је био пилот Џон Бизли. То је уједно и уводни лет у најсвеобухватнији опитни програм који је икада забележен у историји војне авијације. Само испитивања у лету премашиће 12.000 сати налета.

Борбени авион пете генерације F-35 Lightning II креиран је као замена за авионе A-10, F-16, F/A-18 и *харијере*. Сматра се да ће још дуго бити убедљиво најмодернији авион на тржишту. Носилац програма је компанија *Локид Мартин*, у сарадњи са осам

страних ваздухопловних индустрија, и то из Италије, Турске, Холандије, Канаде, Аустралије, Данске, Норвешке и Велике Британије.

Серијски авиони ће се производити у три верзије: верзија за конвенционалне намене, верзија са кратким полетањем/слетањем, намењена за употребу са мањих бродова и у близини линије фронта, те верзија која ће се користити са палуба носача авиона.

Очекује се да ће током дужег периода бити произведено око 4.500 авиона тог типа. Велика Британија и САД су досада наурчиле 2.581 авион. ■ С. В.

СИКОРСКИ ПРЕУЗИМА PZL

Амерички произвођач хеликоптера *Сикорски* потврдио је да је постигао "принципијелни споразум" о припајању компаније PZL Mielec, која се тренутно налази у власништву полске државе.

Односи између америчке компаније и PZL-а учвршћени су септембра 2006. године, када је Mielec постао стратешки партнер и изабран за место где ће се склапати и финализовати производи у оквиру програма International Black Hawk. Вредност тог споразума и удео *Сикорског* у власништву PZL-а још нису тачно утврђени. Представници *Сикорског* су раније изјавили да ће покушати да одрже производњу авиона PZL М-28 (за лаки транспорт, патролне задатке), уз његово истовремено унапређивање новим технологијама, праћеном стварањем стабилне и ефикасне мреже подршке за купце широм света. ■

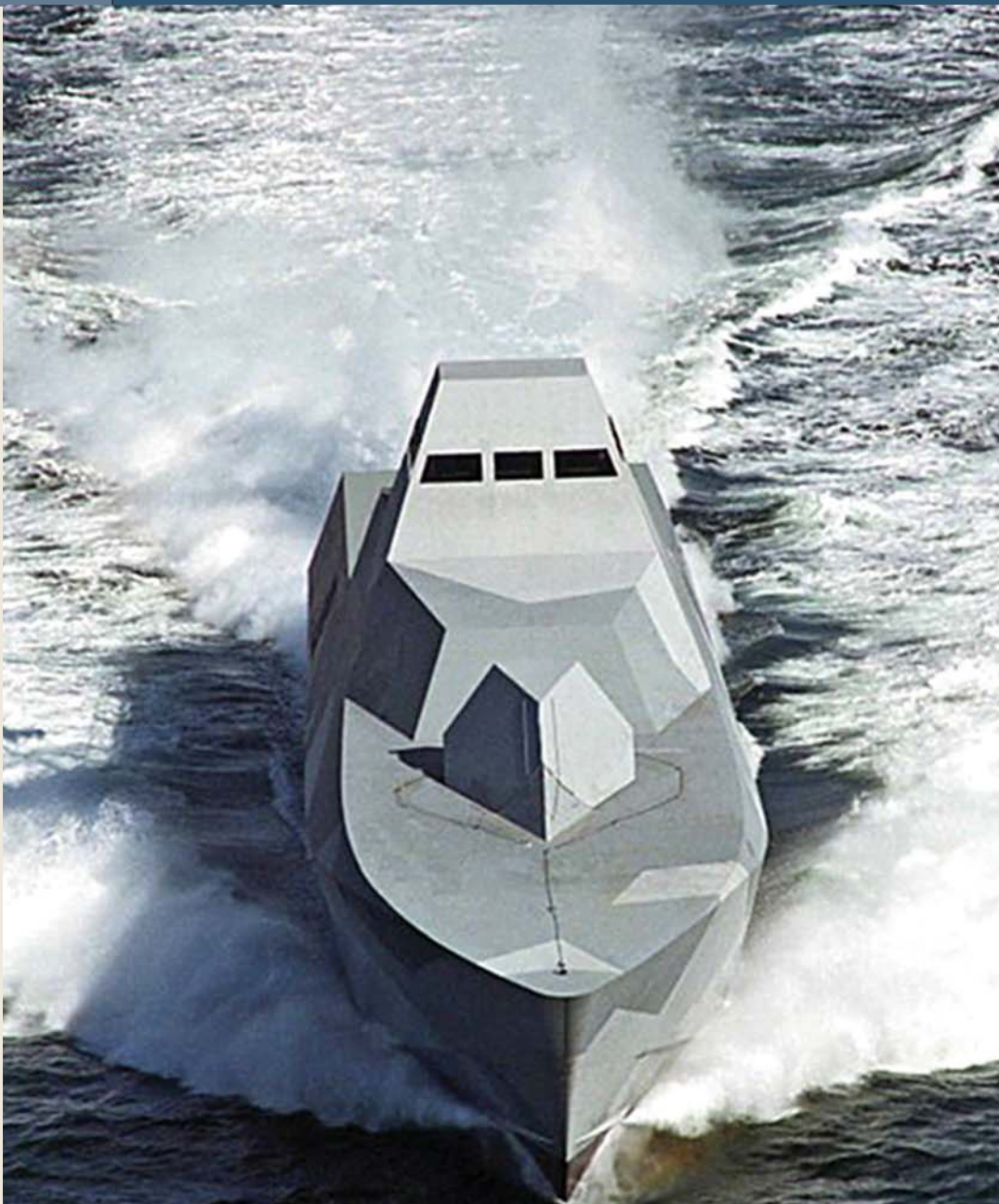
С. В.

НАЈБЕЗБЕДНИЈА ЛЕТАЧКА ГОДИНА ЗА USAF

Две хиљаде шеста била је за америчке ваздухопловне снаге (USAF) најбезбеднија летачка година икада. Уколико се она мери по броју великих авионских несрећа, бројке су следеће – 19 несрећа са осам уништених летелица и једном жртвом. Начелник за безбедност летења USAF генерал-мајор Стен Горенц упоредио је 2006. годину са 1947, првом годином званичног постојања USAF, у којој је забележено 1.500 великих несрећа, 500 уништених летелица и више од 500 жртава. ■

С. В.

БРОД ФАНТОМ

Зависно од задатка, предвиђена брзина брода је до 15 чворова, за већу удаљеност, и 35 чворова, за краћа растојања. Дужина брода је 43 м, ширина око 10,5 м, депласман око 600 тона и броји 43 члана посаде.

Након што су урађене прве четири, при крају је израда пете (планиран завршетак до краја фебруара 2007) и последње корвете из договорене серије, према уговору Министарства одбране Шведске и шведске компаније Defence materiel administration – FMV. Тако ће површинска флотила, састављена од пет корвета класе Visby, бити у оперативној употреби Краљевске ратне морнарице Шведске, много раније него што је планирано. Након комплетирања целог флотног састава, за другу половину 2007. године предвиђени су унутрашња реконфигурација и оптимизација простора, а и опремање бродова електронским и борбеним средствима и системима.

У бази Ратне морнарице Шведске Fredrikshavn, на том тзв. Фантом-броду изведено је средином новембра 2006. прво експериментално слетање и полетање палубног хеликоптера типа Super Lynx Mk 90B, како би тај брод добио сертификат као "оперативна платформа за хеликоптере". За ту активност ангажован је дански A109 Light Utility Helicopter System из хеликоптерске заједнице Agusta Westland, јер поседује најбогатије искуство. Наредни корак у операционализацији тих бродова биће сертификација властитог палубног хеликоптера за потребе корвета класе Visby, која је планирана за други квартал 2007. године.

Шведска Defence Material Administration – FMV започела је развој стелт-програма још 1986. године. Истраживање је довело до пројекта YS 2000 – корвете Visby Class. Корвета Visby је дизајнирана тако да умањи и минимизира било какав обрис или сигнал на радару, оптичким, ИЦ, подводним, површинским, ваздушним, електромагнетним и другим противничким осматрачким и извиђачким средствима.

НОВИ ХРВАТСКИ МИНОЛОВАЦ

Дуге равне површине обједињене под мањим угловима на новом стелт-броду израђене су од сендвича комбинованог карбонског фибера и ојачаног пластичног CFRP материјала који омогућава броду да приђе и да се са њега осматра, али да не буде виђен.

Зависно од задатка, предвиђена брзина брода је до 15 чворова, за већу удаљеност, и 35 чворова, на краћим растојањима. Дужина брода је 43 м, ширина око 10,5 м, депласман око 600 тона и броји 43 члана посаде.

Борбена подршка на броду је најсавременије генерације. Нови CETRIS систем обједињује све захтеване стандарде, односно С412, командовање, контролу, комуникацију, компјутеризацију, обавештајни рад на прикупљању података и интероперабилност у простору, у реалном времену.

Од борбених средстава за дејство на површинска пловила, корвета Visby је опремљена са осам пројектила (Surface-to-Surface Missile, SSM), типа RBS15 MkII. ПВО систем је потпуно интегрисан на овом броду. Обухвата аутоматизован и синхронизован процес прикупљања података о циљевима и дејство по њима. Покретни вишенамнески топ *бофорс* 57 mm је интегрални део стелт-куполе, која не утиче на целокупни динамичан изглед брода. Брод је опремљен и ПВО пројектилима у разним варијантама, као и уређајем за противелектронске мере.

Противминска одбрана брода заснована је на бројним сензорима и веома великој отпорности на вибрације изазване експлозијама. За откривање и класификацију подводних мина и подморница, корвета поседује Remotely Operated Vehicles, ROVs, или даљински управљиво подводно пловило, DUPP, којим се преко сонара осматра и извиђа подводни простор у зони брода. Ради дејстава на подводна пловила брод је опремљен торпедима 40 cm, жицом вођених, или новим противподморничким вишецевним ракетним бацачем ROV-E или brand-new 5 системом. ■

Г. КАЛУЗОВИЋ

КОРЧУЛА СТАРТУЈЕ У ЛОРИ

Миноловац под ознаком LM-51, који су пројектовали стручњаци Бродарског института из Загребa, намењен је за откривање, лоцирање и идентификацију на дно постављених и сидрених мина, за њихово означавање или уништавање помоћу ронилаца или даљински управљаног подводног возила. "Корчула" има низак магнетски и акустични одраз, јер је труп брода направљен од стаклопластике, а главни и помоћни мотори двоструко су еластично темељени на бродско корито. Опремљен је и уређајем за аутоматску компензацију бродског магнетизма, те уређајем за надзор властитог шума.

"Корчула" је брод дужине 25,7 метара, ширине 6,8 метара, средњи газ му износи 2,64 метра, а истиснина на конструкцијском газу 180 тона. Трајна брзина брода је 10 чворова, брзина при тегљењу миноловке 7 до 9 чворова, а акциони радијус износи хиљаду миља. LM-51 има два главна дизел-мотора типа MTU 8V 183 TE62, снаге по 365 kW, који су смештени у главној стројарници, те три дизел-генератора MTU-UL-JANIK (2x100 kVA, 1x30 kVA), који се налазе у помоћној стројарници.

Брод има изузетно добра маневарска својства, јер за погон користи два азимутална седмокрака пропелера, а поседује и прамчани пропелер.

Са свим противминским операцијама, као и пловидбом, може се управљати из просторије у надграђу брода, где се налазе и кормиларница и борбено-оперативни центар. Ту је и пулт за вођење противминске борбе и интегрални пулт за управљање бродом, који се састоји од пет спојених конзола. На пултовима се читава стање свих система на LM-51, са више од стотињак сензора који су постављени по целом броду – од сензора продора воде, сензора протока течности и гасова у разним цевоводима, противпожарних сензора, па до термометра у складиштима муниције и експлозивних средстава.

Од специјалне опреме великих габарита "Корчула" располаже минерским виллом са три бубња, електрохидрауличном зглобном палубном дизалицом, електрохидрауличним агрегатом за погон минерског вилла и дизалице, подводним пловилом "Benthos Super Sea Rover", које има уграђену камеру, тегљеним сонаром „Klein System 2000“, прамчаним сонаром „Reson Sea Bat 6012“, са механизмом за спуштање и закретање антене сонара, уређајем за подводно праћење и механизмом за спуштање његове антене. Ту је и противпожарни топ (монитор) на крову надграђа, а од наоружања брод је опремљен топом калибра 20 mm M-71 и ручним ПВО ракетама типа *стрела-2М* и *"игла"*. Поред опреме за основну намену ловца мина, брод "Корчула" је опремљен и свом специјалном опремом за механички миноловац, као што су дубински и ширински змајеви, механичке, акустичне и магнетске миноловке, носећим пловцима ширинског *змаја*, сидреним пловцима за обелжаване, итд.

Поред темељне војне намене, брод може служити и за цивилне сврхе, у научноистраживачким пројектима, за подводна снимања, проналажење потонулих предмета, помоћ при извођењу подводних радова, постављање цевовода, подморских каблова, и слично. "Корчулу" опслужује 14 чланова посаде, а за конструисање и изградњу тог брода Хрватска и Министарство одбране Хрватске потрошило је око десет милиона евра. Планирано је да Хрватска ратна морнарица у своју флоту наредних година уврсти још три до четири брода типа LM-51. ■

Н. БОШКОВИЋ

ПРОТИВРАКЕТНИ ПРОЈЕКТИЛ

Крајем новембра 2006. године, током вежбовних активности ПВО, јединица оружаних снага Индије лансирала је модификовани балистички пројектил Prithvi. Тестирање је започело испаливањем симулационог пројектила са земље – лансирни комплекс бр. 3., Interim Test Range, ITR – у близини места Чандипур (Chandipore). Непосредно након погађања циља, лансиран је и балистички противракетни пројектил Prithvi са мобилног лансера.

Министарство одбране Индије је штурим извештајем потврдило да је реч о испаливању противракетног пројектила који је директно навођење у средини лета и активно навођење у завршној фази. ■ Г. К.

ИНДИЈА НАБАВЉА БРОДОВЕ ОД РУСИЈЕ

У другој половини 2006. године потписан је уговор између Министарства одбране Русије и Индије, вредан око 1,1 милијарду долара, о испоруци три нова ратна брода Индији. Ради јачања свог борбеног поморског потенцијала, Министарство одбране Индије уговорило је набавку три руске фрегате класе *Кривак* у технологији стелт, али и 28 крстарећих пројектила за испаливање са подморница. Прва фрегата биће испоручена пет година након потписаног уговора, а наредне две – годину дана касније.

У последњој деценији 20. века Министарство одбране Индије већ је набавило три фрегате поменуте класе, које су преименоване у индијску класу *Talwar*, али са много скромнијом опремом и старијег дизајна. ■ Г. К.

ЛАНСИРАН НОВИ САТЕЛИТ

Са платформе Minuteman ICBM, Насиног истраживачког центра Wallops у Вирџинији, 16. децембра 2006. године лансирана је ракета са системом Minotaur I. Тако је у орбиту послат први сателит нове генерације за тактичко осматрање и извиђање, намењен за обезбеђивање обавештајних информација и података старешинама САД на командним дужностима у борбеном простору.

Мали TacSat-2 сателит лансиран је у нижу орбиту, 11 минута након полетања ракете. Иста ракета такође је била опремљена још једним минијатурним GeneSat-1, тзв. пикосателитом, тежине 10 фунти, за потребе извиђање орбиталног простора на разне бактерије и вирусе.

Комбинација TacSat и програма Minotaur део је настојања МО САД да се одговори на нове претње и изазове у кризним подручјима. У мају 2006. године Пентагон је, према датом програму, наручио лансирање два сателита – TacSats-2 и 3, са платформе Dulles, држава Вашингтон, и лансирање TacSat-1 са платформе El Segundo, држава Калифорнија.

TacSat-2 је опремљен оптичким системом за снимање, са резолуцијом средњег нивоа, што ће јединицама на терену омогућити поуздану и директну дистрибуцију података, слика и записа. ■ Г. К.

НЕОПАЖЕНА КИНЕСКА ПОДМОРНИЦА

Четрнаестог новембра 2006. објављено је да је кинеска подморница на дизел-електрични погон, класе Тип 039 *Song*, неоткривена пратила амерички носач авиона *Kitty Hawk* и његову пратњу у рејону Окинаве, у исто време када је амерички изасланик адмирал Гери Ругхед (*Gary Roughead*) био у посети Кини. Према наводима штампе, подморница је откривена однако рутинског извиђачког лета, тек пошто је изронила на површину, на удаљености од неких девет километара од носача авиона, што је у домету торпеда YU-4 од 15 km. Тај податак можемо двојаско тумачити – да су дизел-електричне подморнице тише од нуклеарних када се крећу на електрични погон, а тиме и опасније, или да су се америчке противподморничке снаге помало "опустиле" после *хладног рата*. ■ С. Б.

НЕУСПЕХ ПЕТОГ ЛАНСИРАЊА БУЛАВЕ

Руска новинска агенција Итар-Тасс саопштила је да пето лансирање руске интерконтиненталне подморничке балистичке ракете *булава* (по НАТО SS-NX-30) није успело. Ракета, лансирана са зарођене подморнице *Дмитри Донски*, класе *Тајфун* у Северном мору, неконтролисано је променила трајекторију и пала у море. То је велики ударац за руске стратегијске снаге, јер постоји могућност да нова подморница *Јури Долгоруки*, класе *Бореи*, када буде ушла у оперативну употребу, неће имати балистичке ракете. Претходна четири теста била су успешна. Ракета *булава* представља морнаричку варијанту најновије копнене интерконтиненталне балистичке ракете *топољ-М*. ■ С. Б.

РАТ ЗА

НОВИ ВЕК

Као прва академска институција ове врсте у региону, отворен недавно на Факултету политичких наука Универзитета у Београду, Центар ће настојати да преко истраживачке, образовне и издавачке делатности постане европска референтна тачка за питања међународног права.

Живописно месташце Солферино узалудно је тражити на географској карти Италије. Подалје од великих, ужурбаних градова угнездило се у шумовите пределе Ломбардије где ужива у даровима природе, лепоти и миру. Иако мала по простору и броју становника та тачка на мапи је у једном тренутку постала центар света. Нажалост, бележи се и памти по ратној трагедији каквих је у историји било и тамо где се нико не би надао и где је свака помисао те врсте невероватна. Никада до краја није објашњено зашто су се баш у Солферино крваво сукобиле француска војска, која је штитила Италију током њеног другог рата за независност, и освајачке трупе аустријске царевине. Било је то 24. јуна 1859, када је после свега шеснаест сати љуте битке погинуло око 40.000 војника, а на десетине хиљада рањеника остало је да тражи помоћ...

Можда би и та драма, као и на стотине пре ње, била брзо заборављена да не беше великог хуманисте Анрија Динана. Швајцарац се затекао по слом у том крају када је спазио велике покрете трупа и слутио зло које се спрема. Док је стигао на линију фронта све је било готово. Видео је тужну слику: разбацана тела погинулих, немоћне рањеника, разрушене куће, чађаве зидове средњовековних здања... Брзо је ангажовао целокупно становништво регије захтевајући да се свима пружи помоћ без обзира на то којој војсци припадају. Харизматичног странца народ је слушао без поговора и тако су спасени многи животи.

После повратка у Швајцарску објавио је чувену књигу "Сећање на Солферино" где у смислу завета стоје две трајне поруке:

"Да се у време мира оснују друштва за помоћ, са болничарима који би у време рата били спремни да брину о рањеницима" и

"Да они добровољци који би били позвани да помогну војним санитарима буду признати и заштићени неким међународним споразумом."

Године 1863. Женевско друштво за социјално старање, добротворно удружење са седиштем у истоименом граду, основало је комисију која је тре-

бало да размотри могућност примене Динанових идеја. Тада је основан Међународни комитет за помоћ рањеницима који је касније прерастао у Међународни комитет Црвеног крста.

Инспирисан трагичним догађајем и огромним Динановим заслугама, један велики уметник, италијански мајстор Карло Босоли насликао је платно, својеврсно сведочанство војничког страдања и бесмисла рата.

На свечаној академији у Ослу 1901. године Анри Динан добио је тек установљену Нобелову награду за мир. Новац је потрошио у хуманитарне сврхе.

ОРУЖЈЕ НЕ МИРУЈЕ

Од тада је протекло пуно времена. Нажалост, догодила су се два светска рата, други је окончан експлозијама атомских бомби, страдало је на милионе људи, последице је и данас тешко сагледати. Ни ту се рат као најгора друштвена појава није зауставио. Безброј локалних сукоба, интервенција, бомбардовања, обележили су другу половину прошлог века. У нови смо ушли са добрим надама и заоставшином наслеђених проблема. Начин да се решавају оружјем остао је тужно правило. Свакодневно нас заплускују вести о броју погинулих у Ираку.

Сурова статистика каже (опомиње) да је од 1946. до 2004. вођено 226 оружаних сукоба на 148 локација. Од тога чак 118 у шеснаест година дугом периоду од 1989. и то на 80 попришта. Највећи број одиграо се 1992. године, чак 55 пута.

На међународној сцени не смањује се примена силе, а расту страдања, патње и разарања. У периоду од 1989. до 2004. годишње је гинуло хиљаду људи. Статистика даље каже да је после Другог светског рата од 226 сукоба чак 165 вођено унутар територије једне државе. Нерешена национална, верска и политичка питања најчешће су била разлог да се потегне оружје. У свему томе учествовало је чак 80 држава, док је број недржавних актера већи од 200 (не рачунајући ангажоване наоружане групе). Појављују се и бројни други учесници који растачу правни карактер рата: побуњеничке групе, криминалне банде, етничке партије, међународне организације које им пружају помоћ, плаћеници...

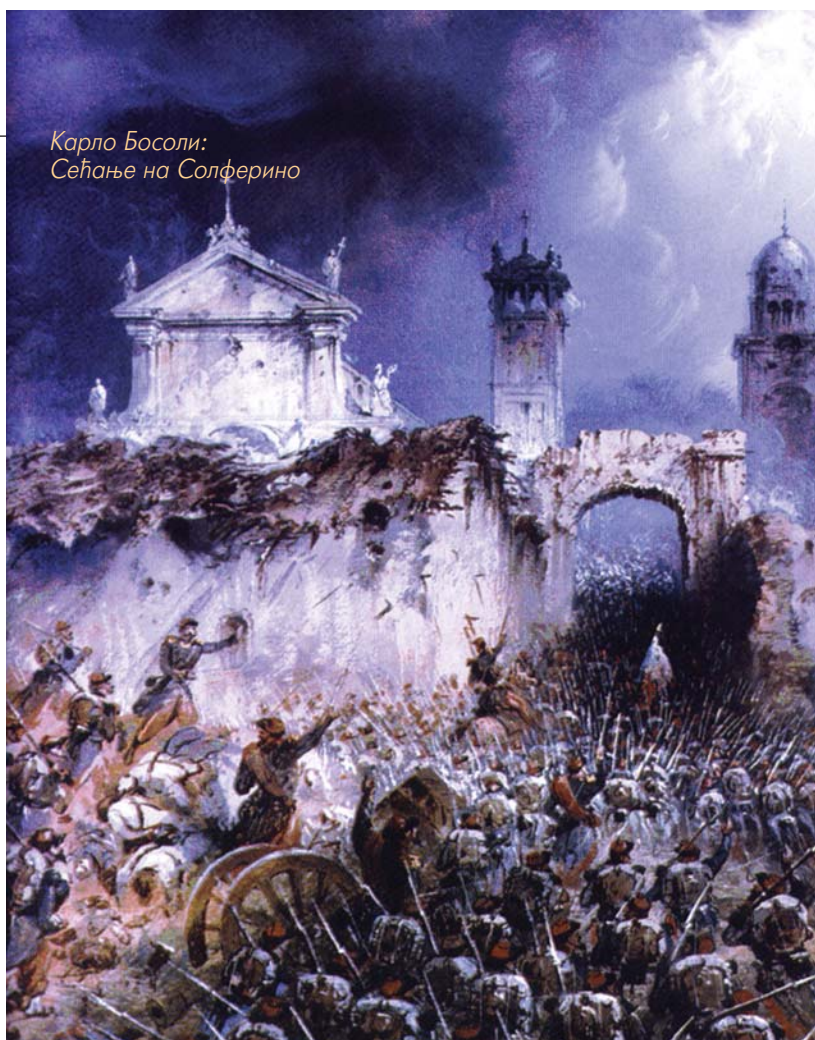
Током деведесетих, оружани отпор легитимној власти држава пружало је чак 115 групација. Доминантна већина њих као циљ имала је издвајање из постојеће државне структуре и формирање сопствене државе. Право на самоопредељење за које се сматрало да је своју употребну вредност исцрпilo са завршетком процеса деко-

ЦЕНТАР ЗА РАЗВОЈ НАУКЕ

Новостворени Центар за међународно хуманитарно право и међународне организације Факултета политичких наука у Београду представља академско и организационо средиште континуираног истраживања и унапређивања знања, те стицања потребних вештина за њихову примену. Као прва академска институција ове врсте у региону, Центар ће настојати да путем истраживачке, образовне, издавачке и документационе делатности постане референтна тачка за питање међународног хуманитарног права у овом делу света.

Међународни комитет Црвеног крста и Црвени крст Србије подржавали су све академске иницијативе као део свог мандата чији је циљ ширење знања о тој области. Према речима господине Кристијана Брунера, шефа регионалне делегације Међународног комитета Црвеног крста у Београду, на Факултету политичких наука, Црвени крст је у својим настојањима да међународно хуманитарно право учини познатим и поштованим широм света, пронашао вредног институционалног партнера.

Карло Босоли:
Сећање на Солферино

Професор Факултета политичких наука др Весна Кнежевић-Пређић

лонизације, доживљава својеврсно васкрснуће, постаје заштитни знак, правна крилатица, инструмент легитимизације и легализације таквих тежњи.

У сукобима више не учествују само обучени војници, добро наоружане и дисциплиноване легитимне јединице са одговорним командама на челу. Напротив, све се чешће срећемо са набрзину формираним групацијама, необученим људима без знања војних вештина, а камоли права у рату. Будући да по правилу имају друге циљеве осим војних, њихови напади нису усмерени само на припаднике супротстављене армије већ на цивилне објекте, образовне, верске, трговинске... Отуда су њихове акције праћене великим бројем жртава и непримереним разарањем.

Како се померала равнотежа нека послуже наредни подаци. Почетком двадесетог века, 85–90 одсто жртава у ратним сукобима били су војници. Током Другог светског рата тај однос је био педесет према педесет, а касних деведесетих, дакле крајем 20. века, пропорција је постала управо обрнута. Приближно 80 до чак 90 одсто свих жртава били су цивили!

Суочено са озбиљним проблемом, човечанство грозничаво трага за решењем, а све очи су упрте у зграду Уједињених нација. О томе је на отварању Центра говорила професор Факултета политичких наука др Весна Кнежевић-Пређић:

“Тенденција отпочета мењањем мандата мировних операција а настављена изградњом и експлоатацијом модела наметања мира добија свој логичан, али можда не и једини производ: повратак праведног рата. Рат који се води зарад праведног циља допуштен је, шта год о томе говорило позитивно право. Питање је ли такав рат,

како би био праведан, захтева и поштовање права ратовања? Права које је створено за потребе држава? Ако захтева, о којим је правилима реч? Да ли је реч о правилима позитивног права – међународног хуманитарног права? Права које почива на принципима равноправних страна у сукобу и на принципу непристрасности који не допушта поделу на *добре* и *зле*, принчеве светлости и принчеве таме, већ се једнако примењује на све стране у оружаном сукобу? Права које признаје само један легитиман циљ страна у сукобу – надвладати оружану силу непријатеља, али не и његов политички режим? Права које признаје и допушта напад на војне, никако на цивилне циљеве, ма како били важни за опстанак тог режима?

Међународном хуманитарном праву замера се да није у стању да *појми* нове сукобе. Питање је, међутим, да ли су они заиста нови и, ако јесу, шта је то збиља у њима ново? Истовремено, ваља се запитати шта је то што међународно хуманитарно право препознаје као оружани сукоб да би се потврдила или оповргла теза о непрепознавању."

■ ЗАШТИТА ЖРТАВА

Када почне рат најпре страда истина а онда цивили. Цинична крилатица са којом се нико није до краја сложио, нити јој ваљаним аргументима нашао превише мана, одомаћила се чак и међу аналитичарима који озбиљно размишљају на ту тему. Постоји још читав низ новокомпонованих кованица од којих смо најбоље упамтили "коллатералну штету". Зарад остваривања војног циља (победе) нико се превише не потреса због неподношљивог броја жртава, тешког разарања, патње цивилног становништва. Упркос високософистицираној технологији, "паметном оружју", савременом планирању борбених операција и врхунској обучености војника, број жртава рата не своди се на "подношљиву меру".

Хтели то да признамо или не, једина искрена нада да се помогне жртвама у рату (укључујући истину) јесте доследна примена међународног хуманитарног права. Утопија или реалност, пут у будућност или враћање у мрак инквизиције, избор је пред којем стоји савремени свет. То није вештачки створена дилема већ раскрсница са врло јасним путоказом у цивилизоване просторе или варварство.

ЗЛОЧИН И КАЗНА

Рат као опште место за зло често садржи злочин у виду последица најнижих људских порива, да се противник не само лиши живота већ изложи свирепом мучењу и понижењу. Од појединачних случајева до масовних ликвидација. Најсвежији пример су нагомилани предмети у Суду за ратне злочине у Хагу. Будући да наша држава жели једном за свагда да ствари изведе на чистац, усвајањем Закона о организацији и надлежности државних органа, 1. јула 2003. основано је Тужилаштво за ратне злочине са седиштем у Београду.

Бруно Векарић, портпарол Тужилаштва за ратне злочине

Основни задатак је откривање и кривично гоњење починилаца дела против човечности и тешког кршења међународног хуманитарног права извршених на територији бивше Југославије од 1. јануара 1991, која су наведена у Статуту Међународног кривичног трибунала за бившу СФРЈ.

Тужилаштво за ратне злочине чине тужилац, заменик тужиоца, портпарол, секретар и тужилачко особље. Тужиоца за ратне злочине бира Народна скупштина Републике Србије. Заменике тужиоца поставља и разрешава тужилац за ратне злочине, на период од четири године.

Тужилаштво је надлежно да поступа против починилаца кривичних дела која су извршена на територији бивше СФРЈ, без обзира на држављанство, верску, националну или расну припадност починиоца или жртве. То је једина институција која пружа систематску заштиту жртвама и породицама жртвама ратних злочина.

Према речима Бруна Векарића, портпарола Тужилаштва, остварена је изузетно добра и сврсисходна међународна и регионална сарадња, пре свих са Трибуналом у Хагу, Организацијом за европску безбедност и сарадњу (Оебс), Владом САД преко амбасаде у Београду, Републиком Хрватском, Босном и Херцеговином...

Међу бројним текућим предметима су и "Овчара 1", "Овчара 2", "Зворник 1 и 2", "Шкорпиони", "Случај Осијек", "Повлен", "Пусто Село", "Ђушка", "Сува Река", "Ораховац", "Меја", "Браћа Битићи", "Олуја", "Лора", напад на колону ЈНА у Тузли маја 1992, убијање војника резервиста из Ваљева, Вуковар... Потом 728 кривичних пријава због догађаја на Косову и Метохију од 17. марта 2004. године.

Можда је међународно хуманитарно право било лакше написати него спроводити, али и то је питање свести и избора. Јер данас је то систем који се састоји из релативно великог броја правила, садржаних у међународним уговорима и обичајном праву која прописују заштиту жртава рата, забрањена средства и методе ратовања и заштиту објеката у оружаном сукобу.

Прва група лица на копну заштићених међународним конвенцијама (1864) били су рањеници и болесници. Касније су им придружени рањени, болесни и бродоломници у сукобима на мору. Данас су они заштићени словом двеју конвенција донетих у Женеви 1949. и Допунским протоколом од 1977. године. Правила о њиховој заштити веома су обимна, али у суштини могу се сумирати у неколико начела. Рањеници, болесници и бродоломници су она лица која због свог стања, болести или рањавања, односно невоље на мору, више не могу да учествују у непријатељствима.

Свака страна у сукобу дужна је да прикупља и евакуише на безбедно место рањенике и болеснике, без обзира на то којој страни у сукобу припадају. Такође, њима се мора обезбедити не-

пристрасна помоћ и нега наспрам тежине повреда, односно здравственог стања. Приоритет у пружању помоћи диктира стање повређеног.

Пуну заштиту ужива санитарска служба оружаних снага, односно санитарско особље, санитарски транспорт на копну, мору и ваздуху.

Једнаку заштиту ужива и верско особље, па је оно, у међународном смислу изједначено са санитарским особљем. Ако санитарско особље падне у руке непријатеља, не представља ратне заробљенике, већ наставља да ради своје послове неге болесника. Да би се обезбедило разликовање санитарског особља и омогућила боља заштита рањеника и болесника, санитарске установе, транспорт, материјал и опрема обележавају се посебним ознакама црвеног крста, црвеног полумесеца и знаком из Трећег допунског протокола Женевске конвенције из 2005. године (црвени кристал).

Често смо у прилици да чујемо вести па и видимо кришом снимљен материјал о тајним затворима, бруталним тортурама заробљеника, одузимању сваког облика права и гажења њиховог људског достојанства. Наравно да су то груби облици кршења међународног хуманитарног права које прецизно прописује однос према ратном заробљенику. То је такође прецизно прописано поменутом конвенцијом, односно Протоколом где већ у уводу стоји да од тренутка заробљавања та особа постаје заштићено лице и за њега пуну одговорност сноси страна која га је заробила. Прво, у најкраћем могућем року треба да буде пребачен у зону ван борбених дејстава. Може бити испитан и обавезан је да саопшти лично име и презиме, чин и број војне матрикеле (идентификационе плочице). Ако то одбије, не може бити кажњен, али ризикује да не буде евидентиран и да му се не обезбеде права која би му иначе припадала. На пример, по чину, ако га има.

Даље, ратни заробљеници се смештају у логоре где страна која их држи мора да заштити њихов живот, обезбеди услове смештаја, исхране, медицинске помоћи и пуну заштиту њиховог достојанства. Ратни заробљеници имају право да одмах по заробљавању напишу поруку својој породици и обавесте је о свом статусу. Све време има право да одржава комуникацију са најближима. То право се може ограничити, али не на мање од два писма месечно.

Ратни заробљеници се могу користити за рад, али не за онај који представља допринос борбеним напорима стране која их држи у заробљеништву. Радове који су штетни по њихово здравље могу да обављају само по њиховом изричитом пристанку. При томе, војници су дужни да раде све послове, подофицири могу обављати само надзорничке, а официри не морају да раде ако не желе. Уколико они то хоће, могу се бавити пословима у складу са својим чиновима.

ЧУВАЊЕ КУЛТУРНОГ БЛАГА

Међународно право прописује посебну заштиту за одређене објекте, санитарске и установе цивилне одбране, те оне у којима се чувају опасне материје. То могу бити институти где се примењују хемијска и нуклеарна средства. Осим њих, слово тог права штити хидроцентралне, вештачке бране и акумулације, електропостројења и постројења хемијске индустрије... С тим да морају бити посебно означена.

Посебно поглавље односи се на неприкосновену заштиту културних објеката. Дефинишу се као покретна и непокретна добра која сведоче о развоју културе и цивилизације народа. Наравно, то се односи и на здања у којима се чувају. Обележавају се знаком обрнутог штита са два бела и два плава поља. Културна добра од нарочитог значаја, која су уведена на посебну листу Унеска, уживају посебну пажњу и обележавају се са три знака заштите културних добара.

За време трајања заробљеништва ратни заробљеници имају право на плату према свом чину, односно примањима која одговарају таквим пословима у земљи где су заробљени.

Ратни заробљеници не дугују лојалност сили која их држи. Имају право на бекство и за то могу само дисциплински да одговарају. Додуше, морају поштовати правила дисциплине која су у логору прописана и истакнута на видном месту. Ако изврше кривично дело, одговарају по законима који важе за припаднике оружаних снага која их је заробила.

Професор др Миодраг Старчевић

Све наведено звучи хумано и логично, али увек се поставља питање који су инструменти контроле слова међународног хуманитарног права?

“Контрола примене је вишеструка. Прво, ратни заробљеници имају свог повереника, кога сами бирају и који их заступа пред логорским властима. Затим, ратне заробљенике могу да посећују представници силе заштитнице (треће, неутралне државе, коју је уз њен пристанак одредила страна у сукобу, да штити њене интересе код противничке стране). Међутим, данас те послове у већини оружаних сукоба обавља посебна служба Међународног комитета Црвеног крста”, објашњава професор др Миодраг Старчевић, саветник за међународно хуманитарно право Међународног комитета Црвеног крста.

Међутим, данас те послове у већини оружаних сукоба обавља посебна служба Међународног комитета Црвеног крста”, објашњава професор др Миодраг Старчевић, саветник за међународно хуманитарно право Међународног комитета Црвеног крста.

■ ОБАВЕЗА РАЗЛИКОВАЊА

Забрињавајући број цивилних жртава ратних сукоба приморао је светско јавно мњење да реагује. На њихову заштиту односе се Четврта женевска конвенција и Допунски протокол из 1977. године. У њима пише да је цивил свако лице које није борац, односно припадник оружаних снага. Услов за статус цивила је њихово одсуство у непријатељствима, не носи и не употребљава оружје. По речима професора Старчевића, опште правило и камен темељац читавог међународног хуманитарног права јесте обавеза разликовања, у свако доба, цивила од бораца, односно цивилних од војних

објекта. Свака страна која креће у напад, мора да предузме све мере како би јасно утврдила о каквој врсти објекта се ради. Уколико није сигурна, третира га као цивилни.

Осим тога, забрањена је свака злоупотреба цивила за постизање војне предности. Исто се односи на све облике тортуре, пресецања снабдевања храном, узимање талаца... Страна у сукобу која је одговорна за подручје на коме живи становништво тога краја одговорна је и за чување њиховог живота и достојанства. У случају опасности по живот или ако они представљају безбедносну претњу по војну силу, цивили се могу интернирати или им се може обезбедити принудно место боравка, али само док та претња траје. У случају интернирања, заштита цивила је обавезна по правима које важе за заштиту ратних заробљеника, само што је још прецизније уређена.

У случају запоседања одређеног дела територије, окупатор је дужан да обезбеди услове за живот становништва. Забрањено је одузимање приватне имовине, осим уз накнаду и у мери која је неопходна. Јавни службеници могу одбити да раде и због тога не смеју бити кажњавани.

За обавештавање о опасности која предстоји, евакуацију и заштиту установљена је посебна институција – цивилна заштита (Првим допунским протоколом од 1977. године). Особље, опрема и материјал јединица цивилне заштите уживају имунитет од напада, уништавања и заплена.

Према речима професора Старчевића, сва наведена правила су део међународног хуманитарног права које се примењује у оружаним сукобима између држава.

Када је реч о принципима која важе за немеђународне сукобе, односно сукобе који се воде унутар граница једне државе, правила су знатно оскуднија. Описан је у заједничком члану три који је истоветан у све четири женејске конвенције и у Другом допунском протоколу од 1977. године и садржи основне стандарде човечности. Ова правила су знатно мање потпуна и прецизна у односу на она која се примењују у међународним хуманитарним оружаним сукобима, али суштина им је иста: да се смање патње и разарања. Постоје одређене разлике које нису небитне, на пример, у погледу појединих заштићених лица јер у немеђународном рату не постоје ратни заробљеници. Такође, лице које је учествовало у сукобу не може бити кривично гоњено само зато што је припадало другој страни, већ искључиво уколико је починило повреде међународног хуманитарног права. У рату на просторима бивше Југославије било је много примера где су заробљеници били изложени тортурама и непримерним облицима кажњавања само због тога што су припадали супротстављеној страни. И то је један од разлога што су покренути бројни процеси пред Хашким судом и судовима за ратне злочине садашњих независних држава, бившим југословенским републикама.

■ ЗАБРАЊЕНИ ПОСТУПЦИ

Треба ли посебно истицати да човечност искључује употребу оружја и средстава која по својој природи изазивају сувишне жртве, непотребне патње и делују неселективно, без разликовања циљева. Дакле, изричито се забрањује употреба нуклеарног, хемијског и бактериолошког оружја и муниције. То се односи и на оружја која изазивају запаљива дејства, ласерско оружје за ослепљивање, нехумане мине...

Поред оружја, забрањује се и примена перфидних поступака у оружаном сукобу. То су све оне подмукле радње које наводе супротну страну да укаже поверење а онда се отвара ватра и по правилу наносе тешки губици. На пример, симулирање рањавања. Или истицање беле заставе којом се указује на предају или преговоре. Као подмукло ратовање сматра се злоупотреба међународних ознака (Црвеног крста, Црвеног полумесеца, Црвеног кристала), војних ознака супротне стране или овлашћених организација (на пример, Уједињених нација). Нажалост, таквих случајева било је и у сукобима новије историје. Као по правилу, изазивали су гнев, реваншизам, безобзирност друге стране. И уместо мировних иницијатива и преговарачког стола, актери сукоба тонули су све дубље у ратни глб. ■

Бранко КОПУНОВИЋ

Одлазак пуковника Стевана Корде,
дојена војног новинарства

ЖИВОТ ЈЕ КАО РЕКА

Уочи смене две године, на београдском Новом гробљу опростили смо се од пуковника у пензији Стевана Корде, човека који је учинио много за углед послератног војног новинарства. Степа, како су га једноставно звали, био је јединствена и незаборавна личност, која је у себи спојила две велике љубави: новинарство и реку. Новинарство је за њега било све: професија, радост, страст, космички изазов... А за реку је говорио да је као живот који се памти, али пролази. Обале остају вечне.

Ток његовог бурног живота одвео га је из родног Валпова, где је рођен 1926. године, право у Београд. Породицу бистрог гимназијалца отерало је усташко насиље, под чијим је терором згасло још једно кућно огњиште. Филмском брзином Степа је постао борац, ратни репортер и колпортер. Док су око њега грувале експлозије и фијукали куршуми, пробијао се од положаја до ровова и борцима на Сремском фронту разносио прве бројеве потоњег популарног илустрованог часописа "Фронт". У тим силним јуришима, лист који му је толико значао спасиће живот младог новинара. Метак би му прекинуо живот да није носио ранац пун тек одштампаног листа, међу чијим страницама се зауставило тана.

Таланат какав се ретко среће и бисерни ум, невиђена радна енергија и жеља за учењем винуће га у сазвежђе војног новинарства, према чијим дометима се вредновала ондашња југословенска журналистика уопште.

Мајстор пера определио се за војну науку и технику, па ће та рубрика постати бисер "Фронта", радо читане странице преко којих су туђали тенкови, пловили носачи авиона, млазњаци пробијали звучни зид... Читаоци су уживали, војне дипломате се хватале за главу: одакле Корди тако прецизни подаци? Хвалили су га, али и страховали – шта ли ће следеће "ископати"?

А он је "само" имао бриљантно образовање, виспрен ум, неописиву интуицију, говорио четири језика... Из стране штампе, часописа и књига, а потом разговора са стручњацима и проналазачима, умео је да прочита "између редова", наслути, прорачуна, процени... Тако детаљно да су његови прилози изазивали дивљење.

Стеву су сви волели: његови претпостављени, за које је био оличење будуће мисли, и млади, који су стасавали под његовом руком. Човек који није држао до форме, једноставан у комуникацији, јасан у изразу. Био је узор генерацијама војних новинара, којима је несебично тумачио тајне загонетне професије, у чијој су основи таленат и огроман труд подједнако распоређени на тасу професије.

Пуковник по чину, новинар и песник у души, добитник бројних домаћих и међународних признања, човек широке душе и племените мисли, волео је да пише и плови. Бежао је од градске вреве и на крми свог чамца исписивао странице будућих репортажа, фељтона, прича...

И док је кошава на Сави носила последње странице децембарског календара, Степа је отпловио. Заувек...

Б. КОПУНОВИЋ

ЂУРА ЧИКОШ, НЕОБИЧНО ОБИЧАН ЧИТАЛАЦ ОДБРАНЕ

У СВЕТУ САТКАНОМ ОД СТРАСТИ

Чија сабља његова и вера. Још је војвода Мишић тврдио да без снажне војске нема ни јаке државе. У времену пољуљаних вредности, очувао сам поверење у српску војску, мада немам професионалних додира са њом – тако говори заљубљеник у војну литературу, боље рећи заточеник сопствене страсти, човек који у своме дому има више од шест стотина књига о историји ратовања, наоружању и армијама света.

Цивек без страсти, писао је психоаналитичар Душан Косовић, подсећа на празан лист хартије. За Гетеа су страсти праве *жар-птице* које се стално обнављају, док их Кант пореди са *рак-ранама* разума. У *Талмуду* је забележено: што је човек већи, јаче су и његове страсти. И док неки у страстима виде мане, за некога су оне истинске врлине.

Једно је сигурно – незадовољене страсти могу се претворити у човекову велику невољу и патњу. Умирити или умерити страсти значи уништити их. Коначно, човек се не налази у природној равнотежи ако се лиши својих страсти. Без њих живот губи пуноћу и смисао. Ђура Чикош, четрдесетосмогодишњак из Бачке Паланке, поделио је са нама причу о својим страстима.

– Када сам имао једанаест година почео сам да скупљам сличице авиона из кесица жвакаћих гума за албум који је издала *Колинска* из Љубљане. Иако нисам знао да читам стране називе различитих ваздухоплова, већ онако по Вуку, због чега су ми се старији другови смејали, редовно сам куповао и размењивао сличице. У то време сам за игру са вршњацима направио и своје прве праћке са рашљама од врбиног дрвета и јоргована, и увек сам их носио по џеповима панталона. Још памтим и батине које сам од покојног оца добио, јер сам покушао да направим сопствену дрвену пушку. Узео сам даску са кревета из собе, исцртао на њој *винчестерку*, а онда је тестером изрезао у једном комаду. И данас се братова деца играју са њом. Чини ми се да сам тада препознао своја интересовања за оружје и ваздухопловство – казује Ђура.

Наредне године додатно су обликовале и усмериле Ђурину страст према наоружању, али и војној литератури. Најпре је подстицаје будила радозналост, а потом потреба да о самом себи сазна што више. Једну од првих књига – *Шпијуни и агенти*, пољског аутора Јаноша Петелкијевича, који је живео и радио

у Западној Немачкој, добио је на поклон од тетки из Београда 18. септембра 1975. године.

– Сећам се да сам за ту књигу месецима скупљао новац. Отац ми није дозволио да је купим због лошег успеха у школи. На срећу, тетка је имала много више разумевања за мене. После сам се преплатио и на омладински војни лист *Фронт*. Родитељи су, међутим, увек испољавали отпор што се заносим причама о оружју, ратовима и војци. И данас ме мајка Радојка, са којом живим у кући, често пита шта ће ми толике књижурине. То ме никада није спречило да истрајем у ономе што желим, јер сам врло тврдоглав – искрен је Ђура.

Могло се и очекивати да ће служење војног рока, петнаест месеци у Бањалуци 1978. године, Ђури донети очекивано задовољство. Али није било тако. Како каже, сем страже, није га поткачила ниједна узбуна.

– Добили смо свеску на квадратиће, дрвену оловку, а војнички дани свели су нам се на *Тито – Партија*. Недостајао ми је прави изазов. Зато сам се после војске једно време бавио алпинизмом. Освојио сам Триглав, највиши врх тадашње земље. Тих година сам се запослио као физички радник у *Синтелону*, па нисам ни завршио средњу школу. Све ме то није довољно испуњавало. Одлучио сам да се укрцам на неки преокеански брод и будем морнар. Три године сам служио на италијанском теретном броду. Пловио сам до Кине, Индије, Малезије, Бурме, Сингапура, Јапана, Сомалије и Кеније. Пошто сам тада прешао екватор постао сам прави поморац. У августу 1984. године отпутовао сам у Француску и пријавио се за *Легију странаца*. Нисам остварио животну жељу да будем легионар, јер нисам испунио прописане здравствене услове. Слично ми се догодило и 1992. године, када сам конкурисао као војник по уговору у 72. јуришну бригаду наше војске – каже мирљиво Ђура Чикош, човек који је своју страст, ипак, сачувао.

Уз неостварене професионалне амбиције, Ђурин свакодневни живот употпуњује и обележава стручна војна литература. Полице у његовој кући испуњене су домаћим и страним књигама о рату, о старом или савременом наоружању и борбеним средствима, те о специјалним јединицама оружаних снага света. Богату библиотеку, коју би пожелело сваки официр у свету, заокружују дела најпознатијих теоретичара војне мисли – Клаузевица, Мишића, француског аутора Анриде Дежуминија, Кутузова, Суворова, Фојхтера, Шлифена и Џејмса. Све књиге су разврстане по областима, а исечци из штампе и примерци бројних стручних војних часописа својеврсни су аматерски прилог историји ратовања.

– Радо купујем и читам књиге о бојевима, борбама, операцијама и историјским биткама. *Историја ратне вештине* од Ротмистрова, *Војна историја* Петра Томца или *Стратегија* војводе Мишића јесу дела без којих се не може замислити путовање кроз војну мисао. Имам, такође, већину издања некадашњег Војноиздавачког и новинског центра, Војноиздавачког завода и Новинско-информативног центра *Војска*. Комплет војних енциклопедија и лексикон купио сам још 1980. године, а у једној београдској антикварници пронашао сам пет томова књига из Војне библиотеке Краљевине Југославије.

Обично никоме не показујем своје књиге. У Паланци и немам саговорника о њима. Оно што пронађем у литератури махом задржим за себе. Најпре сам се занимао само за ваздухопловство и стрељачко наоружање. После сам схватио да су историја ратовања, ратна ве-

САМУРАЈ

Књига којој се увек изнова враћа јесте *Самурај* јапанског pilota из Другог светског рата Сабуроа Сакаија. До сада ју је прочитао шест пута.

– Потомак је старе самурајске породице. У својеврсној аутобиографији Сакаи прича о свом тешком детињству, школовању у морнаричкој војној школи и ратним годинама. Током борбених дејстава 1942. године рањен је кроз двоглед у око. После две године опоравка вратио се у јединицу на бојиште. Пред крај рата, 1944. године, код Иву Џиме, пресрео је у ваздуху петнаестак америчких авиона и био изложен њиховој ватри. Када је атерирао авио-механичари на његовој кабини ни су пронашли ниједну рупу од метка – прича Ђура.

СА САЛАША

Најстарија књига у Ђуриној породичној библиотеци јесте *По-вијест Босне до пропасти Краљевства*, из 1882. године. Штампана је латиницом у Загребу, али је наш саговорник набавио и ћирилично издање. Књига је, како каже Ђура, била власништво Мије Гокла, из Осиека. Пронашао ју је на једном салашу док је помагао комшији током селидбе. Одатле је донео и војни лексикон о историји ратова од старог века, на немачком језику, аутора Фридриха Келера, која је штампана у августу 1916. године.

Шлифена. Фале ми и *Рат коме нема краја* о сукобу у Вијетнаму Мицела Клера, са посебним сепаратом скица, затим, *Мемоари* од Гудеријана, *Специјални рат у Индокини*, књига коју је написао пуковник у пензији Петар Кнежевић. Планирам да у будућности купим књиге о руским беспилотним летилицама, италијанским, америчким и немачким бомбардерима, тајним совјетским пројектима бомбардера, те *сухоју 24* – чита Ђура са забележеног списка.

Очито да Ђура Чикош није човек једне књиге, нити је равнодушан када се помене ново војно дело. О бројним историјским догађајима, о ратним сукобима и биткама, производњи и извозу наоружања, уверили смо се, говори као да је у њима учествовао. На помен некога авиона, хеликоптера, пројектила, борбеног возила или оружја, реагује тако да нам се чини да је Ђура један од његових конструктора. Једнако добро познаје тактичке и техничке карактеристике домаће и стране ратне опреме. Како нам објашњава, често поједине књиге купује само да провери или упореди податке до којих је раније у литератури дошао.

– На полеђини књига које прочитам увек укратко забележим оно најважније. О појединим војним областима, ратном ваздухопловству Краљевине Југославије, на пример, мало се у прошлости писало. То ми причињава велике тешкоће да догађаје у потпуности разумем и анализирам. Некада покушам и да контактирам стручњаке за одређене теме, како бих стекао целовиту слику. То се посебно дешава на сајмовима књига и наоружања или за време опитних гађања на полигону у Никинцима, којима сам више пута присуствовао. Свестан сам, ипак, да не могу о свему све прочитати и да још много тога не знам – објашњава Ђура.

Трагање за неким књигама и по неколико година не говори само о упорности и стрпљивости нашег саговорника. Пре је то прича о необичном живљењу у свету сопствене страсти. Да је на правом путу потврђују и мудре речи Ђуриног имењака, социолога и филозофа Шушњића – *Ако у сваком од нас не сија било каква вредност, онда умире човек. Јер, нису нам криви други за оно што нисмо урадили. У животу ништа није немогуће. Човек све може. Он поставља циљеве који га покрећу, осмишљавају и оплемењују.* ■

Владимир ПОЧУЧ
Снимио Звонко ПЕРГЕ

ОДБРАМБЕНА И
ШТАБНА АКАДЕМИЈА
Г. С. РАКОВСКИ
У БУГАРСКОЈ

ЗАХТЕВИ

У систему војног образовања бугарске армије ова академија акредитована је за више нивое школовања, последипломске студије и последипломска стручна усавршавања. Војно образовање Бугарске потпуно је усклађено са *Болоњском декларацијом*, европским академским простором и новим потребама и захтевима који проистичу из европских и евроатлантских интеграција.

ИНТЕГРАЦИЈА

Академија *Раковски* смештена је у Софији, недалеко од центра, у пријатном окружењу пространог парка и омањег језера. Основана је под називом *Одбрамбени и штабни колеџ* још 1912. године, али је због Првог светског рата и улоге коју је Бугарска имала у њему, прави развој доживела тек тридесетих година прошлог века.

Данас је академија *Раковски* модерна образовна институција, акредитована од државне комисије, овлашћена, опремљена и оспособљена за реализацију неколико последипломских студијских програма, последипломска стручна усавршавања и научноистраживачки рад у области безбедности и војне науке.

У четвородневној радној посети бугарској академији недавно је боравила делегација Војне академије Војске Србије у којој су били начелник генерал-мајор мр Видосав Ковачевић, пуковник др Младен Вуруна, продекан за ПДС и НИР и мајор Владимир Ристић, референт за цивилно-војне односе. Чланови делегације детаљно су упознали организацију и начин рада бугарске академије.

На Одбрамбеној и штабној академији *Г. С. Раковски* школују се официри бугарске армије, официри страних армија и цивили. Циљ школовања је припрема официра и цивила за послове у области безбедности и одбране, оспособљавање за руководеће позиције у командним и штабним структурама оружа-

ОФИЦИРСКА КАРИЈЕРА

Академија Раковски је образовна институција која припрема бугарске официре за све дужности почев од команданта батаљона. Њено место и улога и те како су значајни за бугарске официре јер су они након завршетка основних студија и стицање звања *bachelor* на Војном училишту у Великом Трнову (Ков и авијација), оспособљени за дужности закључно са замеником команданта батаљона.

Академија Раковски оспособљава бугарске официре и цивиле за све остале дужности, укључујући послове у међународним структурама и институцијама Натоа, те припрему контингентна мировних снага.

Одељење интероперабилности је посебна целина у оквиру академије, а чине је Катедра за енглески и француски језик, Одсек за стратегију, доктрину и анализу и Одсек за информатичку подршку, симулације и организацију обуке.

Институт за напредна истраживања у области одбране сачињен је од четири одсека: Системи, Оружје/опрема/муниција, Системске анализе и прогнозе, Војне карактеристике, материјали и опрема.

Одељења за подршку обухватају администрацију, људске ресурсе и протокол, планирање наставе и научне делатности, логистику, национални тим за енглески језик, библиотеку и финансије.

■ СТУДИЈСКИ ПРОГРАМИ

Академија Раковски спровела је поступак акредитације институције и студијских програма још 2001. године, а ове године је то поновила. Институционална и програмска акредитација пружа могућност за реализацију наставе и доделу диплома за студијске програме нивоа мастер и доктор наука. То омогућава академији потпун приступ јединственом, европском академском простору, који се темељи на *Болоњској декларацији*.

них снага и свим нивоима стратегијског управљања у Министарству одбране, Генералштабу и државној администрацији, те за учешће у структурама и штабовима Натоа, те интернационалним мисијама.

Академија Раковски акредитована је за мастер и докторске студије у области националне безбедности, одбране и војне науке, за курсеве нивоа последипломског стручног усавршавања, за научна и примењена истраживања у области безбедности, одбране и војне науке, за цивилно-војне конференције и стручне скупове на тему безбедности, одбране и сродних друштвених и политичких процеса, за сарадњу са осталим академским образовним институцијама у земљи и свету, те за представљање Бугарске у Конзорцијуму одбрамбених академија и института безбедности.

■ ОРГАНИЗАЦИЈА

Академију чине Управа, Факултет националне безбедности и одбране, Командно-штабни факултет, Одељење интероперабилности, Институт за напредна истраживања у области одбране и неколико одељења за подршку.

На челу академије је командант који има два заменика и једног помоћника. Један од заменика је уједно и декан Факултета националне безбедности и одбране и одговоран је за наставу и научну делатност. Помоћник команданта је уједно и начелник Одељења интероперабилности.

Факултет националне безбедности и одбране има четири катедре: Војна стратегија, Национална и глобална безбедност, Менаџмент одбране и оружаних снага, Стратегијски менаџмент и руковођење. Поред тих катедри, у саставу факултета налазе се Одсек за војну историју и Одсек за организацију наставног процеса и учење на даљину.

Командно-штабни факултет сачињен је од девет катедри: Копнене снаге, Ваздушне снаге, Противваздушна одбрана, Морнарица, Логистика, Веза и информациони системи, Подршка борби, Извиђање и системи ватре и Катедра страних језика. Такође, у оквиру факултета налази се и Одсек за организацију наставног процеса и учење на даљину.

ском академском простору, који се темељи на *Болоњској декларацији*.

На академији се реализује осам мастер студијских програма из области оператике, војне стратегије, националне безбедности и политике одбране.

Минималан број сати наставе из обавезних предмета је 840, а изборних предмета 340. Такође, повећан је број сати предвиђених за припрему за испите и израду мастер рада.

У академији је могуће стећи и звање доктора у десет акредитованих специјалности. Докторске дисертације су тесно повезане са истраживачким активностима академије и приоритетима политике одбране.

Поред мастер и докторских студија академија је овлашћена да спроводи курсеве последипломске стручне квалификације за разне нивое стручног усавршавања унутар система одбране и изван њега. Нарочито су значајни краћи курсеви намењени за стицање професионалних вештина неопходних за одређене дужности. Академија је развила велики број таквих курсева на којима се обучавају, поред официра бугарске армије и особља Министарства одбране, запослени у другим министарствима и државној администрацији, лица запослена у локалним органима власти и припадници страних армија. Курсеви трају од две недеље до четири месеца.

У протеклој школској години у академији се школовало 1.607 студената, а од тога је 30 студената из иностранства (Азербејџан, Немачка, Македонија, Румунија, Турска и Француска). Реализовано је преко 100 курсева на којима је обучавано око 1.200 полазника.

Треба нагласити да је војно образовање Бугарске потпуно усклађено са *Болоњском декларацијом*, европским академским простором и новим потребама и захтевима који проистичу из европских и евроатлантских интеграција. Искуства из Бугарске указују на два веома важна задатка које врло брзо треба решити и код нас. Први је увођење *Закона о високом образовању Републике Србије* у систем војног образовања, а други је развој нових курсева који треба да оспособе цивилне и војне структуре за предстојеће интеграције и изазове 21. века. ■

Др Младен ВУРУНА

ИЗРАЕЛ НАКОН РАТА СА ХЕЗБОЛАХОМ

ОБАВЕШТАЈНИ ШОК

Познато је да су одлуке израелске војне команде у прошлим ратовима биле засноване на тачним обавештајним подацима о војним могућностима и стратегији непријатеља. У складу с тим, израелски војни састави су без посебних тешкоћа изненађивали, разбијали и уништавали армије непријатеља и запоседали њихову територију. Многе чињенице указују на то да је у рату са Хезболахом прилично заказала израелска обавештајна компонента, како на стратегијском тако и на тактичком нивоу.

Резолуцијом број 1701 Савета безбедности УН, 14. августа 2006, окончан је једномесечни рат између државе Израел и недржавног герилског покрета Хезболах, који је почео 12. јула после терористичког напада Хезболаха на Израел у којем је убијено седам израелских војника, а два су отета. Упркос великом броју жртава (око 1.200 убијених и више од 4.000 рањених особа) и великих разарања и уништења објеката инфраструктуре (уништено је чак 15.000 стамбених објеката), у сукобу између око 30.000 војника копнених снага, скоро целокупне авијације и морнарице Израела и герилске милиције од око 5.000 припадника Хезболаха, војни учинак сукобљених страна није био нарочит.

Међутим, он није омео обе стране да "славе победу". С тим у вези, донекле је прихватљива изјава лидера покрета Хезболаха Шеика Хасана Насралаха да су његови борци постигли "стратешку и историјску победу" над Израелом, јер израелска армија није остварила циљ офанзивном одбрамбеном операцијом у Либану који је гласио: "уништити војни потенцијал Хезболаха". Са друге стране, са резервом се може прихватити изјава америчког председника Џорџа Буша да су "герилци Хезболаха претрпели пораз од Израела".

■ ДОКТРИНА МУЊЕВИТОГ НАПАДА

Имајући у виду да је Израел у свим ратовима са суседима од 1948. године до овог (2006) доктрином муњевитог напада успео да у врло кратком року постигне спектакуларне победе, намећу се важна питања: шта је доприносило његовој победи у прошлим ратовима, а шта је осујетило његову, несумњиво пројектовану али неостварену победу у овом рату?

Поуздан одговор је заиста тешко дати, јер би захтевао студиозну анализу бројних и разноврсних чинилаца, чињеница и околности. Зато овом приликом разматрамо само један, веома важан аспект. Наиме, познато је да су одлуке израелске војне команде у прошлим ратовима биле засноване на тачним обавештајним подацима о војним могућностима и стратегији непријатеља. У складу с тим, израелски војни састави су без посебних тешкоћа изненађивали, разбијали

и уништавали армије непријатеља и запоседали њихову територију. Многе чињенице указују на то да је у овом рату прилично заказала израелска обавештајна компонента, како на стратегијском тако и на тактичком нивоу. Почетно изненађење (убиство и отмица израелских војника) које је Хезболах остварио 12. јула на територији Израела с временом је проширивано и испољавано на нове начине у Либану. Било је изражено у толикој мери да је принуђивало израелску команду да битно коригује своју одлуку о "уништењу" Хезболаха. Чак су се и израелски командоси, уместо да изненаде непријатеља, суочили са непријатним ситуацијама, јер су у више наврата безуспешно покушали да униште руководећи кадар Хезболаха.

Тако нешто ретко им се дешавало у прошлости и у актуелном рату приликом њиховог ангажовања против вођа и милитантних састава радикалних палестинских организација у појасу Газе. На пример, локални лидер Хамаса Набил Абу Селмеј и његова деветочлана породица убијени су 12. јула дејством израелских снага, а израелска војска је 28. јула извела успешну операцију на северни део појаса Газе, уништивши тунел који су прокопали Палестинци како би се тајно снабдевали оружјем.

Именовање генерала Мошу Каплинског у јеку жестоких сукоба (9. августа) за главног координатора израелских снага у Либану, чиме је смењен са дужности дотадашњи командант израелске операције против Хезболаха, генерал Уди Адам, довољно је указивало на озбиљне тешкоће израелског командовања на отклањању последица постигнутих изненађењем које им је приредио Хезболах. Првенствено се радило о немоћи израелских обавештајаца и њихових софистицираних осматрачко-извиђачких средстава да открију локацију и прате премештање ракетних система Хезболаха. Дакле, нису били у стању да прибаве ваљане обавештајне податке о ракетној опасности које би предочили израелској команди и омогућили да она буде уништена употребом "паметних" оружја. Њихову немоћ су дневно осећали грађани на северу Израела, који су стрепели од ракетних дејстава Хезболаха. Наравно, регистровани су и многи други промашаји израелских обавештајаца, а биће поменути само неки.

■ НЕПОЗНАВАЊЕ ВОЈНЕ МОЋИ НЕПРИЈАТЕЉА

Догађања на терену (у јужном Либану где се одвијала операција уништења војних потенцијала Хезболаха) систематски су указивала да израелско командовање не располаже ваљаним обавештајним подацима о милицији Хезболаха. Та чињеница најпре је потврђена одлуком израелске војне команде да искључиво снажним дејствима авијације протера Хезболах са израелско-либанске границе. Касним уочавањем погрешне одлуке, обезбеђено је довољно време наоружаним саставима Хезболаха да изведу пун стратегијски развој и организују чврсту одбрану, коју су потом веома тешко савлађивали копнени састави израелске војске.

Увидело се да израелска авијација није у стању да уништи фортификацијске објекте (бункери, тунели и сл.) Хезболаха, а тај задатак нису могле успешно да реализују ни оклопно-механизовани састави. Поменимо да су израелски авиони 19. јула бацили 23 тоне бомби на командни бункер Хезболаха у јужном Бејруту, где се налазио и вођа тог покрета Хасан Насралах, али нису успели да га униште. Тиме је пропao покушај да се обезглави непријатељ. Израелска авијација је на истом циљу извела сличан (неуспешан) напад. Наиме, 14. јула њена главна мета напада био је вођа Хезболаха шеик Хасан Насралах. Прецизним дејствима из ваздуха уништила је његов стан и седиште Хезболаха у Бејруту. Међутим, иако је напад изведен на основу "поузданих" података израелских обавештајаца ("лоцирали су Насралаха у строго чуваној зони у јужном делу Бејрута"), показало се да шеик Насралах није био на месту где је требало да буде убијен.

Непознавање непријатеља утицало је на споро окончање војне операције ("уништење војне структуре Хезболаха", како је твр-

дио израелски премијер Ехуд Олмерт). Покушај остваривања циља испољавао се појачаним дејствима авијације по цивилној инфраструктури Либана и тиме, неминовним „коллатералним жртвама“. Ту чињеницу су међународни фактори вредновали као снажан аргумент за осуду, иначе, оправданог офанзивног одговора Израела на терористичку агресију Хезболаха.

Многе чињенице су током тог оружаног сукоба указивале на недовољну обавештеност израелских обавештајаца о врстама и количинама наоружања са којима располаже Хезболах. Током одвијања ратних дејстава установљено је да Хезболах поседује око 10.000 разних врста ракета „земља-земља“ размештених на простору јужног Либана. Реч је о „каћушама“, чији је домет 30 км и експлозивно пуњење 15 кг, „fajr/road-2“, чији је домет 45 км и експлозивно пуњење 45 кг и, „fajr-5/road 3“, чији је домет 75 км а експлозивно пуњење 90 кг.

Таква необавештеност омогућила је противницима да током оружаног сукоба из јужног Либана испале више од 3.500 ракета на градове и села у северном Израелу. Истовремено су дејством по израелским копненим снагама успоравали њихово брзо напредовање, наносећи им осетне губитке. Посебну ефикасност показали су наводно руски ручни бацачи, познати као „вампири“, чијом употребом је Хезболах уништио око 30 израелских, веома квалитетних тенкова типа „меркава“ и убио 118 војника.

■ НЕПРИЈАТНО ИЗМЕНАЂЕЊЕ

Напад који су снаге Хезболаха извеле 15. јула беспилотном летелицом натовареном експлозивом на израелски ратни брод док је патролирао дуж либанске обале, представљао је још једно непријатно изненађење за израелске обавештајце и свакако, озбиљно упозорење на могућност да непријатељ поседује и друга оружја изненађења.

Специјална операција израелских командоса против руководства Хезболаха у ноћи између 1. и 2. августа у граду Балбек у Либану, представљала је ваљан доказ о недовољној обавештености (или лошој процени) израелских обавештајаца о кретању чланова покрета. У тој ноћној акцији на око 100 км у дубини либанске територије, два хеликоптера десантирала су израелске командосе на кров болнице Дар ел Хикма у Балбеку. После петочасовног окршаја са припадницима Хезболаха (овакве акције се иначе изводе изненадно и трају што је могуће краће) командоси су се повукли, одводећи са собом пет особа. Једна од њих била је Хусеин Насралах – дакле презива се као лидер Хезболаха. Будући да је према саопштењу Тел Авива дотична операција била планирана

и изведена с циљем да се сломи „командна кичма Хезболаха“ (сматрало се да се у болници скривао шеик Мохамед Јазбек, један од вођа покрета), а поменути вођа није ухваћен, по свему судећи, израелски обавештајци насели су на дезинформацију Хезболаха. Чак ни накнадне информације објављене у медијима – да је специјална акција изведена да би се ослободили отети израелски војници наводно смештени у тој болници, односно да је изведена да се члановима Хезболаха покаже да се нигде не могу осећати сигурним – нису битније умањиле несумњиви промашај израелских обавештајаца.

■ НЕПОУЗДАНИ ПОДАЦИ

Сматра се да су, поступајући према такође непоузданим подацима, израелски командоси извели још једну сличну и неуспешну специјалну операцију. Они су 19. августа у планинској области Афка, око 30 км западно од Балбека, непримећени из хеликоптера десантирала два возила „хамви“, којима су се потом упутили ка бази Хезболаха у селу Бодај. Међутим, био је неуспешан њихов покушај да обману чланове покрета (представили су се као припадници либанске армије). Уследио је жесток окршај и повлачење израелских командоса.

Израелски званичници су посредно признали нелагодно

ратно изненађење које је Израелу приредио Хезболах, односно немоћ својих обавештајаца. Како другачије схватити наредбу израелског министра одбране Амира Перца од 16. августа да се поведе истрага у вези са вођењем једномесечног рата против герилаца Хезболаха у Либану, рата у којем је погинуло 160 Израелаца, од тога 41 цивил. Или, како тумачити јавно признање (24. августа) начелника Генералштаба Израела, генерал-потпуковника Дана Халуца да је војска грешила у једномесечном рату против Хезболаха у Израелу.

И оцена заменика лидера Хезболаха Наима Касема коју је пренео лист „Ан Нахар“ (26. августа) указује на извесну контраобавештајну супериорност Хезболаха, односно обавештајну инфериорност Израела. Наиме, Касем је изјавио да Израел није био спреман за рат и да је намеравао да се припрема још два три месеца, али да је под америчким притиском кренуо у неизвесну битку.

Израел је адекватно организована држава и несумњиво ће спровести озбиљну анализу свог ангажовања у поменутом рату против Хезболаха у Либану. Верује се да ће у догледно време отклонити уочене пропусте у обавештајној сфери и настојати да поврати своју обавештајну перфектност и ефективност коју је константно показивао током претходних неколико деценија приликом оружаног и специјалног сукобљавања са својим суседима. Обавештајни шок из једномесечног сукоба свакако ће бити брзо отклоњен. ■

Др Милан МИЈАЛКОВСКИ

АМЕРИЧКЕ РАКЕТЕ У ПОЉСКОЈ

Пољска влада је, упркос противљењу великог броја грађана, дала пристанак да се на њеној територији инсталира десет противракетних лансирних рампи и на аеродромима базира 48 авиона F-16, чиме она улази у тзв. трећи ешелон глобалне противракетне одбране САД. На такав гест САД и Пољске стигао је "адекватан" одговор Русије и њеног стратешког партнера Белорусије. Оне су врло брзо активирале одредбе из раније усаглашеног споразума земаља Заједнице независних држава (ЗНД), о формирању заједничког система противваздушне и противра-

кетне одбране, са командом у Москви, чије је функционисање проверавано на заједничким вежбама на простору земаља ЗНД.

На територији Белорусије, као делу заједничког система, поред постојећих, биће инсталирано осам нових противракетних система, који ће покривати најважније коридоре који из Пољске изводе ка Минску, односно ка Русији. ■

ПРОЈЕКАТ "ЛЕПЕЗА" У МАКЕДОНСКОЈ АРМИЈИ

Министарство одбране Македоније је, у оквиру трансформације својих оружаних снага, почело имплементацију "Програма припреме за враћање војних лица на служби у АРМ у цивилни живот", названог "Лепеза".

Циљ поменутог програма, усвојеног у новембру 2005. године, на основу искустава земаља кандидата за чланство у НАТОу, јесте збрињавање вишка припадника оружаних снага, насталог трансформацијом према стандардима НАТОа. Програм укључује војна лица која због структурних промена не могу бити распоређена на формацијска места у Министарству одбране, Војној болници, Војној академији и она која одлазе у пензију са минимумом радног стажа од 25 година.

Програм преквалификације нуди официрима могућност постдипломског усавршавања са плаћеним трошковима и месечним примањима у висини последње плате. У целини се покривају и трошкови тромесечних или шестомесечних курсева за стручно усавршавање у различитим категоријама цивилних занимања. За имплементацију Програма "Лепеза" одговорно је одељење у Сектору за кадровски менаџмент Министарства одбране, у оквиру специјалних транзицијских центара у Скопљу, Штипу и Кичеву. У овом моменту у македонској армији вишак је 113 официра, и они ће бити упућени на преквалификацију у један од Центара, али истовремено недостаје подофицира и око 1.500 професионалних војника. ■

АНТИТЕРОРИСТИЧКЕ ВЕЖБЕ КИНЕ И ПАКИСТАНА

Пакистан и Кина су половином децембра, на територији Пакистана, извели заједничку антитерористичку вежбу у планинским условима, под насловом "Дружба 2006". Била је то друга по реду вежба са истим садржајима. На овогодишњој вежби учествовало је око 200 припадника специјалних јединица кинеске армије и приближно толики број пакистанских специјалаца.

Вежба је изведена у две етапе. У првој је организован технички збор, на коме су приказана оружја и опрема специјалних јединица две армије и извршена размена искуства у тактичким припремама за извођење сличних вежби, а у другој су изведени комплекс вежби из делокруга специјалних једи-

ница и бојна гађања. Основни циљ вежбе, према наводима организатора, јесте даље јачање сарадње и међусобног поверења у војној области и размена искустава у планирању и извођењу антитерористичких операција у планинским условима. Извођењем оваквих вежби наставља се добра сарадња двеју земаља у области одбране. Кина је један од највећих снабдевача Пакистана у наоружању и војној опреми, а споразумом који су потписали председници тих земаља предвиђени су стварање јединственог система обавештавања и јављања, производња електронске опреме и убрзавање припрема за заједничку производњу авиона JF-17. ■

СЛОВЕНАЧКИ ВОЈНИЦИ У ЛИБАНУ

Крајем прошле године из Љубљане је отпутовала прва група словеначких војника у састав мисије UNIFIL (United Nations Interim Force) у Либану. Словеначки специјалци су распоређени у граду Тибнин у саставу италијанског контингента.

Основни задатак те групе у наредних шест месеци, колико траје њихов мандат, биће пружање логистичке подршке јединицама у саставу мисије. ■

БУГАРСКИ ВОД АБХО У СНАГАМА НАТОА

Влада Бугарске је одобрила учешће вода АБХО у саставу батаљона за хемијску, биолошку, радиоактивну и нуклеарну заштиту Снага за брзи одговор НАТОа (NATO Response Forces). У саставу тог батаљона су и јединице АБХО из Чешке, Мађарске, Пољске, Румуније, Словеније, Шпаније и САД. Земље, чије су јединице у саставу батаљона, одговорне су за њихову финансијску, логистичку и медицинску подршку. ■

ИНВЕСТИЦИЈА НОВОСАДСКИ САЈАМ САВРЕМЕНИХ ТЕХНОЛОГИЈА

ЗА БУДУЋНОСТ

На специјализованим сајмовима одржаним у Новом Саду крајем прошле године, под мотом *Инвестирајте у будућност*, доминирале су промоције нових информатичких технологија, електронске опреме, средстава за телекомуникације, коришћење и унапређење енергетике и логистичку подршку. Обележена је и 150. годишњица рођења Николе Тесле.

Када је реч о комерцијалној употреби савремене техничке, информатичке и електронске опреме, несумњиво је да је свет дошао и на наш праг. То се може просудити и на основу система и техничких уређаја изложених на јесењим сајамским приредбама у новосадском *Мастер центру*. Сајам показује да су нашим привредницима надокнадити руке не само најновије информатичке технологије, електронска и техничка средства већ и производи који су своју прву примену имали у војној средини. Том приликом је истакнута и комерцијална улога професионалне информатичке, електронске и друге савремене технологије у односу на њену употребу у свету забаве. Примена таквих новина у савременом пословном и производном свету је инвестиција у будућност, речено је на отварању те сајамске манифестације.

■ ВОЈНИ СТАНДАРДИ У ЛОГИСТИЦИ

Када се посетилац нађе пред производима који су толико технички савршени, водоотпорни, заштићени од удараца и падова са велике висине, прво му се намеће питање да случајно није реч о професионалној опреми која је најпре тестирана и проверена у системима где су стандарди производње највиши – у војсци. Ручни терминал Verdex (Дата терминал), намењен за евидентирање и контролисање протока робе у великим складиштима, маркетима и сличним објектима, типичан је пример за поменути тврдњу. Посетиоцима је практично показана његова отпорност – уређај је бацан на под и лупан о тврде подлоге. И не само то, тај терминал је отпоран на влагу и штетна испарења па се може користити у антиексплозивним условима, дакле, веома је погодан за примену у војним магацинима где се ускладиште муниција, експлозив, гориво и др.

Реч је о ручном терминалу за попис артикала помоћу бар-кода, веома успешно ергономски подешен за употребу у различитим условима. Поред одговарајуће меморије, колор-дисплеја за визуелан преглед података, резолуције 320 x 320 dpi, уређај

има ласерски бар-код читач. Поседује микрофон и висококвалитетне слушалице за аудио-комуникацију. На тастатури је 28, 38 или 48 типки, зависно од околности у којима се примењује. Повезује се на рачунар, без кабла, преко вајрлес (wireless или bluetooth) начина комуникације. Оно што још више потврђује чињеницу да је производ потекао из војне средине је оперативни систем Windows CE 5, који је у претходним варијантама најпре коришћен у војничком компјутеру CE-COM, односно, саставни је део пројекта Војник будућности 21. века.

■ GPS ТЕХНОЛОГИЈА

Будући да је GPS (Global Position Systems) технологија увелико превазишла војну употребу, она је све јефтинија и доступнија за комерцијалну употребу у бројним системима у којима је неопходна тачна евиденција положаја објеката на земљишту. Пример су дигиталне картографске публикације или системи за GPSR надзор саобраћаја преко уређаја на возилу. Од представљених уређаја издвајају се програмибилни GSM модеми за брз пренос података, гласа, SMS и факса, са интегрисаним 12-каналним GPS пријемником. Један од таквих уређаја типа HSP 65G смештен је у робусно кућиште и примерен

за рад у температурном опсегу од -25 до +65 степени С. Радни опсег таквог уређаја је од 850 до 1.900 MHz. Има уграђен систем за GSM комуникацију типа 99 и GPRS класе 12. Излазна снага је 2 W. Поред оваквих уређаја представљене су и компоненте сличне намене, као што је модем HSP 35/39 dual band GSM, који се може уградити у рачунаре, пословне терминале и скенере, продајне аутомате, безбедносне системе и др.

Има интегрисани читач картица и RS232 интерфејс за повезивање са другим уређајима. Излазна снага оваквог модема је око 4W а компатибилан је са бројним савременим GSM системима.

Изнаенађење за бројне познаваоце савремених информатичких бежичних система био је и канадски портабл комуникатор Air-Card 850 за вајрлес дата везу помоћу PCMCIA картице са UMTS/HSDPA/EDGE/GPRS/GSM примопредајницима. И то потврђује чињеницу да је војна технологија из области бежичне комуникације добила одговарајућу комерцијалну примену.

Иако код нас законски није дефинисана примена телефона за разговор преко Интернета (тзв. VoIP Phone), они су све више заступљени на нашем тржишту. Уређаји VoIP знатно смањују трошкове телефонирања, нарочито са иностранством, јер омогућавају јефтинију комуникацију са уређајима на фиксној и мобилној мрежи преко постојеће Интернет мреже.

На сајму су представљени савремени уређаји типа Net2phone, намењени индивидуалним корисницима. За оне који имају рачунар и сталну Интернет комуникацију (ADSL или кабловску линију) представљени су USB телефони, замена за класичне. Функционишу преко рачунара коришћењем Интернета, а употребљавају се попут припејд мобилног телефона. За његово коришћење неопходан је кредит. Смањује цену разговора до једне четвртине. Изненађење за посетиоце био је први Wi-Fi Max VoIP телефон – ручни уређај којим се преко Wi-Fi мреже може комуницирати у роинингу, а веза са другим VoIP уређајима је бесплатна.

Уз овакве уређаје неопходни су и одговарајући рутери и свичери (делови за повезивање дигиталних уређаја у мрежу). Представљена су јединствена решења за ISDN и VoIP, ADSL говорну комуникацију, и-меил сервер и заштитни фајервол (Firewall), као што су Alcatel Omni PCX Office, Servis Integral 55...

Један од највећих проблема данашњице је електронско архивирање докумената. Иако је микрофилмовање докумената и даље

најтрајнији начин архивирања, све више се комбинује са дигитализовањем. Сајам је овом приликом представио неколико таквих система.

У тој области и домаћа памет има своје представнике. Фирма DOCUS из Чачка приказала је властити софтвер за документ-менаџмент (управљање протоком докумената и њихово архивирање), а фирма Spider.Net, која је заступник за продају савремених програма за рекогнитацију (FineReader и IRIS), промовисала је Spider.Net Document Management System (развијен у MFC Mikrokomerc а намењен за дигитализацију, обраду и чување документације). Они су на нашем тржишту обезбедили и најновији програм за рекогнитацију FineReader 8 са софтвером за претварање наших ћириличних и латиничних слова у дигиталну форму.

■ БЕЗБЕДНОСНА ОПРЕМА

За разлику од претходних година, понуда безбедносне опреме била је нешто мања, међутим, квалитет и савременост представљеног указују да још идемо у корак са светом. Представљено је неколико система за надзор и евиденцију радног времена, неколико нових типова безбедносних камера, даљински системи надзора и аутомати за новац са новим видовима заштите.

Традиционални сајамски учесник је фирма KardWare са својим системом за евиденцију и контролу радног времена. Њихов систем сваке године има неколико нових својстава и компоненти. Овога пута усавршен је капацитивном тастатуром са много више функција и једноставнијим радом. Ваља напоменути да ова фирма има уређаје који функционишу на принципу евиденције помоћу тач (touch) или Далас меморије. Ова фирма је, такође, заступник система за пограничну

контролу који се користи у суседној Мађарској, те система за контролу обезбеђења магацина и издвојених објеката.

Највећу новину на сајму представљају нове врсте безбедносних камера. Фирма Viscom из Београда представила је најновију немачку серију камера Mobotix са два сочива. Систем са две камере има више могућности од којих једна може да ради, на пример, у дневном а друга у ноћном режиму рада. С обзиром на то што је угао осматрања такве камере 180 степени, уколико је намештена на погодном месту, објекту се не може неопажено прићи, па је погодна за војне објекте, бензинске пумпе, аеродроме, железничке и аутобуске станице...

Највећу новину на сајму представљају нове врсте безбедносних камера. Фирма Viscom из Београда представила је најновију немачку серију камера Mobotix са два сочива. Систем са две камере има више могућности од којих једна може да ради, на пример, у дневном а друга у ноћном режиму рада. С обзиром на то што је угао осматрања такве камере 180 степени, уколико је намештена на погодном месту, објекту се не може неопажено прићи, па је погодна за војне објекте, бензинске пумпе, аеродроме, железничке и аутобуске станице...

■ ДИГИТАЛНА МАПА

Температурни опсег у коме та камера успешно обавља своју улогу је -30 до +60 степени С. Има одговарајуће модификације за неутралисање изненадног снажног осветљења или за рад у мрачном окружењу, тако да и кад раде у ноћном режиму не може да их заслепи светло, ласер, упалач (тзв. back-light опција). Конструктори су уградили могућност оптичког зумирања четири пута, а слика се снима по 30 фрејмова у минути у MXPEG формату. Архивирање на DVD медију је аутоматско.

Сајамску понуду обогатила је и Активна дигитална мапа наше државе у издању GPS Group Србија, специјализиране компаније за GPS и GIS развој, имплементацију и саветовање.

Несумњиво је да је новосадски сајам информатике, електронике и логистике представио савремену и веома примењиву технику за разне области и делатности. Ако би се могла наћи заједничка црта свега што је понуђено нашој привреди, администрацији и бизнисменима, то је аутоматизација пословних процеса и производње али и комплетна контрола. ■

Никола ОСТОЈИЋ

БЕОГРАДСКИ ГРБОВНИК II – ФОТОТИПСКО ИЗДАЊЕ

ИЛИРСКИ КОД

Појам илирске хералдике везује се за грбовнике који су се појавили крајем 16. века. *Београдски грбовник II* спада међу најстарије, а сигурно и међу најлепше илирске збирке грбова. Како је настао, у које сврхе, ко га је преписивао и дописивао током векова, прича је слична историјском трилеру – иза ког је, а то је најважније, остало изузетно вредно дело.

Фототипско издање *Београдског грбовника II* капитални је издавачки подухват Музеја примењене уметности. Ово јединствено и репрезентативно издање дословно понавља оригинал – рукописни *Београдски грбовник II* с почетка 17. века. Његови приређивачи су др Александар Палавестра, професор на Филозофском факултету, научни сарадник Балканолошког института САНУ и Душан Мрђеновић, главни уредник АИЗ Досије.

Факсимил је одштампан у тиражу од 299 нумерисаних примерака и део је комплекта, у заштитној кутији, с пратећом публикацијом *Београдски грбовник II* и *илирска хералдика*, и са повељом о власништву. Издање је објављено уз финансијску подршку Министарства културе Републике Србије.

Рукопис је 1936. године купио, преко бечког антикваријата Giehofer und Rauchburg, тадашњи југословенски конзул у Грацу. Музеј примењене уметности у Београду га је откупио 1963. године. Грбовник је формата 35x24 цм и садржи 158 пагинираних страна са грбовима насликаним бојом и златом уз латиничне легенде. Грбови су сликани на папиру, који је, судећи према воденом жигу, произвођен између 1574. и 1603. године, па није сасвим јасно зашто се сматрало да је грбовник настао тек 1620. У сваком случају, овај зборник може се повезати са опсежним хералдичким пројектом Петра Охмућевића и "словинским" покретом с краја 16. века.

Последње деценије 16. века биле су време када су се у хришћанској Европи, прерано и неоправдано, пробудиле наде у потпуни слом

Османског царства и обнављање хришћанске Европе. Године кипарског рата, у коме је код Лепанта (1571) скршена моћ турских поморских снага, немирне деценије припрема и кошканја и "дуги" рат између Аустрије и Турске (1593–1606), биле су испуњене грозничавим настојањем римске курије и католичких сила, понајвише Аустрије и Шпаније, да окупе велики хришћански савез против неверника. У овим новим "крсташким" плановима, поробљени народи Балкана имали су важну улогу, пошто се рачунало с њиховом способношћу да изнутра, устанцима, разоре Турску. Позорница дугих и крвавих сукоба Аустрије и Турске била је управо југоисточна Европа, а балкански народи, у првом реду Срби – које није било тешко подбунити против Турака – били су носиоци незахвалне, тешке и трагичне улоге оних који треба да се боре и гину.

НЕРЕШЕНИ ПРОБЛЕМ ДОН ПЕДРА

У таквом духовном и политичком окружењу настала је илирска хералдика, иако би термин *словинска* био прикладнији. Почети илирске хералдике везују се за Петра Охмуђевића Гргурића, ситног племића из околине Сланог код Дубровника. Петар, или Дон Педро, син поморца и трговца житом, прославио се у шпанској морнарици, нарочито после битке код Лепанта и догубао до ранга адмирала. Напуљ, где је служио у шпанској флоти, био је центар подстицања ослободилачких покрета на Балкану и место стицања многих словинских идеја.

Дон Педро је, међутим, имао један нерешен проблем. Његово сумњиво племство нису признавали ни у Дубровнику, а немоли охоли шпански племићи и вицекраљ у Напуљу. Као шпанском адмиралу, Дон Педру је било веома стало да покаже своје старо и разгранато отмено племенито порекло. Осам *quartieri* (четири прадеде и четири прабабе) племства, и то чисто католичког, било је, уосталом, услов за улазак у неки од великих шпанских витешких редова, што је била Дон Педрова жеља. Пошто није могао да прибави аутентичне доказе, Охмуђевић је Шпанце почео да снабдева прво усменим сведочанствима о свом племенитом пореклу, а затим фиктивним родословима и документима.

У деветој деценији 16. века Дон Педро је прикупио већи број повеља, родослова, грбова и 1594. од Краљевског савета у Напуљу коначно добио декрет о свом племству и потврду лажних повеља. Године 1595, ако не и раније, појавио се – као круна Охмуђевићевих доказа – грбовник са преко 150 грбова који доказују славу и моћ некадашњег Душановог царства, али и старо и племенито порекло Дон Педра, његових рођака и предака.

ОРИГИНАЛ ФАЛСИФИКАТА

Оригинал овог грбовника данас је изгубљен, а сматра се да је могао настати још 1590, у сваком случају пре 1595. када се појављује за сада најстарији датиран препис, познат као грбовник Коренића–Неорића. Садржај грбовника је необичан, али савршено одражава сву испреплетеност индивидуалних и породичних мотива Охмуђевића са политичким и духовним тенденцијама словинског покрета. Састављачу Охмуђевићовог грбовника као образац су послужили тодашњи европски зборници грбова. Грбови су, барем судећи по преписима, били стилизовани, не по моди 16. века, већ у стилу грбовника XIV века, што сведочи о брижљиво изведеном фалсификату. На то указује и сама насловна страна грбовника. Текст на њој дат је и на латинском, а по структури такође подсећа на онај са насловне стране Солисовог зборника. Према њему, аутор грбовника је тобоже Станислав Рубчић, бан цимерја (титула измишљена по угледу на главне херолде: rex

insigniarum, king of arms итд.) цара Душана, а књига је преведена са "илирског" оригинала који је нађен на Светој Гори у манастиру (мистериозног реда Светог Василија). Остало је сачувано десетак копија и преписа Охмуђевићевог "оригинала", а *Београдски грбовник II* издваја се међу њима, осим лепотом, тиме што су текстови дати искључиво на латинском. Између корица *Београдског грбовника II* нашли су се и Св. Јероним и лав, Св. Стефан и цар Илирије, Богородица (у полумесецу), папа Гргур Велики, грб цара Стефана Немањића, грбови Македоније, Илирије, Босне, Далмације, Хрватске, Славоније, Бугарске, Србије, Рашке...

Избор породица говори доста о мотивима, историјском и духовном окружењу, те о времену настанка грбовника. Ту су српске краљевске породице (Немањићи, Мрњавчевићи, Тврковићи, Котроманићи), великашке породице чија су имена у 16. и 17. веку била запамћена и позната (Бранковићи, Црнојевићи, Балшићи, Косаче), ситнији племићи и братства далматинског залеђа и Босне, јунаци народних песама, чији је историјски идентитет сумњив или непостојећи (Кобилић, Југовић, Облачић).

Охмуђевићев грб је, наравно, на истакнутом месту, одмах после највећег племства, а у грбовницима су на угледним местима и грбови Охмуђевићевих рођака и предака (судећи по сачуваним фиктивним родословима и провереним историјским подацима, чак 19 породица из грбовника).

Није искључено да су се Охмуђевићи, као и друге породице из круга њихових духовних и политичких истомишљеника, надали добитку поседа на Балкану. Заиста, ко би у подели ослобођених области – по протеривању Турака – имао више основа да потражује земљу од "правих" баштиника којима су старинско племство и наследна права признавали чак шпански двор и римска курија?

Личним и политичким амбицијама оваквих појединаца и породица управо можемо захвалити за постојање већег броја преписа Охмуђевићевог грбовника, од којих су неки настали кратко време после "оригинала". Самом Дон Педру не би било потребно више грбовника да докаже своје претензије. Неки грбовници настали су доцније, за потребе других чланова породице Охмуђевић, неки опет да би прославили какву другу породицу. Такав је случај и са *Београдским грбовником II*, вероватно насталим за, данас незнано, потребе породице Охмуђевић или неке друге породице из грбовника.

Поређење *илирских* грбовника са аутентичним археолошким, сфрагистичким и нумизматичким средњовековним изворима показује да ови грбовници садрже доста аутентичних хералдичких елемената. Ипак, многи грбови у њима су у потпуности, или бар делимично, измишљени. Могло би се закључити да је аутор Охмуђевићевог грбовника познавао многе оригиналне грбове, а да је оно што му је недостајало измишљао, допуњавао и мењао према сопственом нахођењу. У сваком случају, *илирски* грбовници су неизбежан, а често и једини извор за реконструкцију појединих грбова. Њихова је вредност што садрже боје које се не могу реконструисати на основу новца, печата, рељефа и других споменика. *Илирска* хералдика је сачувала, хералдички уобличила и стандардизовала средњовековну хералдичку грађу, обликујући грбове и похрањујући их у грбовнике, као ретке и драгоцене биљке у хербаријуме за наредна поколења.

После ослобађања Србије и Црне Горе од Турака, хералдика добија званичну санкцију, а грбови се заснивају управо на традицији коју је сачувала *илирска* хералдика. ■

Драгана МАРКОВИЋ

ВОЈНА НАУКА

ВРХ МЕТОДОЛОШКЕ МИСЛИ

Недавно је Војноиздавачки завод објавио веома значајно и обимно научно дело, уџбеничког карактера, аутора проф. др Момчила Сакана, пуковника у пензији, под називом "Методологија војних наука"

Књига која без сумње заслужује пажњу свих који су привржени науци и научном истраживању има 665 страна текста у формату Б5 и у садржајном погледу представља изbalансиран спој и синтезу плодног наставничког и научноистраживачког рада аутора.

Чине је три целине. У првој су обрађени појмови науке, научне истине, војне науке и методологија војних наука, у другој је аутор умешно и комплексно објаснио методе који се користе у научним истраживањима. Та целина има изузетну едукативну вредност, не само због једноставности у прилазу и јасноће стила, већ и због оригиналних примера

у практичној примени метода и техника и изради инструмената за сваку методу и технику појединачно. У трећој целини објашњен је истраживачки процес у војним наукама.

У списку литературе аутор даје импозантан број од 207 библиографских јединица којима у потпуности "покрива" садржај главног дела. Ако се томе дода и број фуснота и цитата (568), онда је јасно да је вешто коришћена научна апаратура знатно допринела атрактивности текста.

Пред читаоцима се налази значајно дело искусног аутора које има изузетну сазнајну, методолошку и литерарну вредност. Сазнајна вредност је у томе што

су сви садржаји комплексно обрађени тако да читалац на једном месту има основна сазнања о насловљеној проблематици. Методолошка вредност је у томе што се јасно препознаје примена скоро свих познатих и признатих научних метода. Дело обилује бројним моделима, анализама, синтезама, индукцијама, дедукцијама, дефиницијама, класификацијама, затим аргументованим ставовима и оригиналним примерима који, поред методолошке, имају незаменљиву и едукативну вредност.

Литерарној вредности дела знатно доприноси беспрекоран језик и стил које би пожелео сваки добар писац научних и стручних радова. То се нарочито може видети у једноставности, јасноћи, избору термина и синтагми, умешности у изради реченица и параграфа, складном односу делова и целине, јасном истицању битног, вештом коришћењу цитата и фуснота и др. Лепота стила се заснива и на богатству знања аутора из више научних области. Његова способност да изложи фундаменталне проблеме већег броја разнородних научних области јасно и разговетно, не умањујући при том теоријски ниво интерпретације, увећава општу вредност текста. Уопштено речено, дело спада у сам врх методолошке и научне мисли у науци уопште и у војним наукама посебно. ■

Живорад СПАСОЈЕВИЋ

ПРОМОЦИЈА КЊИГЕ У НИШКОЈ ВОЈНОЈ БОЛНИЦИ

БОРБА ПРОТИВ ПЕГАВОГ ТИФУСА

Војна болница у Нишу и Окружни одбор Савеза потомака ратника Србије 1912–1920. организовали су округли сто ради подсећања на жртве које су српски народ и његова војска претрпели током велике епидемије пегавог тифуса 1914. и 1915. године. Поменуте су стотине здравствених радника, који су, супротстављајући се тој пошести, на крају поделили судбину својих болесника и страдали.

Учесници скупа су, са посебном захвалношћу, истакли несебичну помоћ великог броја медицинских радника из 45 земаља, који су тада дошли у

Србију да са српским колегама поделе све недаће у несрећи која је снашла наш народ. На састанку је промовисана и књига Исидора Ђуковића "Пегави тифус у Србији

1914–1915", док су Војни оркестар Ниш и ученици гимназије "Светозар Марковић" извели пригодан културно-уметнички програм.

Монографија "Пегави тифус у Србији 1914–1915. године" представља, по мишљењу Владимира Стојанчевића, дело које даје нови садржај и потпунију слику о медицинској страни историје Првог светског рата. Писана је прегледно и са јасно израженим критичким оценама о сопственим истраживачким налазима. Читалац ће лако препознати ону кобну страну појаве пегавог тифуса и страшне несреће која је задесила Србију крајем 1914. и почетком 1915. године. Аутор приказује тешку шестомесечну борбу српског санитета, страних санитетских мисија и становништва Србије на сузбијању епидемије и подацима доказује да је пегави тифус у Србији однео већи број жртава него ратна 1914. година на њеним фронтovima и у биткама. Процене укупног броја умрлих од те пошести у Србији крећу се од 80.000 до 500.000 лица. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ

“ДОБРОВОЉАЧКИ ГЛАСНИК” У 28. БРОЈУ

О СПОМЕН-ОБЕЛЕЖЈИМА РАТНИМ ДОБРОВОЉЦИМА

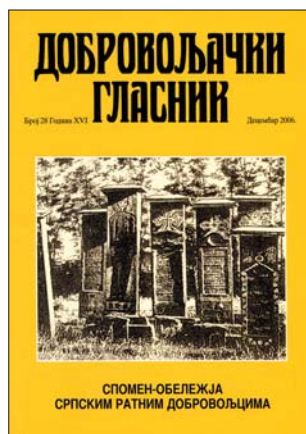
Најновији број “Добровољачког гласника”, часописа који издаје Удружење ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца, посвећен је спомен-обележјима подизаним у славу српских ратних добровољаца. У овом броју часописа нашло се, наиме, око 300 фотографија споменика подизаних почевши од 19. века, са одговарајућим легендама о месту и времену када су изграђени и коме су посвећени.

Спомен-обележја служила су као својеврсно сведочанство о борбама, жртвама и победама српских ратника за време оба српско-турска, оба балканска и током Првог светског рата. “Добровољачки гласник” доноси обиље података о грандиозним споменичким здањима, спомен-црквама и костурницама, војничким гробљима, али бележи и скромне појединачне споменике, спомен-плоче и крајпуташе.

Спискови имена на обележјима, подизаним у част бораца у ослободилачким

ратовима Србије, редовно садрже и бројна имена добровољаца. Уз посебне добровољачке чете, батаљоне и одреде, добровољаца је било и у сваком редовном пуку Српске војске. Они су дали свој допринос у свим фазама велике епопеје Српске војске у Првом светском рату, од Цера и Колубаре до Кајмакчалана. Њихови гробови остали су на свим тим подручјима, па чак и у далекој Добруци.

Иако су аутори Миланка Филиповић, Ружица Бакаић, Вељко Поповић и Милорад

Манић, у теме посвећене спомен-обележјима покушали да саберу што више података о споменичкој заоставштини у Србији и земљама региона, они истичу да су свесни да је знатан број таквих споменика остао ван домаћаја њихових вишемесечних истраживања. То истовремено значи да Удружење објављивањем те теме у свом гласнику није ставило тачку на даље проучавање и штампање прилога о спомен-обележјима, као важном делу историјске и културне баштине нашег народа.

У оквиру својих редовних рубрика “Добровољачки гласник” преноси интервју академика Драгана Недељковића из магазина “Одбрана”. Прилогом о демографској слици Србије, који потписује професор др Марко Младеновић, указује на најважније узроке и последице недостатка рађања деце, као пошасте која се надвила над Србијом.

Остале редовне рубрике часописа обилују занимљивим текстовима о значајним личностима и догађајима из наше ратне и мирнодопске прошлости. Рубрика “Вечно живе српске легенде” посвећена је владици Николају Велимировићу. “Добровољачки јубилеји” подсећају на борбени пут и погинућу чувеног војводе Вука приликом заузимања Кајмакчалана новембра 1916. године. У рубрикама “Истраживања” и “Ликови, подвизи, сећања” пише се о судбини Скопског Ђачког батаљона – чувених 1.300 каплара и о лику композитора Станислава Биничког, који је руководио српским војним музичарима у Првом светском рату. ■

Радисав РИСТИЋ

КАРИКАТУРЕ НИКОЛЕ ОТАША ОСВАЈАЈУ СВЕТ

ЈОШ ПЕТ ПРИЗНАЊА НАШЕМ САРАДНИКУ

Наш карикатуриста Никола Оташ поново је заблестао у свом правом сјају. Ових дана, са својим свуда у свету препознатљивим карикатурама, освојио је још пет међународних награда. Наиме, Оташ је најпре у Румунији, на фестивалу у Каларашују, добио специјалну награду “Алдис” и диплому у категорији колажа. Такође ових дана, чувена Николина антиратна карикатура, позната и нашим читаоцима, освојила је специјалну награду за компјутерску карикатуру на Светском фестивалу Еурокартонале у Италији.

Али ни ту причи није крај: некако истовремено са поменутиим признањима, на адресу Оташа стигле су још две дипломе: прва из Енглеске, са Међународног такмичења за политичку карикатуру, и друга из Крушевца, са Фестивала хумора и сатире “Златна кацига”. Све у свему, наш стални сарадник и пријатељ Никола Оташ само у 2006. години освојио је девет међународних награда за карикатуру, а у својој “животној збирци” већ сада има 49 међународних и домаћих диплома, награда и других престижних признања. Очигледно, карикатуре Оташа све више својом проицљивошћу и духом – без иједног испалееног метка – освајају свет. ■

Д. МАРИНОВИЋ

На фестивалу у Румунији, колаж нашег карикатуристе добио је специјалну награду “Алдис”

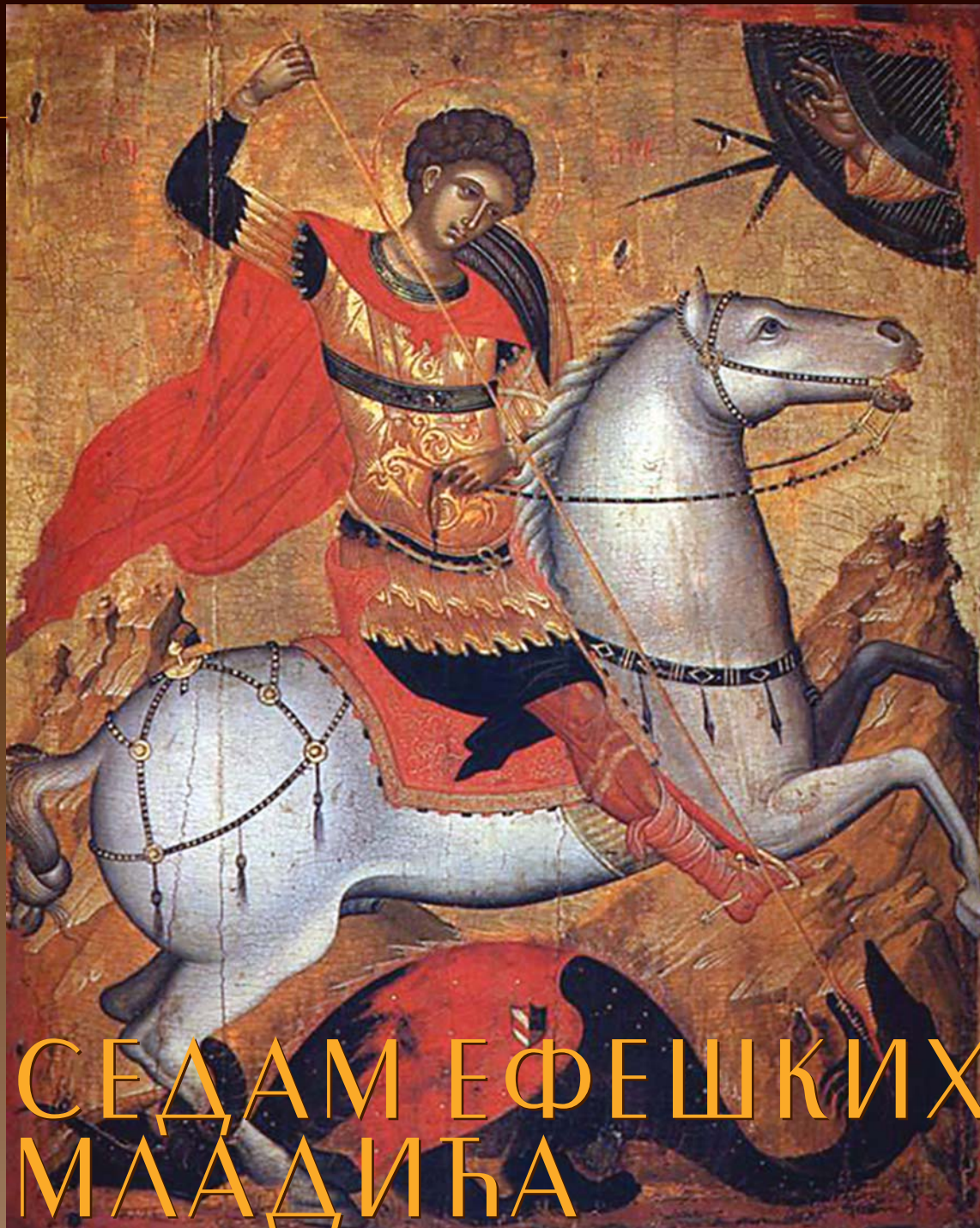
Карикатура која се веома допала Енглежима

Награђена карикатура у Крушевцу

Пише:
Миладин
ПЕТРОВИЋ

ИЗ ВОЈНЕ
УНИФОРМЕ
У МОНАШКУ
РИЗУ (2)

СЕДАМ ЕФЕШКИХ МЛАДИЋА

За време римских
царева Декије,
Диоклецијана
и Максимијана
прогони и
страдања првих
хришћана, а међу
њима је било
много и војника и
официра, били су
праћени страшним
мучењима, али и
потоњим чудесима
тих мученика.
Сведочанстава о
томе је много.

За владавине цара Декија (249–251), по његовом налогу, у пећину близу града Ефеса, камењем је зазидано седам младих војника, потоњих седам светих ефешких мученика. Наиме, син градоначелника Ефеса, Максимилијан, и шест његових пријатеља, Јамблих, Дионисије, Јован, Антонин, Мартинијан и Ексакостудијан, исповедали су тада забрањено хришћанство. Искористивши време које им је остављено за размишљање и привремени одлазак цара, они су се сакрили у једну пећину, у околним брдима. Када се Декије вратио и сазнао за то, наредио је да се зазида улаз у пећину да би млади војници тамо били живи сахрањени. Два каснија хришћанина, Теодор и Руфин, записала су тај догађај на оловним плочама, које су сакрили међу камење код улаза у пећину.

■ ЖИВИ ЗАЗИДАНИ У ПЕЋИНИ

Младићи који су се налазили у пећини само су сазнали да је цар Декије стигао у Ефес и да их тражи. Помолити су се Богу и, према црквеном предању, заспали су необично чврстим сном који је трајао око 172 године. Пробудили су се тек за владавине Теодосија Млађег, у време када су се водиле теолошке расправе о васкрсењу. Тадашњи власник тог земљишта, употребивши камење које је заграђивало улаз у пећину за градњу, није ни сумњао да се у пећини налазе момчићи на које су одавно сви заборавили.

Предање каже да су пробужени млади Ефешани мислили да су преспавали једну ноћ, јер у пећини нису приметили никакве промене, а и сами се уопште нису изменили. Најмлађи од њих, Јамблих, који је и раније ишао у град по храну, поново је кренуо у Ефес. Али убрзо је био запањен променом, видевши, како је њему изгледа-

ло, цркве које још јуче нису постојале и чувши како се слободно изговара име Христово. Мислећи да је грешком доспео у други град, одлучио је да, ипак, ту купи хлеба. Али, када је за тражени хлеб дао новац, трговац га је сумњиво погледао и запитао где је нашао законско благо. Узалуд је Јамблих уверавао трговца да није пронашао никакво скривено благо и да је новац добио од родитеља... Народ је почео да се окупља, да се домишља где ли је момчић пронашао стари новац. Јамблих је поменуо и имена својих родитеља и пријатеља, али нико их није познавао. Од окупљених је чуо да се заиста налази у Ефесу, али да цара Декија већ одавно нема, већ да влада христољубиви Теодосије.

За долазак незнанца брзо су чули градоначелник и епископ. Да би проверили Јамблихове речи, заједно са њим су отишли до пећине, где су пронашли шест младића. Код улаза у пећину пронашли су и оловне плоче и из њих сазнали када и како су се момци нашли ту. О свему томе градоначелник је одмах обавестио цара, који је убрзо стигао у Ефес и разговарао са децацима. За време једног од разговора они су оборили главе и сви заспали – вечним сном. Цар је желео да их пренесе у престоницу, али младићи су му се јавили у сну и наложили му да их сахрани у пећини, где су они већ много година спавали дивним сном. То је било и испуњено. Много година њихове мошти су почивале у ефешкој пећини, што је потврдио и руски поклоник из десетог века Антоније. Чудесно буђење младића, према речима светог Јована Шангајског, “тада је било прихваћено као прототип и потврда васкрсења”.

Такође, у време цара Декија, и свети мученик Исидор био је силом узет у војску са острва Хиоса, иако је одмалена био хришћанин. Када се у војсци сазнало да је хришћанин, позвао га је војвода и тражио од њега да се одрекне Христа и да принесе жртве идолима. Тада му је Исидор рекао: “Ако ми и убијеш тело, над душом мојом немаш власти. Ја имам истинитог и живог Бога Исуса Христа, који и сад у мени живи и по смрти мојој биће са мном; и ја сам у њему, и остаћу у њему, и нећу престати да исповедам његово свето име докле је дух у телу моме”.

После таквог исповедања вере, Исидора су тукли воловским жилама да би му потом одсекли језик. Но, како је забележио животописац, Исидор је и без језика, духом Божијим, говорио и исповедао име Христово. Уз то, војводи је стигла казна: одједном је занемео. Неми војвода дао је знак да посеку Исидора, који се обрадовао тој пресудној хвалећи Бога. Посечен је 251. године, а сахранио га је његов друг Амоније, који је због тога такође убијен.

И свети мученик Иполит прошао је пут од незнабошца, професионалног војника, начелника и надзорника тамница у Риму, до страдалника и Христовог војника. Наиме, када је свети архијакон Лаврентије био бачен у тамницу, цар Декије је наредио Иполиту да нарочито бди над овим сужњем. Али пошто је својим очима видео како је Лаврентије повратио вид слепом Лукилију и исцелио многе друге болеснике, Иполит је поверовао у Христа. Лаврентије га је потом крстио, да би после тога Иполит одвео сужња и у свој дом, где му је овај крстио све чланове породице. Са старом дадиљом Конкордијом, било их је укупно деветнаест.

Кад је Лаврентије убијен, Иполит је ноћу узео његово тело, завио га у плаштаницу и сахранио. Пошто је обавештен о томе, цар Декије је бесан наредио да одмах ухвати Иполита и доведу га њему. Иполит је изведен пред цара трећи дан по Лаврентијевој смрти, и будући да није хтео да се одрекне своје вере, како је записано у његовом житију, “прво је бијен камењем, а потом је цар наредио да му скину одећу и да га шибаву по голом телу.” Док је наг стајао пред царем, рекао му је: “Ниси ме разденуо него си почео да ме одеваш!” Тада су га оборили на земљу и немилосрдно шибали, а Иполит је само викао: “Хришћанин сам!” Чувши да су у Иполитовој кући

сви хришћани, цар је наредио да их све доведу. А кад су их довели, стара Конкордија је рекла: “Ми више желимо да с нашим господарем часно умремо у вери Христовој, него ли да бешчасно с вама нечастивим живимо”.

Она је прва убијена, а за њом и сви остали. Иполита, који је гледао страдање своје породице, везали су за дивљег коња и вукли док мученик није издахнуо.

■ СТРАШНЕ МУКЕ НИКОНОВЕ

Град Мелитина много је наквашен хришћанском крвљу као и сва јерменска земља. Прво страдање за Христа у том граду било је страдање светог мученика Полиевкта, око 259. године, у време цара Валеријана. У том граду живела су два пријатеља официра: Неарх и Полиевкт. Први је био крштен, а други не. Када је цар издао заповест о гоњењу хришћана, Неарх се припремао за смрт али је био тужан што није успео да Полиевкта преведе у хришћанство. Када је Полиевкт сазнао за то, обећао је свом другу да ће примити

Христову веру и сутрадан му је испричао сан који га је учврстио у тој намери: јавио му се сам Господ у светлости, скинуо с њега старо одело и обукао га у ново, пресјајно, и поставио га у седло крилатом коњу. Затим је, каже предање, Полиевкт отишао у град, исцепао цареву заповест о прогону хришћана и полупао многе идолске кипове. Због тога је био мучен и осуђен на смрт. Нешто доцније и свети Неарх је скончао као хришћански мученик – у огњу.

Свештенумученик Никон прошао је пут од римског официра у Неапољу до епископа страдалника. Рођен је у Неапољу од оца незнабошца и мајке хришћанке. Није био крштен, иако га је мајка, кријући од мужа, поучавала Христовој вери. Једном кад је пошао са својом четом у бој, мајка га је по-

Свети мученици – Мардарије, Евгеније, Евстратије, Орест и Аксентије – 1400. године, ризница манастира Хиландар

саветовала да, ако буде у невољи, призове Христа у помоћ. И, заиста, кад је Никонова чета у боју била опкољена и близу пораза, Никон се прекрстио и у срцу завапио Христу. У том часу, како пише у житију светитеља, он се испунио необичном силом. Јурнуо је на непријатеље, део њих је погубио, а друге је нагнао у бекство. Враћајући се кући непрестано је узвикивао: “Велики је Бог хришћански!” Пошто је обрадовао мајку својом победом помоћу крста Христовог, тајно је отплочио у Азију, где га је епископ кизички Теодосије крстио.

После крштења Никон се затворио у манастир, где се предао учењу и посту. Пред своју смрт епископ Теодосије је имао визију у којој му је наређено да за свог наследника постави Никона. Тако је и било: старац је Никона рукоположио за ђакона, а затим за презвитера и епископа.

Никон се ускоро вратио у Неапољ. После мајчине смрти, са девет својих ученика, некадашњих ратних другова, отишао је на Сицилију, где је проповедао Јеванђеље. Будући да су у време владавине цара Декије хришћани немилосрдно прогањани, кнез Квинтијан је ухватио Никона и његове другове и мучио их. Мучитељи су прво посекали 190 Никонових ученика и другова, а њега су, како је записано у његовом житију, везивали коњима за репове, бацали са високе стене у провалију и мучили на разне начине. Али, светитељ је, после свега, остајао жив. На крају мучитељи су га посекали мачем и оставили у пољу, верујући да ће га појести звери. После неког времена, туда је пролазио неки болесни чобан, закачио ногом тело светитеља и – одмах оздравио. Када се сазнало за то, хришћани су узели светитељево тело и достојно га сахранили.

Пореклом из готског племена, свети мученик Сава Стратилат, у време цара Аврелијана, иако је био војвода у Риму, често је посећивао хришћане по тамницама и помагао им. Због велике духовне чистоте и поста, према црквеном предању, Бог му је дао власт над нечистим духовима. Кад је оптужен, смело је 272. године стао пред

цара, бацио пред њега свој војнички појас и признао му да је хришћанин. Иако је због тога, како је записао његов животописац, страшно мучен, "шибан, струган гвожђем и опаливан свећама", он је све те муке издржао. Видевши да му сам Бог очигледно помаже, његових 70 војника примило је тада Христову веру и због тога су, по царевој наредби, сви посечени. Светом Сави се тада у тамници јавио сам Христос који је храбрио свог мученика. Мучитељи су убрзо Саву бацили у дубоку реку где је и завршио свој земаљски живот.

■ СЕВАСТИЈАН И ГЕОРГИЈЕ

А петнаестак година касније још један војник цара земаљског постао је војник Цара Небеског. Био је то свети мученик Севастијан, родом са Апенинског полуострва. Севастијан се школовао у Милану где је изучавао војне вештине и припремао се за војни позив. Пошто је био храбар и способан допао се цару Диоклецијану који га је поставио за началника своје дворске гарде. Међутим, Севастијан је у тајности исповедао хришћанство, а као частан, правичан и милостив био је омиљен међу својим војницима. Где год је могао спасавао је хришћане, а где то није могао он их је храбрио да истрају у својој вери. Браћу, Марка и Маркелина, који су били у тамници због Христа и на ивици да га се одрекну и поклоне идолима, Севастијан је охрабрио за мучеништво. Када им је говорио да се не боје смрти за Христа, како је записао животописац, његово лице се просветлило, као у Божијег анђела. Према том предању, Севастијан је многе исцелио и многе привео крштењу и Христовој вери.

Због таквог деловања Севастијан је изведен пред цара Диоклецијана, који га је укорио за издајство, а Севастијан му је рекао: "Ја се свагда молим Христу моме за здравље твоје и за мир царства Римског." То је разгневило цара који је наредио да га голог стрелама стрељају. Војници су престали са тим иживљавањем тек кад се светитељево тело више није видело од забодених стрела. И, кад су сви помислили да је мртав, он се јавио да је жив и да му није ништа. То је наљутило незнабошце који су га немилосрдно тукли моткама док га нису убили. Било је то 287. године, у време цара Диоклецијана.

Исте године за Христа је страдао и свети мученик Савин Мисирац. Он је био старешина родног града Хермопоља. За време једног гоњења хришћана удаљио се у планину са многим другим хришћанима, затворио се у једну колибу где се молио Богу и постио. Међутим проказао га је неки просјак, који му је доносио храну и коме је светитељ многа добра учинио. Савина су ухватили са још шесторицом хришћана. Дуго су их мучили, а затим су их бацили у реку Нил где су скончали.

У време кад је римским царством владао безбожни цар Диоклецијан и кад су хришћани страшно мучени и прогањани, свети Георгије је, као ратник и победоносац, својим примером, храбро показао како се иде за Христом до голготске смрти.

Рођен у Лиди 270. године, како каже његов животописац, Георгије је од малена одгајан и васпитаван побожно. Родитељи су му били угледни и честити људи. Отац му је мученички пострадао за Христа, а мајка се после тога преселила са њим у родну Палестину. Као изузетно способан и надарен официр, Георгије је у двадесетој години добио висок чин трибуна (ранг данашњег пуковника), а због показане храбрости у биткама, цар га је произвео у војводу.

Међутим, пошто је био хришћанин, Георгије се супротставио цару и његовом наређењу да се хришћани муче и убијају. Разделио је сву своју имовину и пошао за својом вером и истином. Цар се због тога разгневио и наредио је да га баце у тамницу и да га муче како би се предомислио. Али, што су га више мучили, он је имао све јачу веру и још више узносио хвалу своје Богу.

Свети оци су записали да је свети Георгије мучен страшним мукама, али и да је његова вера била толико јака да је издржао све. Знао је да је Господ са њим, јер му је послао анђела у виду младича, који га је храбрио речима: "Радуј се!" Видевши то, војници су се уплашили и одмах о томе обавестили цара који је наредио да му се ноге ставе у класе, а на прса тежак камен. Потом су га вешали на точак, под којим су биле даске са великим ексерима, и тако су га окретали док му цело тело није постало крваво. А онда су га, како пише владика Николај, закопали у ров тако да му је само глава била ван земље. У том рову мучитељи су га оставили три дана и три ноћи. После су му дали и смртоносни отров. Али, за време свих тих мука Георгије се стално молио Богу, и Бог га је тренутно исцељивао и спасавао од смрти на велико изненађење народа. Кад је молитвом васкрсао једног мртваца, тада су многи примили Христову веру. Међу њима је била и царева жена Александра.

Најзад, цар је осудио Георгија и своју жену Александру на смрт – посечењем мачем. Александра је издахнула на губилишту пре посечења, а свети Георгије био је посечен 6. маја 303. године у Никомидији.

Много је примера који сведоче о чудесним догађајима везаним за светог Георгија, о томе како светитељ помаже онима који му се обрате за помоћ. Због тога је црквени песник и саставио овај предиван тропар: "Као ослободитељ заробљеника и заштитник сиромаша, лекар болесника, помоћник царева, победоношче, великомучениче Георгије, моли Христа Бога да се спасу душе наше".

■ СМРТ У ОГЊУ

Свети мученици Христофор, Теона и Антонин били су млади официри у служби цара Диоклецијана. Када је Георгије био мучен, они су гледали његове муке, као и чуда која су се том приликом догодила. Видевши све то изашли су пред цара, одбацили оружје, скинули са

себе војничке појасеве и исповедили име Исуса Христа. Због тога су такође мучени и на крају бачени у огањ, исте године. Но, и свети мученици Евсевије, Неон, Леонтије и Лонгин били су другови светог Ђорђа из војске. Кад су видели шта је све њихов ратни друг претрпео, али и чудеса која су пратила то трпљење, одмах су примили хришћанску веру и због тога су били посечени.

Свети мученици Евстратије, Аксентије, Евгеније, Мардарије и Орест, живели су у време римских царева Диоклецијана и Максимијана. Евстратије је био римски војвода у јерменском граду Саталиону, Евгеније му је био друг у војсци, Орест такође угледан војник, Аксентије свештеник, а Мардарије грађанин и земљак Евстратијев.

Царски намесници Лисије и Агрикола мучили су најпре свештеника Аксентија. Видевши невино страдање хришћана Евстратије је пришао Лисију и изјавио да је хришћанин. И док су мучили Евстратија, Евгеније је стао пред судију и узвикнуо да је и он хришћанин. После тога, када су Евстратија са осталим мученицима проводили кроз град Аравракин, видео их је Мардарије који се опростио се са женом и двоје деце, и појурио за њима вичући: "И ја сам хришћанин као и господин мој Евстратије". А светом Оресту, кога животописац описује као младог, високог, красног војника, испао је крст из недара пред Лисијем, по чему је царски намесник видео да је хришћанин што је Орест и отворено признао.

На крају су сви страдали. Аксентије је посечен, а Евгеније и Мардарије су издахнули у току мучења. Орест је преминуо на усијаном гвожђу, а Евстратије, кога је пред смрт у тамници причестио свети Власије, у усијаној пећи. Њихове мошти касније су пренете у Цариград и сахрањене у цркви њиховог имена – Светих Петочишленика. У тој цркви, према предању, њих су виђали живе, а свети Орест јавио се и светом Димитрију Ростовском. Од светог Евстратија остала је дивна молитва која се чита на суботној полуноћници: Величаја величају тја, Господи! Њихове главе се налазе у цркви Пресвете Богородице у Пећкој патријаршији. ■

(Наставак у следећем броју)

Свети ратници – Димитрије, Георгије, Артемије и Прокопије

ДОГОДИЛО СЕ...

17. јануар 1950.

Влада Народне Републике Бугарске упутила ноту влади Федеративне Народне Републике Југославије, у којој су наведене оптужбе о завери југословенске владе према Бугарској. Од владе ФНРЈ тражено је да одмах опозове све своје дипломатске представнике у Бугарској.

18. јануар

Слава Првог пешадијског пука "Књаза Милоша Великог", као успомена на дан ослобођења Врања 1878. године.

18. јануар 1919.

У Версају започела са радом Париска мировна конференција. Представници свих 27 држава победница у Првом светском рату суделовали су на неколико пленарних седница, али праве одлуке доносила су "велика четворица": Вилсон (САД), Клемансо (Француска), Орландо (Италија) и Лојд Џорџ (Велика Британија).

20. јануар 1942.

Одржана конференција националсоцијалистичких првака у Берлину, на којој је одлучено да се приступи коначном решавању "јеврејског питања".

21. јануар 1924.

Умро Владимир Иљич Уљанов Лењин, класик марксизма, оснивач Совјетске комунистичке партије (бољшевика) и вођа совјетске социјалистичке револуције.

22. јануар 1963.

У палати Елизе потписан Немачко-француски споразум о пријатељству.

22. јануар 1972.

Потписан споразум о приступању Европској економској заједници Велике Британије, Данске, Норвешке и Ирске.

23. јануар 1889.

Решењем министра војног уведени су часови веронауке за војнике у свим гарнизонима у Краљевини Србији.

24. јануар 1847.

У Крагујевцу рођен војвода Српске војске Радомир Путник. У Првом балканском рату 1912, знатно је допринео победи Српске војске у Кумановској бици. Као начелник штаба Врховне команде, допринео је победи Српске војске на Церу и Колубари. За време повлачења преко Албаније тешко је оболео, па је упућен на лечење у Ницу, где је и умро 17. маја 1917. године. Његови посмртни остаци пренети су у Београд 1926. године.

24. јануар 1879.

Наредбом министра војног Кнежевине Србије генералштабног потпуковника Јована Мишковића, покренут лист за војне науке, новости и књижевност – "Ратник", гласило чије традиције данас наставља магазин "Одбрана".

25–28. јануар 1944.

Одржан Светосавски конгрес у селу Ба, на коме је донета политичка платформа Равногорског покрета и усвојени закључци о послератном уређењу Југославије.

25. јануар 1955.

СССР проглашава окончање ратног стања са обе Немачке.

25. јануар 1996.

Русија примљена за тридесет девету чланицу Европског савета.

26. јануар 1888.

Министар војни донео наређење да свака команда и војни за-

вод у својој канцеларији треба да имају икону светитеља кога слави као свог патрона.

26. јануар 1904.

Указом краља Петра Првог за министра војног постављен ђенерал Радомир Путник.

27. јануар 1973.

У Паризу потписан Споразум о прекиду рата у Вијетнаму.

27–28. јануар 1942.

Већи део бораца Прве пролетерске бригаде извршио марш преко планине Игман за време друге непријатељске офанзиве. Марш је био дуг око 100 километара и изведен је при температури до 30 степени испод нуле. Око 160 бораца је имало теже промрзлине.

28–30. јануар 1949.

Одржан Други пленум ЦК КПЈ, који је означио још један корак даље у централизацији партијске политике. Рад није смео бити извођен "без свакодневне помоћи партијских форума".

29. јануар 1901.

У Бечу је умро српски државник Милан Обреновић, кнез од 1872. до 1882, а потом краљ Србије од 1882. до 1889. године. За време његове владавине, Србија је на Берлинском конгресу 1878. године стекла међународно признање и територијално проширење. Закључио је Тајну конвенцију 1881, којом је ограничена независност Србије у корист Аустроугарске. Абдицирао је у корист малолетног сина Александра 1889. године.

30. јануар 1919.

Министарски савет Краљевине СХС донео одлуку о постојању војних свештеника свих вероисповести које су признате на територији Краљевине. Војних свештеника је било сталних и хоноарних.

30. јануар 1933.

Адолф Хитлер позван да преузме место канцелара Немачке. Председник државе маршал Хинденбург, на наговор својих сарадника, поверио је Хитлеру мандат за састављање нове владе.

30. јануар 1948.

Убијен индијски вођа Махатма Ганди.

31. јануар

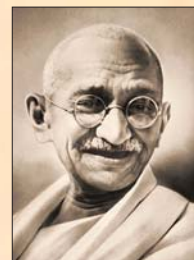
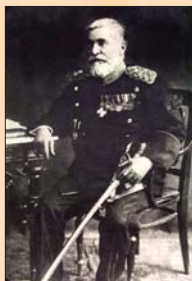
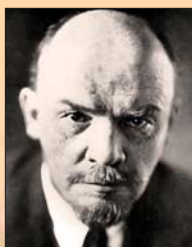
Свети Атанасије Велики, патрон пекарских удружења. У Војсци Краљевине Југославије слава пекарских чета.

31. јануар 1917.

Немачка је упутила ноту Сједињеним Америчким Државама, којом је од 1. фебруара најавила неограничени подморнички рат.

31. јануар 1946.

Уставотворна скупштина усвојила Устав Федеративне Народне Републике Југославије. Југославија је дефинисана као савезна народна држава републиканског облика, заједница равноправних народа, који су на основу права на самоопредељење, укључујући право на отцепљење, изразили своју вољу да живе заједно у федералној држави. По својој концепцији, тај први Устав послератне Југославије израђен је по узору на Совјетски устав из 1936. године, познат као "Стаљински устав".

Припремио Миљан МИЛКИЋ

РАЗМИШЉАЊА О СТВАРИМА ОБИЧНИМ

КЊИЖНИ
ОРМАН

Збогом, стари друже! Ми се морамо растати. Ја се запућујем на далек пут, а ти не можеш да ме пратиш. Хоћу ли те заборавити? Никада! То би значило да заборавим самога себе: па мој живот је увек био повезан са твојим.

Тамо, ниже, стајале су Андерсенове бајке и бајке браће Грим које нам је читала баба. Од тада сам ја – "храбри оловни војник", и чувам "непроменљив израз лица"; чак и тада, када морам да се укрцам у "летећи ковчег". Од тада и ја сањам о "верном Јохану".

Касније се појавила историја. О, они часови који су ми допуштали да оцу наглас читам Плутарха и Светонија, тренуци када сам први пут сусретао хероје древности! Ја сам их узимао са две највише полице; и када их се сетим, ја и сада гледам нагоре, онамо, где су тада стајали. Хтео сам да живим као Аристид, да умрем као Сократ. И мислио сам, при том, стално, о својој сопственој Отаубини. Мој први јунак тада је био Вилхелм Орански, Фридрих Велики-други...

А овде, на средњим полицама, стајали су философи. Каквим ме је блаженством испуњавао Лајбниц и његов предиван сан о "најбољем од свих светова". Да ли је он уистину такав? Како сам, заједно са Кантом, понављао његову прелепу молитву дужности: "Дужности, ти узвишено, велико име!" и у потпуности, као дете, често осећао да се недостижна "ствар по себи" крије тамо, у тамној дубини полица.

Ти си за мене остајао чувар мог дечјег духовног огњишта; ти си, стари пријатељу, припадао мојим пенатима! Са каквом добротом и штедрешћу си пред сваким отварао моја блага; како је привлачно свиткао твој замак; како су тихо и тајанствено шкрипутала твоја вратанца, када су их отварали; са каквим стрпљењем си, често, остајао отворен читав дан, и са каквом скромношћу и достојанством си стајао, затворен, погружен у мисли, у време кад ти се нико не би приближавао! Та благородна непристрасност, та проста и величанствена суштина саздања каје, унутар себе, чува највеће богатство! Како сам често о теби говорио мојој деци, о твом загонетном, значајном ћутању, о твојој скромној мудрости!...

И ево, тиме је све завршено. Ми се морамо растати.

У последњем часу мог живота ја ћу, као и раније, тачно знати где је стајао мој Гете. Па ја то његов глас и сада, још увек, чујем: "Можеш ли ми рећи зашто нежне душе страдају увек тако усамљено, не одавши гласа?" Али, у часу опроштаја – посебно? Сећаћу се, такође, и места где је стајао мој Ајхендорф. Он ми још шопће, у последњем тренутку: "Ствари стоје, и чекају зов, а у свакој – песма закључана!" Желео бих мислити, мој верни сањиви чувару, да сам правилно зачуо твоју нему песму!

И ево, опет сам – "храбри оловни војник" и очекује ме "летећи ковчег". Ја се запућујем на далек пут, а ти не можеш да ме пратиш.

Збогом! Збогом заувек! ■

Иван А. ИЉИН

Из књиге "Пред буктавим загонеткама Господњим", Светигора, Цетиње, 2001.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

16. - 31. јануар

Православни

17. јануар – Свети Јевстатије Српски

18. јануар – Крстовдан

19. јануар – Богојављење

20. јануар – Сабор Светог Јована Крститеља

– Јовањдан

21. јануар – Свети Григорије Охридски

27. јануар – Свети Сава, први архиепископ српски

29. јануар – Часне вериге Светог апостола Петра; преподобни Ромило Раванички

31. јануар – Свети Атанасије Велики; свети Максим архиепископ српски

СВЕТИ ЈОВАН КРСТИТЕЉ

Свети Јован Крститељ прославља се неколико пута у години, али највише свечара је 20. јануара. Међу личностима јеванђелским које окружују Спаситеља, личност Јована Крститеља заузима посебно место, како по свом чудесном доласку на свет и начину живота, тако и по улози у крштавању људи и крштењу Месије, а и по свом трагичном изласку из овога живота. Он је био такве моралне чистоте да се пре могао назвати анђелом него смртним човеком, а једини је од свих пророка који је свету могао и руком показати онога кога је пророковао.

Јованова главна улога у животу била је на дан Богојављења па је Црква од давнина, дан по

Богојављењу посветила његовом спомену. За овај дан везује се и догађај са руком Претечином. Јеванђелист Лука хтео је да пренесе тело Јованово из Севастије где је великог пророка посекао цар Ирод. Успео је само да пренесе једну руку у Антиохију, своје родно место, где је и чувана до десетог века, а после пренета у Цариград одакле је нестала у време Турака.

Прича се да је сваке године на дан светитељев свети архијереј износио пред народ његову руку. Када би се јављала раширена најављивала је родну и обилну годину, а када би била згрчена предсказивала је неродну и гладну. ■

БОГОЈАВЉЕЊЕ

Бог се јавља људима и открива им своју вољу. Прво Божије јављање је у ствари стварање света, затим јављање преко анђела и преко изабраних богонадахнутих људи: пророка, апостола и светитеља, а нарочито преко свог Сина Господа нашег Исуса Христа, Спаситеља човечанства и целог видљивог света. О томе читамо у Светом писму или Библији која се дели на Стари и Нови завет.

Свети Јован је крстио Христа када је Христос имао 30 година (пунолетство код Јевреја). После крштења Христос је могао да јавно наступа и учи народ закону Божијем. Крштен је у реци Јордану и при том се чуо глас Божији с небеса: "Ово је Син мој љубљени, који је по мојој вољи". Овај празник је Богојављење (19. јануар).

Бог се јавио са неба као глас, Син се крштавао у води а Дух Свети се у том тренутку појавио као голуб изнад Христове главе. На Богојављење се у свим православним храмовима врши велико богојављенско освећење воде, некада и на оближњој реци. То је Богојављенска света водица која се односи кући, помало се пије и узима у болести, иначе преко целе године се не квари. У неким нашим крајевима на овај дан се поздравља "Бог се јави!", а отпоздравља "Ваистину се јави!". ■

Специјална бригада Војске Србије
расписује

К О Н К У Р С

за пријем кандидата на селективну обуку

I УСЛОВИ КОНКУРСА:

За пријем кандидата на селективну обуку у специјалну бригаду могу конкурисати професионални подофицири из јединица Војске Србије који испуњавају следеће услове :

а) Општи услови :

да су здравствено способни за војну службу без ограничења;

да нису осуђивани;

да се против њих не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности;

да су најмање 2 (две) године у професионалној војној служби;

б) Посебни услови :

да нису старији од 25 година;

да имају задњу службену оцену најмање повољан – врло добар (4,00 и више);

да су на задњој провери физичких способности имали најмање врло добру оцену (просек бодова 70 и више);

да су психофизички способни за обављање падобранске службе (по налазу надлежне војнолекарске комисије);

да су пливачи.

II НАЧИН КОНКУРИСАЊА :

– кандидати подносе молбе за пријем на селективну обуку у специјалну бригаду (ВП 8486 Панчево) преко својих матичних команди бригада/пук, њима равним или вишим;

– уз молбу, кандидати обавезно прилажу: кратку биографију; изјаву да жели да обавља падобранску службу; извод из матичне књиге рођених; оверени препис задње службене оцене; уверење о извршеној провери физичких способности са натуралним показатељима; уверење од надлежног суда да није осуђиван и да се против њега не води кривични поступак и мишљење команданта ранга бригада/пук или вишег.

– по пристизању молби и анализе истих, кандидати ће

добити позив преко претпостављене команде, са тачним временом и местом где ће се обавити психофизичко тестирање кандидата за рад у специјалној бригади. Кандидати долазе у униформи М-93 (М-03), а са собом носе спортску опрему и прибор за личну хигијену. Тестирање траје 2 (два) дана;

– кандидати који задовоље критеријуме психофизичког тестирања, добиће позив ради упућивања на лекарски преглед за падобранца (преглед се реализује на ИВМ – ВМА Београд, а позив представља уједно и упутницу за преглед). Преглед траје 2 (два) дана.

– кандидати који буду здравствено способни за падобранца и који испуњавају све услове конкурса, долазе на селективну обуку (привремени рад) у специјалну бригаду (ВП 8486 Панчево).

Селективна обука је планирана у периоду од 15. марта до 15. јуна 2007. године.

Конкурс је отворен до 15. фебруара 2007. године.

UNIVERZITET PRIVREDNA AKADEMIJA
Novi Sad
Fakultet za obrazovanje rukovodećih kadrova

Objavljuje
KONKURS

Za upis na akademske **master** studije u trajanju od jedne godine u 2006/2007. godini, i to na:

1. Ekonomski smer
2. Smer menadžment i organizacija

Pravo upisa na ekonomski smer imaju lica sa završenom Vojnom akademijom (intendantski i finansijski smer) i lica sa završenim drugim fakultetima.

Pravo upisa na studijski program menadžment i organizacija imaju lica sa završenom Vojnom akademijom, Policijskom akademijom ili lica sa završenim drugim fakultetima.

Konkurs je otvoren do 25. 01. 2007. godine

**Prijave se podnose studentskoj službi,
21000 Novi Sad, Cvećarska 1, 021/400-499
Telefoni za informacije: 011/2145-113
063/660-824**

E-mail: cerk@tehnicom.net

Uprava fakulteta

ОБАВЕШТЕЊЕ ПРЕТПЛАТНИЦИМА ОДБРАНЕ

Претплатнике магазина *Одбрана*, припаднике Министарства одбране и Војске Србије, подсећамо да су приликом премештаја у другу јединицу – установу обавезни да о промени адресе лично обавесте нашу службу претплате, како би им *Одбрана* и убудуће ажурно стизала сваког 1. и 15. у месецу на адресу радног места.

Пензионисаним припадницима Министарства одбране и ВС претплата преко Војног рачуноводственог центра престаје практично са даном престанка војне службе. Њима пружамо могућност да претплату на *Одбрану* наставе преко Поштанске штедионице. Уколико то желе, *Одбрану* убудуће могу примати на адресу стана, уз попуст од 10 одсто, тако да примерак магазина за њих кошта 90 динара. Потребно је само да се јаве служби претплате и дају потребне податке на обрасцу који ће им бити достављен на кућну адресу.

За све информације обратите се служби претплате магазина *Одбрана*, телефон 011/3201-995 (војни 23-995) или електронском поштом, на адресу: odbrana@beotel.yu

У АКЦИЈИ НАШЕГ ЛИСТА

ИЗАБРАНИ НАЈУСПЕШНИЈИ СПОРТИСТИ

Овогодишњим жиријем председавала је најуспешнија спортисткиња наше земље у 2006. години – Оливера Јевтић, а титулу најуспешнијих у Војсци Србије, у години која је за нама, понели су потпоручник Драган Мићић и Падобранска екипа Војске Србије "Небеске видре"

Небеске видре

Већ дуже од једне деценије, желећи да промовишемо војни спорт и спортистама одамо признање за значајне резултате које постижу уз свакодневно испуњавање својих војничких дужности, у листу "Војска", односно магазину "Одбрана" организујемо акцију у којој бирамо најуспешније спортисте.

И ове године, тринаести пут, покренули смо акцију и почетком новембра позвали кандидате да конкуришу за титулу најуспешнијег спортисте или спортске екипе Војске Србије у 2006. години. Како то логика налаже, у досадашњим акцијама највише је било кандидата са резултатима постигнутим на спортском првенству Војске, које је негде и расадник талената и место где најбољи имају прилику да покажу шта могу. То такмичење је уједно било и пут до војне репрезентације. Нажалост, спортског првенства Војске у 2006. години није било, а то се одразило не само на војни спорт, што је највећа штета, већ и на број предлога који је стигао у нашу редакцију, а који је мањи него претходних година.

С друге стране, чланови репрезентације Војске Србије током 2006. године учествовали су на много више међународних такмичења него претходних година, у различитим спортовима организованим под окриљем Међународне организације за војни спорт – CISM. Тај податак је свакако за похвалу, али морамо рећи и да је од свих тих екипа за назив спортске екипе године конкурисала само једна, па се питамо шта се са свима њима догодило.

Ипак, ништа не може да умањи резултате које су у 2006. години постигли сви који су учествовали у нашој акцији, а чијим спортским достигнућима одајемо признање.

■ ЖИРИ

Као што то традиција налаже, и ове године смо се потрудили да промотер нашег избора буде спортиста чије ће име допринети ширењу свести о значају војног спорта уопште и подстицати на успех. Атлетика је засигурно један од најзахтевнијих спортова, поготово маратон. Зато се и каже да се свако ко успе да истрчи 42 километра и 196 метара може сматрати победником.

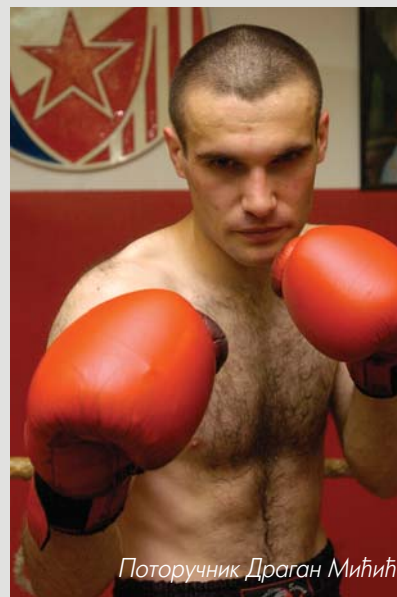
Свесни колико врхунски резултати захтевају одрицања, верујемо да је Оливера Јевтић, председница жирија за избор најуспешнијег војног спортисте у 2006. години, неко ко веома добро може да разуме и пожртвованост наших овогодишњих кандидата, који настоје, не занемарујући свакодневне обавезе на послу, да остваре значајне резултате у спорту. Оливера је у анкети листа "Спорт" изабрана за најбољег спортисту Србије у 2006. години. Освојивши прву атлетску медаљу за Србију, сребрну, на Европском првенству у Гетеборгу, победом на поноћној трци у Сао Паулу, заузимањем трећег места на Европском првенству у кросу у Сан Ђорђу и многим

другим ранијим резултатима, она је заслужила ту титулу, која је само потврдила да ју је Олимпијски комитет Србије с правом већ прогласио за најбољу спортисткињу.

Поред Оливере Јевтић, у жирију се нашао и троструки победник у нашој акцији, алпиниста који се попео на највиши врх света Монт Еверест – Драган Јаћимовић, али и наш сарадник Ненад С. Миленковић, чије сте интервјуе са неким од најпознатијих српских спортиста могли да прочитате у нашој новини.

■ НАЈБОЉИ У 2006.

Једногласном одлуком жирија за најуспешнијег спортисту у 2006. години изабран је кик-боксер Драган Мићић, потпоручник у Специјалној бригади Војске Србије. Драган је репрезентативац Србије у кик-боксу у средњој категорији (до 75 килограма). Освајач је бронзане медаље на Светском првенству у Мароку 2005. године, а захваљујући својим спортским резултатима стипендиста је Кик-бокс савеза Србије и Управе за спорт Републике Србије. Он је још једном потврдио да је Војна академија расадник талената, пошто се кик-боксом почео бавити после доласка у ту високошколску установу 2001. године.

Потпоручник Драган Мићић

ста у дисциплини low kick на Европском првенству одржаном у Македонији, другог места у истој дисциплини на Светском купу у Мађарској и освајању првих места на првенствима Србије одржаним у Земуну и Врању.

Жири се није двоумио ни у избору најуспешније екипе. Вишеструки победници у нашој акцији још једном су својим резултатима досегли висине. Чланови падобранске екипе Војске Србије "Небеске видре" део су српске падобранске репрезентације у дисциплинама релатив и параски, а земљу представљају и на такмичењима у класичним падобранским дисциплинама: скок на циљ и фигуративни скокови. Освојили су више државних рекорда, укључујући и групни скок са 9.206 метара, што је највећа висина са које је у нашој земљи изведен скок, али и најдужи слободни пад падобранца без опреме са кисеоником.

У години која је за нама "Небеске видре" су поставиле још један државни рекорд – у броју изведених ликова на такмичењу у релативу двојке (два падобранца заједно изводе ликове у ваздуху), освојивши 28 поена. Заузели су прва места на Међународном параски купу на Јахорини, Међународном купу у дисциплини скок на циљ, државном првенству у класичним скоковима и државном првенству у дисциплини релатив.

У првој екипи популарних "Видри" налазе се: заставник прве класе Радослав Кораћ, старији водник прве класе Мирољуб Јанићијевић, старији водник прве класе Сениша Мићић, старији водник Небојша Јандрић и старији водник прве класе Драган Ђурчић, а поред њих на такмичењима су наступали и пуковник Ненад Кузмановић, вођа екипе, старији водник прве класе Иван Ђорђевић, тренер екипе у класичним дисциплинама и старији водник прве класе Радмила Ђурић.

Свечано проглашење најбољих војних спортиста у 2006. години и додела пехара биће одржани на Дан Новинског центра "Одбрана", 24. јануара у Дому Војске Србије. ■

Сања САВИЋ

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА КАО ИЗ СТАРИХ АРХИВА

Топалов – Ананд
Софија, 2006.

1.e4 e5 2.Сф3 Сц6 3.Лб4 а6
4.Лд4 Сф6 5.0-0 Ле7 6.Те1 б5
7.Лб3 0-0 8.х3

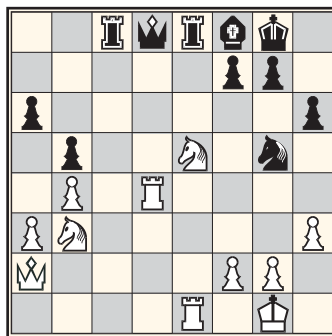
Светски првак Веселин Топалов освојио је супертурнир “на свом терену”, али је изгубио партију против главног конкурента Индијца Ананда. Играна је Шпанска партија, као узета из старих архива. После ове партије с правом се поставља питање зашто је ово класично отварање све ређе на турнирима. Последњим потезом бели избегава оштар Маршалов напад који настаје после 8.ц3 д5.

8...Лб7 9.д3 Те8 10.ц3 х6 11.Сбд2 Лф8 12.а3 д6 13.Ла2 Сб8 14.б4 ц5 15.Сб3 Сц6 16.Тб1 Лц8 17.Ле3 Леб6 18.Дц2 Тц8 19.Дб2 ц4 20.дц4 Лц4 21.Сбд2 Ла2 22.Да2 д5 23.Тбд1 д4 24.цд4 ед4 25.Сб3

Све ово виђано је и анализирано безброј пута. Светски првак је већ изгубио предност првог потеза и сада покушава да заоштри позицију. Зна се да је нарушавање равноте-

же штетно по онога ко то чини, па је тако било и сада. Мирније је и сигурније било 25.Сд4.

25...Се4 26.Лд4 Сд4 27.Тд4 Ср5 28.Се5

Бели: Кг1, Да2, Тд4, Те1, Сб3, Се5, а3, б4, ф2, г2, х3
Црни: Кг8, Дд8, Тц8, Те8, Лф8, Ср5, а6, б5, ф7, г7, х6

За просечног играча ово је једнака позиција, али црни налази опасан потез:

28...Сх3!

Бели је био принуђен да прихвати жртву.

29.гх3 Дг5 30.Кх2 Дф5! 31.Тде4 Те5 32.Те5 Лд6 33.Сц5 Ле5 34.Кг2 Тц6 35.Дб3 Тб6 36.Кф1 Лг3 0:1

ЗАНИМЉИВОСТИ НАЈБИБЛИОТЕКА

Најбогатију библиотеку шаховских књига има немачки велемајстор Лотар Шмит, рођен 1928. године. У његовом поседу се налази преко 20 000 књига.

Међутим, Џон Вајт из Кливленда има преко 100.000 шаховских књига, рачунајући и часописе.

ЦУГЕРАШИ

Аустралијски велемајстор Волтер Браун основао је Светску брзопотезну шаховску асоцијацију (VBCA).

БОГАТА ЛИТЕРАТУРА

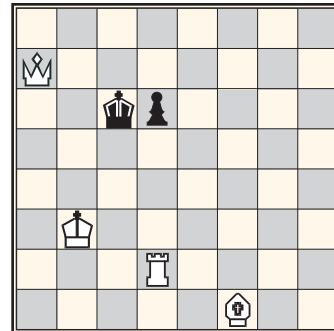
У Русији и бившем Совјетском Савезу је од 1775. до 1966. године објављено 1108 штампаних издања на тему шаха. О томе је објављена посебна публикација историчара Н. И. Сахарова.

ОБЈАВИО СТО КЊИГА

Американец Рајнфелд (1910–1964), шаховски првак Њујорка, написао 100 књига књига из области шаха.

ПРОБЛЕМ

О. Вирецбург
1932.

Бели: Кб3, Да7, Тд2, Лф1
Црни: Кц6, д6

Мат у 2 потеза.

Те2!

На 1...Кб5 2. Тц2 мат.

На 1...Кд5 2. Лг2 мат.

На 1...д5 2. Те6 мат.

Припремио
Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ
мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

○	1	2	3	4	5	6	7	8	9	○	○	10	11	○	12	13	14	○	15	16	
17											18			19							
20										21								22			
23									24						25					26	
27								28				31					32				
29							30														
33						34										35					36
○	37					38									39						
40				41							42				43						
44													45								
○		46					47						48								
49			50									51									
52								53			54										

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: сито, Пионирски парк, бидон-вил, амо, в мотори, интергон, црева, оламан, одабир, мисл, нарушци, Силом, мирност, Еве, кц, караманка, листе, боа, бан, Гираол, Жак Вилнев, УЛ, бес, ре-зерва, толик, жигарци, Анто, негодје, изолир, такса, Сираков, Радојка, лук, те-рароса, Михаел Шумахер, шест.

Припремио Жарко ЂОКИЋ

ВОДОРАВНО:

17. Сјајност, блиставило, 18. Иницијали глумца Бандераса, 19. Врста укусног плода (црна малина), 20. Група хемијских елемената, лантаноиди, 21. Пустахије, апаши, 22. Иницијали глумца Гулда, 23. Изаћи, напустити, 24. Отпадак од сена, 25. Женско име, Иванка одмила, 27. Мала стопа, 28. Становници Преторије, 29. Корице за нож, ножница, 30. Ознака чина фратра, 31. Град у Шпанији, 32. Удубљења у леднику, 33. Име фудбалског голмана Краља, 34. Возило са три точка, 35. Име режисера Расела, 37. Женско име, Ирена, 38. На пример, за пример, 39. Мужјак патке, 40. Мушко име, Александар, 41. Љуто, праго, 42. Руско женско име, 43. Грађевинске пословође, 44. Послешивање хемијске реакције, 45. Припадник францувачког реда Мала браћа, 46. Спилбергов ванземаљац, 47. Полуострво у Грчкој, 48. Велика гужва, гунгула, 49. Суседна слова азбуке, 50. Булевар, 51. Параметарска величина, 52. Жарач, машице, 53. Ауто-ознака Ваљева, 54. Врста врапца.

УСПРАВНО:

1. Сродни, присни, 2. Ластва, 3. Дати интонацију, 4. Наша драмска уметница, Мира, 5. Потврда о власништву, 6. Име глумице Добре, 7. Мушко име, Витомир, 8. Име бившег глумца Марфија, 9. Нота солмизације, 10. Италијанска авио-компанија, 11. Банова жена, 12. Према, к, 13. Савез, удружење, 14. Популаран италијански специјалитет, 15. Наша негација, 16. Пољопривреда, 18. Тропски шарени папагаји, 19. Полицијска возила за превоз преступника, 21. Врце, пантљике, 22. Спровести анкету, 24. Промовисање, 25. Врста иловаче, 26. Птица певачица, 28. Спирант, треник, 30. Трезвен, који није пијан, 31. Један од језика у Индији, 32. Украсна мирисна биљка, 34. Крај, поред, до, 35. Држава у централној Америци, 36. Претеча гитаре, 37. Активно стање глагола, 38. Река која прави водопад у Јојцу, 39. Летовалиште у Словенији, 41. Општинско подручје, 42. Мушко име, Илија одмила, 43. Мушко име, Маринко одмила, 45. Руски физичар, Игор, 46. Лична заменица, 47. Седмо и 14. слово азбуке, 48. Ауто-ознака Панчева.

ОДБРАНА

ЦЕНОВНИК ОГЛАСНОГ ПРОСТОРА

Магазин "Одбрана"
11000 Београд, Браће Југовића 19
Тел.: 3241-026, Факс : 3241-363
Е-mail: odbrana@beotel.yu
Жиро-рачун : 840-49849-58

ОГЛАСНИ ПРОСТОР	ФОРМАТ	ЦЕНА
1/1 четврта корична страна	22 x 30 цм	30.000,00
1/1 друга и трећа корична страна	22 x 30 цм	28.000,00
1/1 трећа страна (унутрашња)	19,8 x 26 цм	26.000,00
1/1 остале унутрашње стране	19,8 x 26 цм	21.000,00
1/2 унутрашње стране	19,8 x 13 цм или 9,5 x 26 цм	12.000,00
1/4 унутрашње стране	9,5 x 13 цм	7.000,00
1 цм/стубац унутрашње стране	1 x 6,3 цм	300,00
1 цм/2 ступца унутрашње стране	1 x 13 цм	600,00
1 цм/3 ступца унутрашње стране	1 x 19,8 цм	900,00
пословни мали оглас (до 20 речи)		300,00
мали оглас за замену стана (до 20 речи)		150,00

На сваки оглас плаћа се порез на додату вредност (ПДВ) 18 %.
Плаћање се врши унапред, најкасније 5 дана пре изласка броја.

- За више објављених огласа одобрава се попуст 5-15 %, што се регулише закључницом или уговором, и то :
 - за 3-5 огласа – 5 %
 - за 6-8 огласа – 10 %
 - за 9 и више огласа – 15 %
 - цене огласа репортажног типа увећавају се за 50 %

■ Огласи који нису у складу са уређивачком политиком магазина неће бити објављени.

■ Материјал за објављивање мора бити достављен најмање 7 дана пре изласка броја. Уколико наручилац сам припрема решење рекламне поруке, она мора бити у формату JPEG или TIF. Решење се доставља на дискети или CD, а може се и послати на Е-mail адресу odbrana@beotel.yu.

"Одбрана"
Маркетинг

ЗИДНИ КАЛЕНДАР

СРПСКА ВОЈСКА 1914–1918.

SERBIAN ARMY 1914–1918

2007

Издавач Новински центар "Одбрана"

НАРУЏБЕНИЦА

НЦ "Одбрана", Браће Југовића 19,
11000 Београд тел. 011/3201-765, 3241-026
Жиро-рачун 840-49849-58

Овим наручујем.....примерака зидног календара
за 2007. годину, по цени од 250,00 динара.

Плаћање унапред. Наручбеницу и уплатницу послати на адресу
НЦ "Одбрана".

Календари се могу преузети у НЦ "Одбрана".

Уколико се доставља поштом, за сваки пакет обавезна је доплата
100 динара за поштарину.

Правна лица плаћају по профактури. Календари се испоручују
након уплате.

Купац.....
(име, очево име и презиме или назив установе)

Улица и број.....

Телефон.....

Место и број поште:.....

Датум.....

Потпис наручиоца

М.П.

